

164971

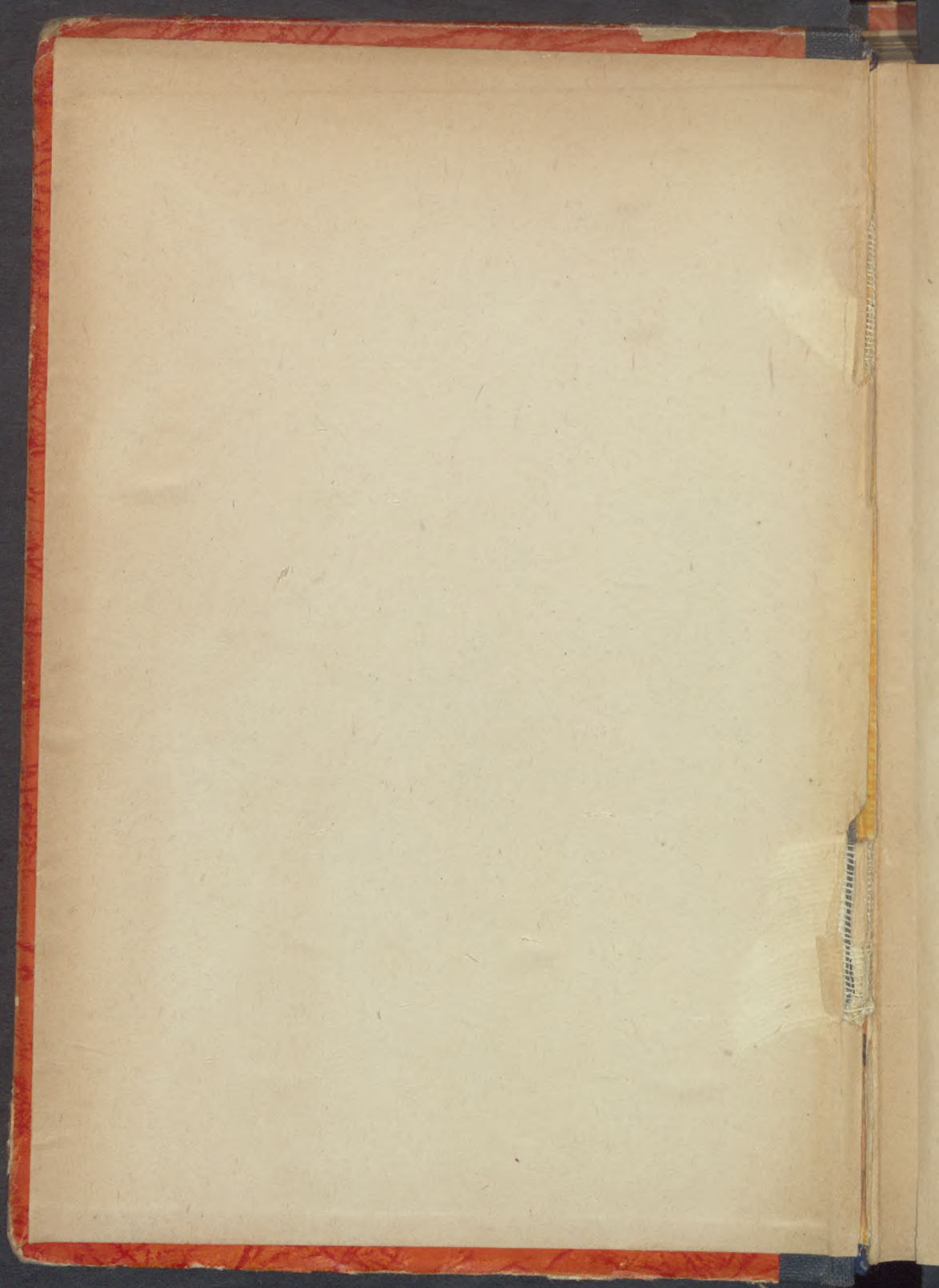
THOMAS MANN

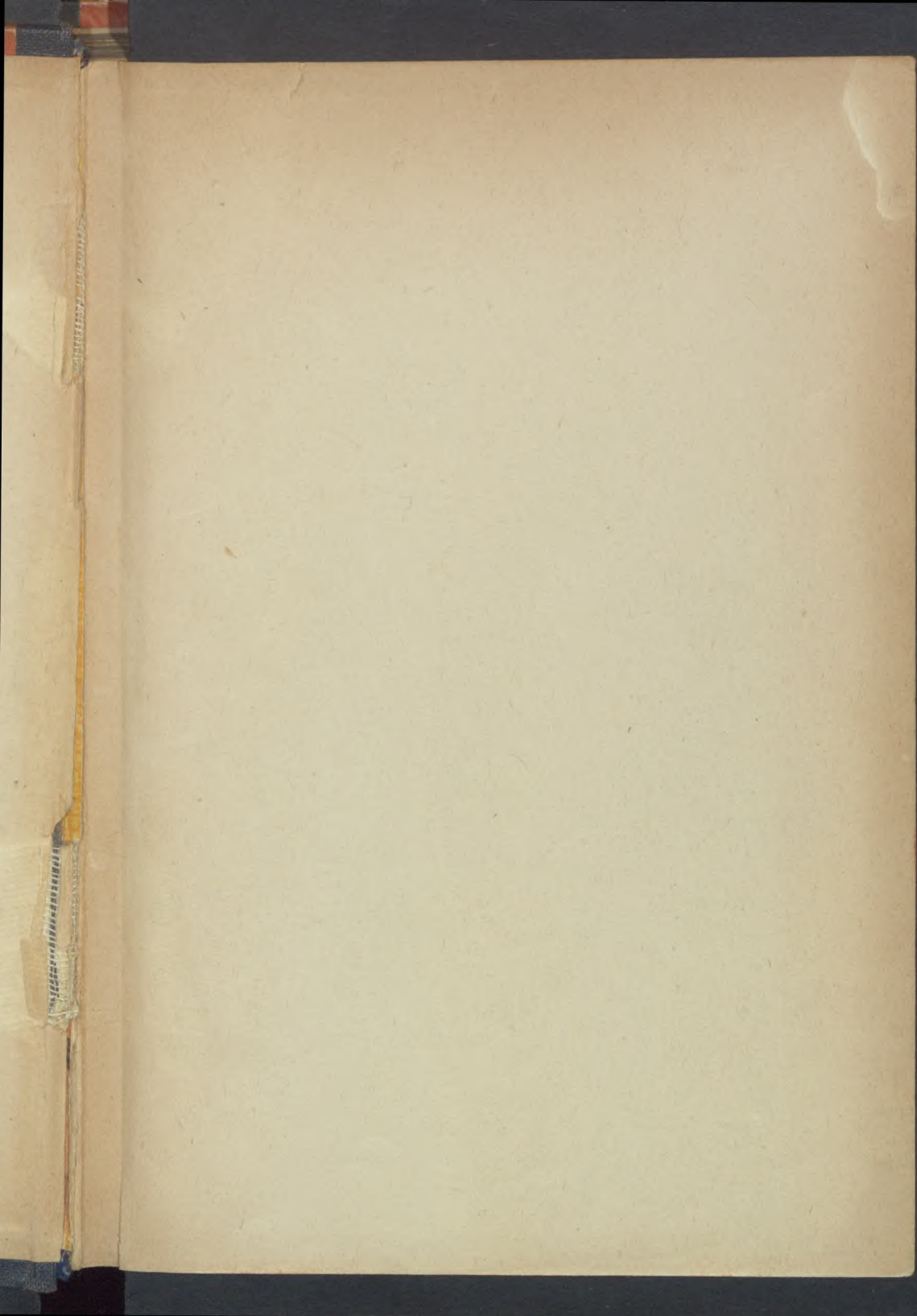
AZ
ELCSERÉLT
FEJEK

THOMAS
MANN
AZ
ELCSERÉLT
FEJEK

NYELV

Thomas
Mann

AZ ELCSERÉLT FEJEK

THOMAS MANN

AZ ELCSERÉLT FEJEK

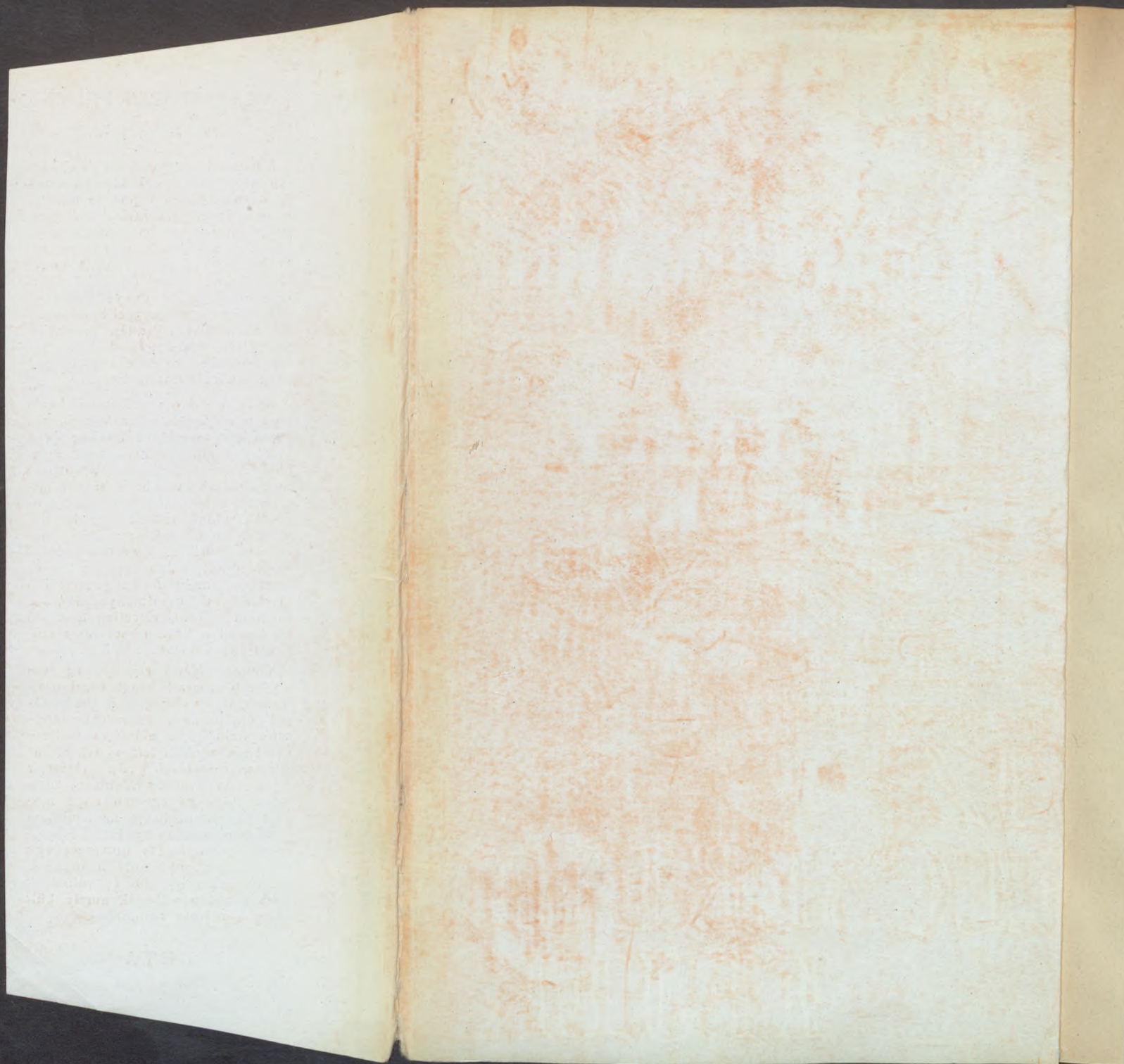
Indiai legenda

Korunk legnagyobb írójának, talán az egyetlen élő klasszikusnak és ugyanakkor a legmaibb regényírónak és elbeszélőnek lehelletszerűen finom, szívráványosan színpompás, káprázatosan merész alkotása ez a regény. Csak ő merészelt az emberi lélek ősi mélységeiből játékos könnyedséggel és varázslatos szépséggel felidézni ezt az indiai legendát, amelyben primitíven természetes báj és grácia egyesül az emberi természet titkainak raffinált tudásával.

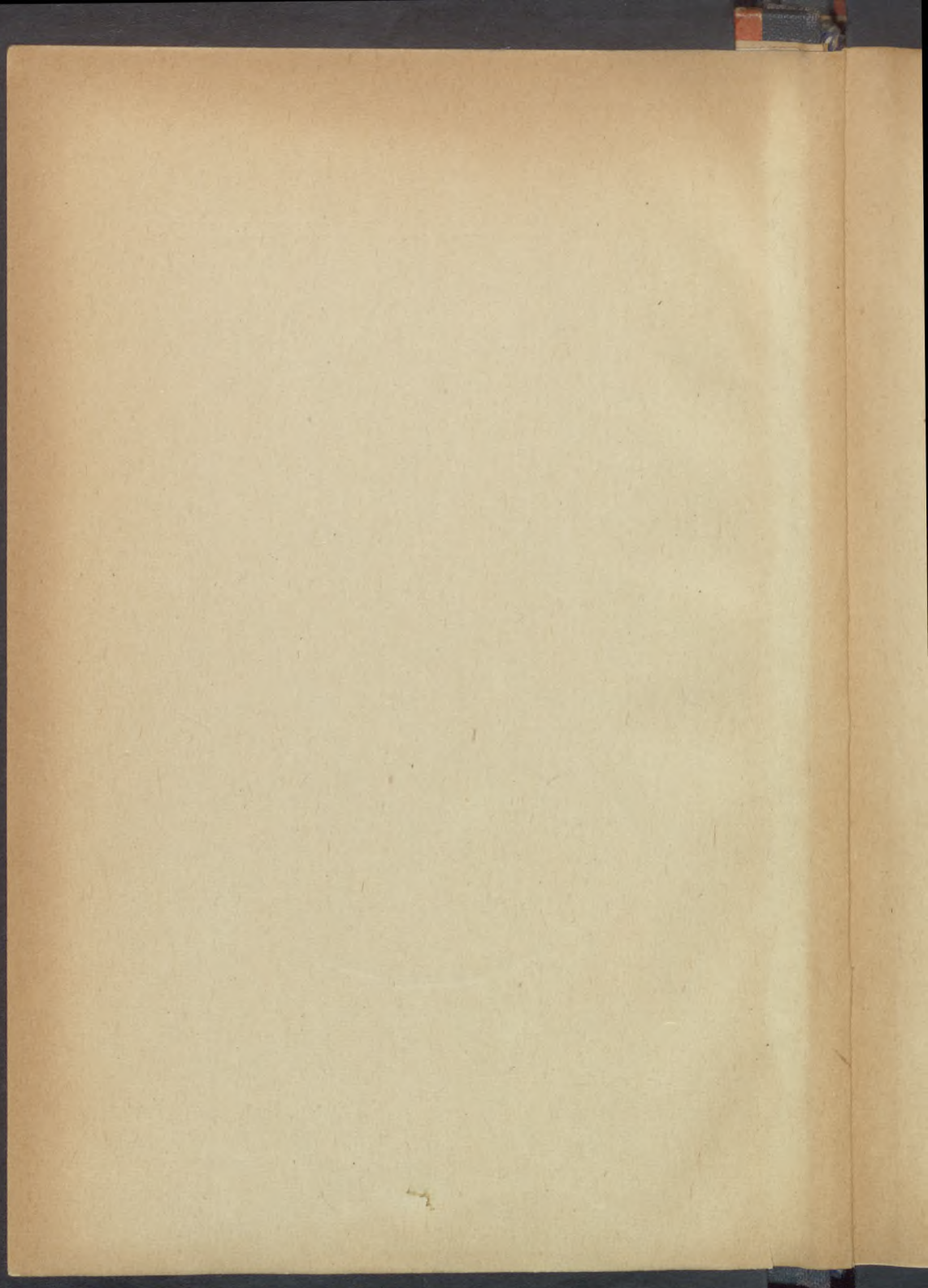
Hőse, a három szerelmes isteni lény a nő kettős vonzalmából, aki egyképpen szereti a lelkileg és a testileg különbet, nem talál megoldást. Az istenek beleavatkoznak, meg akarják menteni a három szerelmet, a különb lelket összepárosítják különb testtel. Ugy látszik, mintha ez a csodálatos isteni műtét sikerült, a szerelmi válság megoldódott volna. De az isteni kísérlet, amely a két szeretőből mesterséges teremtményt alkotott, mégsem sikerül. Egyetlen kivezető út marad a három szerelmes számára: az áldozat...

Thomas Mann regénye egyesíti legszebb elbeszéléinek érzelmi finomságát és hangulati gazdagságát újabb nagy műveinek mítoszok homályába alászálló mélységével és utólérhetetlen artistikus stílusművészetével. „Az elcserélt fejek”-ben Thomas Mann megmutatta, hogy az egészen nagy művész egyesíteni tudja az irodalom és a zene minden kifejezési lehetőségét. Ez a kettős művészet egy mesevilágba varázsol bennünket, amely mégis igazabb és valóságosabb annál a világnál, amely különleg körülvész bennünket.

BÉTA

AZ ELCSERÉLT FEJEK

THOMAS MANN

AZ
ELCSERÉLT FEJEK

INDIAI LEGENDA

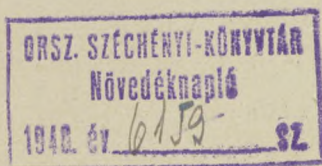
FORDÍTOTTA
HORVÁT HENRIK

ÖTÖDIK KIADÁS

BÉTA IRODALMI RT. KIADÁSA

A mű eredeti címe:
DIE VERTAUSCHTEN KÖPFE
Eine indische Legende

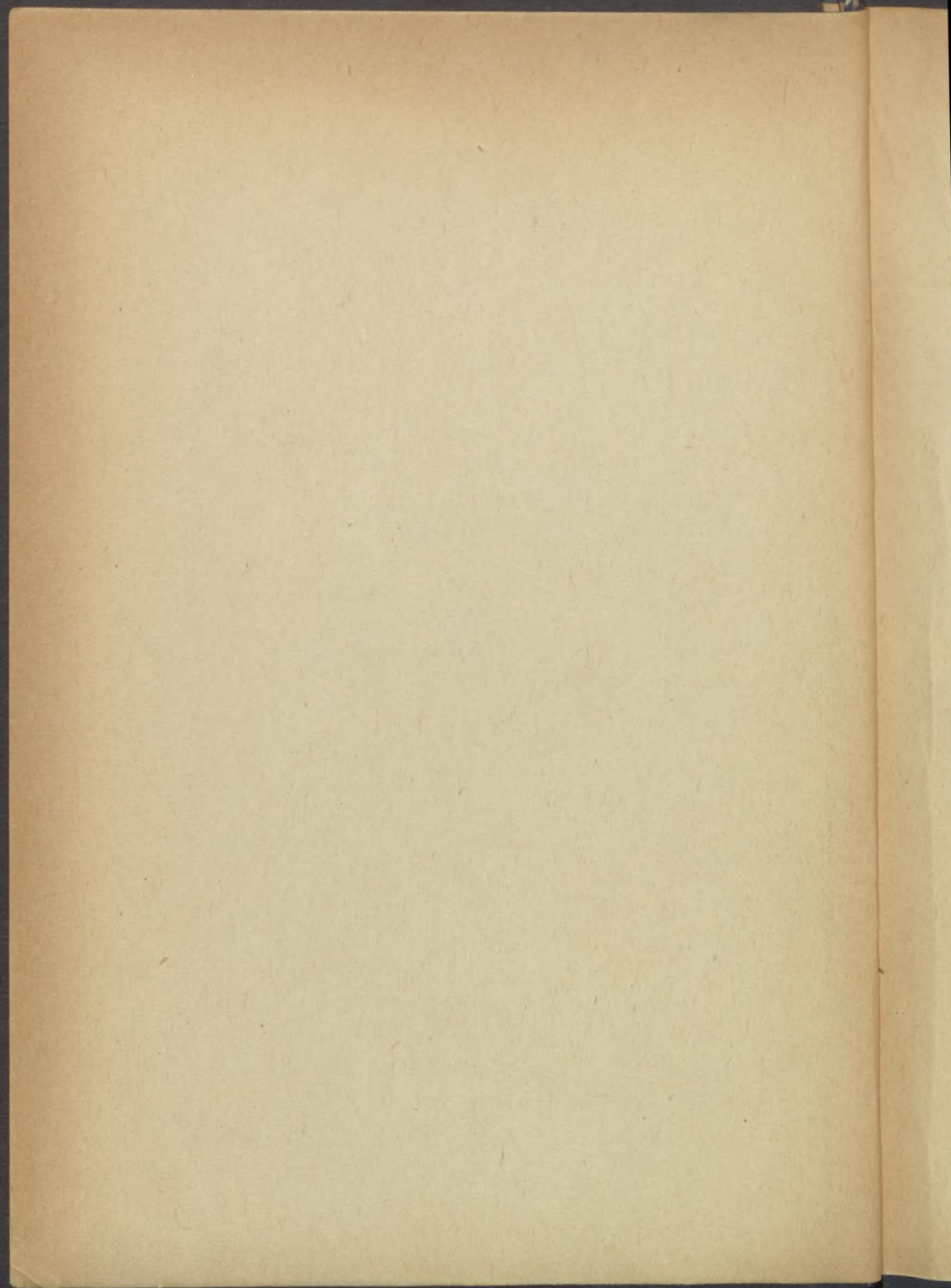
Felelős kiadó: Szöllősi Zsigmond.

835. Kulcsár Andor sokszorosítómester könyvnyomdája,
Budapest, II., Szász Károly-utca 3—5. Telefon: 160—967.

164871

I. FEJEZET

A KÉT BARÁT

I

A harcosok véréből származó, tehéntenyésztő Szumantra leányának, a szépcsípőjű Szitának és — ha szabad így mondani — két férjének története, véres és lélekfelkavaró mivoltában a legnagyobb igényeket támasztja a hallgató lelki erejével és szellemi ellenállóképességével szemben, hogy dacolni tudjon Mája kegyetlen szemfényvesztésével. Kívánatos volna, hogy a hallgatók példát vegyenek az elmondó szilárdságáról, mert majdnem több bátorság kell egy ilyen történet elmondásához, mint befogadásához. A történet pedig, elejétől végig, a következőképpen folyt le:

Abban az időben, amikor az emlékezés felszállt az emberek lelkében, ahogy egy áldozati

edény, talptól kezdve, lassan mámorító itallal vagy vérrel töltözött; ahogy a szigorú úri kaszt-beli ájtatosság öle feltárult az ősmultak magvának s az Anya utáni honvágy régi jelképeket megifjító borzongásokkal vett körül és megdagasztotta a zarándokmeneteket, melyek tavasszal a nagy világ-dajka lakóházai felé tolongtak: abban az időben két, korra és kasztra nézve alig, de megtestesülésük tekintetében nagyon különböző ifjú szoros barátságot kötött egymással. A fiatalabbat Nandának, a valamivel idősebbet Sridamánnak hívták. Amaz tizenhétéves volt, emez huszonegy, és mindkettőjüket, a megfelelő napon, a szent zsinórral körülövezve, felvették a kétszerszülöttek közösségébe. Ugyanazon Tehenek Jóléte nevű templomfaluból származtak, melyet az istenek jelmutatására létesítettek a maga helyén, Kozala országában. A falut egy kaktusz-sövény és egy fakerítés vette körül, a négy égtáj felé fekvő kapuiról Beszéd istennőnek egyik vándorló beavatottja és lényegtudója, aki soha egy helytelen szót nem mondott és akit a faluban megvendégeltek, azt az áldó nyilatkozatot tette, hogy e kapuk szárfáiról és keresztgerendáiról méz és vaj csorog.

A két ifjú barátsága én- és enyémérzéseik egymás felé törekvő különbségén alapult. A megtestesülés elkülönülést okoz. Az elkülönülés

különbséget okoz, a különbség összehasonlítás okoz, az összehasonlítás nyugtalanságot okoz, a nyugtalanság csodálkozást okoz, a csodálkozás csodálatot okoz, a csodálat pedig csere és egyesülés után való vágyat. Etad vai tad. Emez azonos amazzal. És ez a tan főleg az ifjúkorra nézve áll fenn, amikor az élet agyaga még puha és az én- és enyémérzések még nem merevedtek meg az Egynek széthullásában.

A Sridamán nevű ifjú kereskedő volt és egy kereskedő fia, Nanda ellenben kovács és tehénpásztor volt, mivel atyja, Garga, a kalapácsot és a tűz szítására szolgáló madárszárnyat lendítette, valamint szarvasmarhát is tartott karámban és legelőn. Ami Sridamán nemzőjét, Bhahavhúti nevű férfiút illeti, ő származását egy védatudós bramánnemzetség férfiágából vezette le, amit Garga és fia, Nanda, távolról sem tehettek. Mindazonáltal ők sem voltak sudrák, hanem, bár némileg kecskeorruak is voltak, mindenképpen az emberi társadalomhoz tartoztak. Különben Sridamán, sőt Bhahavhúti számára is a bramánság már csak pusztá emlék volt, mert már az utóbbinak atyja is tudatosan megállapodott a Családapa életfokán, mely a Tanulóé után következik, és egész életében nem lépett a remete- és aszkéta-fokra. Elutasította, hogy csupán kegyes adománnyokból éljen, melyekkel védatudományának

adóztak az emberek, vagy esetleg nem is lakott jól belőlük, hát egy tisztas kereskedést indított meg. Így fia, akit áldozati szolgálatra nemzett magának, szintén vanidja vagy kereskedő lett a Tehenek Jóléte nevű faluhelyen és ennek fia, a szóbanforgó Sridamán is az ő nyomdokába lépett, előzőleg azonban egész fiatalon egy gurunak, a gramatika papi mesterének vezetése alatt, a csilágászat és a lényegtan alapelemei tanulmányozásának szentelt néhány évet.

Nem így Nanda, Garga fia. Az ő kármánja más volt, ő sohasem foglalkozott, hagyománytól vagy vérségtől indítva, szellemi dolgokkal, hanem olyan volt amilyen, a nép gyermeke, vidám és egyszerű, Krisna-szerű jelenség, sötétbőrű és sötéthajú, sőt még a Szerencseborjúnak nevezett szőrfürt is ott volt a mellén. A kovács-mesterségnek köszönhetette deli karjait, továbbá a pásztorság is derék jelleget adott neki, mert a teste, melyet mustármagolajjal szokott kenni és vadvirágfűzésekkel s aranyékszerekkel díszíteni, szépformájú volt, megfelelően csinos szőrtelen arcának, mely, mint említettük, némiképp kecskeorrú és hogy úgy mondjuk, dudorajkú volt, de megnyerő módon volt ilyen és fekete szeme nevetni szokott.

Mindez tetszett Sridamánnak, ha barátját sajátmagával hasonlította össze, az ő feje és teste

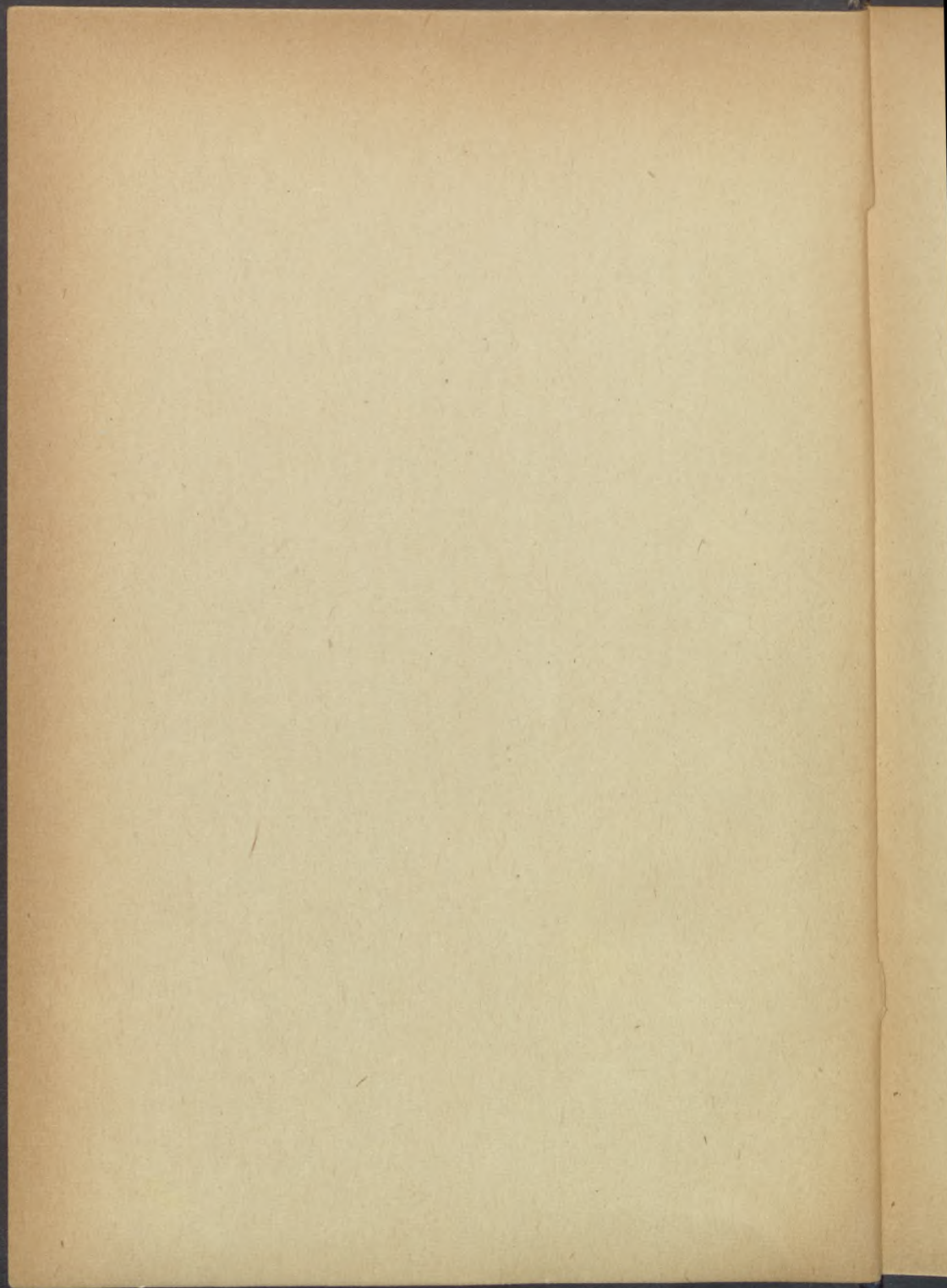
ugyanis néhány árnyalattal világosabb volt Nandáénál és arca is másalkatú. Orrának éle vékony volt, mint a kés pengéje, szeme csillaga, szemhéja szelid és puha, arca körül pedig legyezőszerű szakállt viselt. Teste is puha volt, nem nyomta rá bélyegét a kovács- és pásztormesterség, részben bramán-, részben kereskedőszerű, keskeny, kissé petyhüdt mellel és valamelyes hájjal a hasacska körül — egyébként kifogástalan, finom térdekkel és lábakkal. Olyan test volt ez, amilyen egy neves és tudással bíró főnek, mely az egészben a fődolog, csak tartozékul és függékül szolgál, míg ezzel szemben Nandánál a test volt úgyszólván a fődolog és a fej csupán csinos mellékes tartozék. Mindent összevéve, olyan volt a kettő, mint Siva, mikor megkétszereződik és egyszer szakálas aszkétaként, mintegy halottan hever az istennő lábánál, máskor pedig, felé fordított arccal virágzó ifjú alakjában nyujtja feléje karjait.

Mivel azonban nem alkottak egységet, mint ahogy egyik az Anyában az élet és a halál, a világ és az öröklét, hanem kettőként mutatkoztak, olyanok voltak egymás számára, mint a látványos képek. Mindegyikük enyémérzése unatkozott egymagában és bárha tudták, hogy minden e földön végeredményben csak gyarlóságokból áll, mégis nézegették egymást különbségük

miatt. Sridamánnak szakálövezte finom szá-
jával tetszett a dudorajkú Nanda őseredeti
Krisna-természete, Nanda pedig, akinek részben,
mert jólesett neki barátja érdeklődése, részben
és még inkább, mert nagy hatással volt rá Srida-
mán világosabb színe, nemes feje és helyes
beszéde, mely, mint tudjuk, a bölcseséggel és
lényegismerettel karöltve jár és kezdettől fogva
egybeforrt velük: Nanda pedig nem ismert ked-
vesebb dolgot, mint a Sridamánnal való érintke-
zést, úgyhogy elválaszthatatlan barátok lettek.
Volt ugyan mindkettőjük szerető hajlamában
némi ártatlan csúfolkodás is, amennyiben Nanda
Sridamán fehér báján, vékony orrán és pontos
beszédén, Sridamán ellenben Nanda keskenyorrú-
ságán és kedves népiességén helyel-közzel kissé
tréfálkozni is szokott. De az ilyen ingerkedés
többnyire az összehasonlításba és nyugtalanságba
vág és csak adózás az én- és enyémérzésnek,
mely a továbbá belőle keletkező Mája-vágyat a
legcsekélyebb mértékben sem csorbítja.

II. FEJEZET

A FÜRDŐ

II

Történt pedig, hogy a bűbájos, madárzajongástól hangos tavasz idején Nanda és Sridamán együtt gyalogutazást tettek, mindegyik más okból. Nandát megbízta atyja, Garga, hogy nyersvasat vásároljon, bizonyos alacsonyrendű, csak sáskötényt viselő emberektől, akik azt ügyesen tudták a vasércből kiolvasztani és akikkel Nanda jól tudott beszélni. Králokban laktak, néhány-napi járásnyira nyugatra a két barát szülőföldjétől, nem messze Kurukszéta városától, mely valamivel északra fekszik a djammententi népes Indrapantrától, ahol Sridamánnak volt dolga. Neki az volt a teendője, hogy családjának egy ottani üzletbarátjával, aki szintén a családapa-

fokon megállapodott bramán volt, egy tétel tarka szövetet, melyet az asszonyok otthon finom fonalból szőttek, cseréljen el a lehető legelőnyösebben rizszúzókért és bizonyos fajta különösen célszerű csiholófákért, melyek a Tehenek Jólétén most már fogyni kezdtek.

Miután már másfélnapig utaztak, emberek között és országutakon, valamint egyedül erdőségeken és pusztaságokon át, amikor is mindegyik podgyászát a hátán hordta: Nanda egy láda bételdiót, kaurikagylót és rostpapírra kent talpfestésre szolgáló piros altafestéket, mellyel az alacsonyrendűek nyersércét megfizetni akarta és Sridamán az őzbőrbe varrott szövetekeket, melyeket azonban Nanda időnként barátságból szintén a maga hátára vett, elérkeztek egy helyre, ahol Kálinak, a Mindent Átölelőnek, minden világok és minden lények Anyjának, Visnu Álomittasságának szent fürdője volt. A fürdő az Aranylegyecske nevű kis folyó mellett feküdt, mely vidáman, mint egy szabadjára bocsátott kanca, szökik elő a hegy öléből, de aztán mérsékli iramát és a szent helyen szeliden összefolyik a Djamma folyóval, amely viszont a fölöttébb szent helyen az örök Gangába ömlik, — ez pedig sokszorosan torkol a tengerbe. Ilyen nagyhírű és minden szennyet letörlő fürdők, amelyekben — merítvén az élet vizéből és a víz ölében aláme-

rülve — újjászületést nyernek az emberek, nagyszámban szegélyezik a Ganga partját és torkolati vidékét. Ott is, ahol más folyók ömlenek a földi tejútba, valamint ahol mások ölelkeznek azzal, ahogyan az Aranylegyecske, Hóország leánykája teszi a Djammával, — mindezek a helyeken biztosan találunk ilyen mindenki számára kényelmesen berendezett tisztulási és egyesülési helyeket, áldozat és kommunió számára, ellátva a vízbe szállásra szolgáló szent lépcsőkkel, hogy ne kelljen a hívőnek lótoszokon és parti sáson keresztül gázolva forma és emelkedettség nélkül a víz ölébe toccsanni, hanem méltóan tudjon lemenni, hogy igyék és megöntözzék magát.

A fürdőzőhely, ahová az ifjak most megérkeztek, nem a nagyok és dúsan megajándékozottak közül való volt, melyekről a tudók csodáhatásokat hirdetnek és ahova előkelők és alacsonyrendűek, különböző időben ugyan, nagy tömegben tolonganak. Kis csendes meghitt fürdő volt, nem feküdt semilyen torkolat mellett, hanem csak szerényen az Aranylegyecske dombosan emelkedő partján, amelynek magaslatán a Minden Kívánságok és Örömök Urnőjének, kicsiny, csupán fából épült és már dűledező, de faragványokkal elég bőségesen díszített temploma állott, púposan kiugró toronnyal a cella fölött. A beisejébe vezető falépcsők már megron-

gálódtak, de méltó vízbeszállásra mégis jók voltak.

Az ifjak örvendeztek, hogy erre a helyre bukkantak, mely áhítatosságra és egyben üdülésre és árnyékos pihenésre is oly alkalmas volt. Dél felé nagy forróság uralkodott, már korán tavasszal fenyegetett a nehéz nyár. Oldalt a templomocskától a parti magaslaton bokrok, tölgy-, mango- és kadambafák, magnóliák, tamariszkuszok és talapálmák húzódtak felfelé; árnyékukban majd jól fog esni a reggeli és a pihenés. A barátok előbb elvégezték vallási kötelességüket, amennyire a körülmények megengedték. Nem volt jelen pap, akitől olajat és derített vaját szerezhetek volna, hogy megöntözzék vele a kőből faragott lingám-szobrokat, melyek a templom előtt lévő terasszon álltak. Találtak ott egy vakolókanalat, ezzel merítették a folyóból és a vízzel, a megfelelő ígéket mormolva, végrehajtották a jó cselekedetet. Aztán homorú kezüket egymásra téve, beszálltak a zöldes ölbe, ittak, megöntözték magukat, alámerültek és köszönetet mondtak, majd csupán az élvezet kedvéért, kissé hosszabb ideig maradtak a fürdőben, mint az vallási szempontból szükséges volt, azután pedig, az egyesülés áldását minden tagjukban érezve, kiszemelt pihenőhelyükre a fák alá vonultak.

Itt testvériesen megosztották egymással úti

ebédjüket; megosztották, noha mindegyik meg-
ehette volna a sajátját, mert egyiknek sem volt
más étele, mint a társának. Mikor Nanda ketté-
törte a rozslepényt, egyik felét átnyújtotta Srida-
mánnak és azt mondta: „Nesze, kedvesem“, és
mikor Sridamán kettévágott egy gyümölcsöt,
ugyanazon szavakkal adta oda Nandának az
egyik felét. Sridamán oldalt ült az étkezésnél az
itt még egészen frissen zöld és perzseletlen fűben,
térdét és lábát maga mellett elrendezve; Nanda
ellenben felhúzta térdét és lábát maga elé rakta,
amit az ember nem bír ki sokáig, hacsak szár-
mazásánál fogva nincs hozzá szokva. Öntudat-
lanul és megfontolás nélkül helyezkedtek el így,
mert hogyha figyeltek volna ülésük módjára,
akkor Sridamán, az őseredetiség iránt való
rokonszenvből felhúzta volna térdét, Nanda
pedig ellenkező hajlamból féloldalt ült volna.
Nandának kis sapka volt fekete, síma, még ned-
ves haján, fehér gyapotszövetből készült ágyék-
kendőt viselt, felső karján karkötőket és nyakát
aranyszalaggal összefogott, kőgyöngyökből ké-
szült nyaklánc díszítette, melvnek keretéből kilát-
szott mellén a Boldogságborjú nevű szőrfürt.
Sridamánnak fehér kendő volt feje köré csavarva
és szintén fehér gyapjúból készült, rövidujjú
ingkabátot viselt, ennek kivágásában pedig kis
ereklyezacskó lógott vékony láncon. Mindkettő-

nek fehér ásványi festékkal hitük jele volt a homlokára festve.

Miután ettek, eltávolították az ételmaradékokat és csevegni kezdtek. Olyan jó volt itt ülni, hogy fejedelmeknek és nagy királyoknak sem lehetett volna jobb dolga. A fák halkán mozduló virágrojtos lombja és a lejtő magas kalamusz- és bambusztörzsei közt a víz és a lejáró első lépcsőfokai látszottak. Kúszónövények zöld csőfüzérei csüngtek köröskörül a fákról, kecsesen összekötve őket egymással. Láthatatlan madarak zöngicsélésével és trilláival elvegyült az aranyméhek zümmögése, melyek ide-oda iramlottak a virágok fölött és hirtelen sürgős látogatásra betértek hozzájuk. Virághűvösség és virágmelegség szaga terjengett, igen erős jázminillat, a talgümmölcs sajátos parfümje, a szantálfa aromája érződött, azonkívül a mustármagolaj szaga, melylyel Nanda az alámerülési egyesülés után azonnal újra bekente magát.

— Hiszen itt olyan minden, mintha az ember túl volna az éhség és a szomjúság, az öregség és a halál, a bánat és az elvakultság hat hullámán — mondotta Sridamán. — Nagy béke uralkodik itt. Az ember úgy érzi, mintha az élet szüntelen nyüzsgéséből az élet nyugvó közepébe került volna és végre lélekezethez jutna. Figyelj csak a csendre, hallgatózz csak! Azért használom

ezt a szót, mert a hallgatóság olyasvalami, amire csak a csend ösztönöz bennünket. A csendben föl-
neszelünk mindenre, ami nem egészen csendes
benne, amiben a csend álmában beszél, mi pedig
szintén úgy halljuk azt, mintha álomban hal-
lanók.

— Igen, úgy van, ahogy a szavad mondja
— felelte Nanda. — A vásár zajában nem hall-
gatózunk, de viszont csak az olyan csend indít
hallgatóságra, melyben mégis egyre-másra hallgat-
hatunk. Egészen csendes és merőben hallgatás
csak a nirvána, azért ott nem lehet szó hallga-
tózásról.

— Nem — felelte Sridamán és nevetnie kel-
lett. — Alig jutott már valaki arra a gondolatra,
hogy a nirvánával kapcsolatban hallgatóságról
beszéljen. De te, úgyszólván, azt teszed, tagadó
módon ugyan, de mégis, amikor azt mondod,
hogy nem lehet tenni, és valamennyi tagadás
közül, melyet itt nyilváníthatunk, — mert hisz a
nirvánáról csak tagadásokban lehet beszélni —
te a legmulatságosabbat választod. Te gyakran
nagyon ravasz dolgokat mondasz, — ha szabad
a „ravasz“ szót olyasvalamire alkalmazni, ami
egyben helyes és nevetséges. Én egyébként nagyon
kedvelem az ilyen mondásokat, mert némelykor
hirtelen rezgésbe hozzák hasfalamat, mint a
zokogás. Ebből látjuk, hogy mennyire rokon a

nevetés a sírással és hogy csak csalódás, ha öröm és bánat közt lényegbeli különbséget akarunk tenni és az egyiket igenléssel, a másikat pedig tagadással fogadjuk, holott mindkettő csak közösen mondható jónak vagy rossznak. De van a sírásnak és a nevetésnek egy kapcsolata, amit az élet izgalmi közt még leginkább fogadhatunk igenléssel és nevezhetünk jónak. Ezt fejezi ki a „meghatottság“ szó, amely tudniillik derült részvétet jelent, és hogy a hasfalom vibrálása annyira hasonlít a zokogáshoz, az éppen a meghatottságból ered és onnan, hogy ravaszságodban egyszersmind sajnállak is.

— Mért sajnálsz? — kérdezte Nanda.

— Mert te tulajdonképpen mégis csak a számszára és az élet önönmagában való kötöttségének gyermeke vagy — felelte Sridamán — és egyáltalában nem tartozol azon lelkek közé, melyek felmerülni vágnak a nevetés és sírás óceánjából, ahogy a lótuszvirág a víz fölé emelkedik és kelyhét kitárja az égnek. Nagyon jól érzed magad a mélységben, mert hemzseg a kusza változásban élő alakoktól és álorcáktól, és mert jól érzed magad, mi is jól érezzük magunkat, ha látunk. De most a fejedbe veszed és ragaszkodol hozzá, hogy a nirvanával foglalkozz és megjegyzéseket tégy annak nemleges meghatározására vonatkozólag, mondván, hogy nem indít hall-

gatózásra és épp e megjegyzésed az, ami sírni-
valóan mulatságos, vagy az erre alkotott szóval
élve: megható, mert az ember sajnál, hogy olyan
jólesően jól érzed magad.

— No hallod, — felelte Nanda — hát vég-
eredményben hogy' is vagy velem? Ha sajnálnál,
mert a szamszára elvakultsága tart fogva és nincs
tehetségem a lótuszhoz, azt nem bánnám. De
hogy éppen azért sajnálsz, mert én is, amennyire
érték hozzá, kissé foglalkozni akarok a nirváná-
val, — az bántó volna számomra. Kimondom
egyenesen: én is sajnállak.

— Hát most megfordítva, te miért sajnálsz
engem? — kérdezte Sridamán.

— Azért, mert olvastad ugyan a védákat
és valamit el-elkaptál a lényegismeretből, —
felelte Nanda — de amellet az elvakultságnak
még könnyebben és készségesebben ülsz fel mint
mások, akik nem tanultak. Ez idézi elő nálam
a meghatottság testi viszketését, azaz: a derült
meghatottságot. Mert, ahol csak egy kicsit hall-
gatózni lehet, mint ezen a helyen, azonnal elvakít
a látszólagos béke, azonnal túlálmodod magadat
az éhség és szomjúság hat hullámán és azt kép-
zeled, hogy a nyüzsgés nyugvó középpontjában
vagy. Amellet az, hogy ebben a csendben hall-
gatózni és mindenfélére hallgatni lehet, éppen azt
bizonyítja, hogy rendkívül nagy nyüzsgés van itt

és hogy békeérzéseid csupán képzelődések. Ezek a madarak egymásfelé búgnak, hogy szerelmet űzhessenek, ezek a méhek, szitakötők, szárnyasbogarak ide-oda cikáznak, mert hajtja őket az éhség, a fűben ezerszeres életharc dúl és ezek a liánok, melyek oly kecsesen koronázzák meg a fákat, kifojtánák belőlük a lélekzetet és a nedvet, hogy csak ők maguk legyenek kövérek és szívósak. Ez a valódi lényegmegismerés.

— Jól tudom, — mondta Sridamán — és nem is ámítom magamat e dolgok tekintetében, vagy legfeljebb csak egy percig és szabad akaratból. Mert nemcsak észbeli igazság és megismerés van, hanem van az emberi szív jelképes szemlélete is, mely a tünemények írását nemcsak első józan értelmük szerint olvassa, hanem a második és magasabb szerint is és eszközül használja arra, hogy segítségével szemlélni tudja azt, ami tiszta és szellemi. Hogyan akarsz eljutni a béke megértéséhez, hogyan akarod a bensődben a nyugalom boldogságát érezni, anélkül, hogy egy Májá-kép (mely persze magában sem a boldogság, sem a béke) segítségét nyújtana hozzá? Meg van engedve és meg van adva az embernek, hogy felhasználja a valóságot az igazság meglátására, és „poézis“ az a szó, melyet a nyelv erre az adottságra és erre az engedelemre alkotott.

— Ah, így érted, — nevetett Nanda. —

Szerinted tehát a poézis az a butaság, mely az okosság után jön és ha valaki buta, azt a kérdést kellene feltenni, hogy még buta-e, vagy újra az. Mondhatom, ti okosak nem teszitek könnyűvé a magunkfajta emberek dolgát. Azt hinné az ember, arról van szó, hogy okosak legyünk, de még mielőtt azok lettünk, megtudjuk, hogy arról van szó, hogy újra buták legyünk. Nem volna szabad, hogy megmutassátok nekünk az új és magasabb lépcsőfokot, nehogy elveszít-sük a bátorságot, hogy felhághatunk az előzőre.

— Tőlem nem hallottad, hogy okossá kell válni, — felelte — Sridamán. — Gyere, nyújtóz-zunk ki az enyhe fűben, miután ettünk, és néz-zünk a fák lombján át az égbe. Nagyon különös látásmód, ha az eget olyan helyzetből nézzük, melyben szemünk már magától irányul felfelé, ahogy a föld, az Anya maga nézi az égboltot.

— Szijá, — helyeselt Nanda.

— Sziját! — javította ki Sridamán a tiszta és helyes beszéd szerint; és Nanda nevetett saját-magán és rajta.

— Sziját, sziját! — mondta utána. — Szőr-szálhasogató, hadd meg nekem az én nyelvemet! Ha szanszkritül beszélek, úgy hangzik, mint egy fiatal tehén szaglászása, akinek kötelet húztak az orrán keresztül.

Ezen a törőlmetszett hasonlaton Sridamán

szívből nevetett, aztán, amint indítványozta, kinyújtóztak a fűben és az ágak és virágrojtok közt felnéztek Visnu kékségébe, miközben lomblegyezővel elhessegették az „Indra védencei”-nek nevezett piros-kék legyeket, melyeket bőrük odavonzott. Nanda nem azért járult hozzá a hanyattfekvéshez, mintha nagy súlyt vetett volna arra, hogy az eget Földanya módjára nézze, hanem csupán engedékenységből feküdt így. Nemsokára fel is ült és egy virágot tartva ajka közt, újra elfoglalta dravida guggoló helyzetét.

— Indra védence átkozottul kellemetlen, — mondotta, a sok cikázó legyet egy és ugyanazon egyénnek nyilvánítva. — Valószínűleg az én jó mustármagolajomra mohó. De meglehet az is, hogy védnöke, az Elefánton Lovagló, s Villámcsapás Ura, a nagy Isten megbízta, hogy kínozzon minket büntetésül, tudod már, hogy miért.

— Ennek nem volna szabad téged érnie, — felelte Sridamán — mert hiszen te a tanácsfa alatt amellet voltál, hogy Indra hálaünnepét a mult ősszel a régi, vagy mondjuk inkább: újabb mód szerint, az egyházi szokásoknak megfelelően, a bramán szabályokhoz híven üljék meg, és bátran moshatod kezedet, ha mi a tanácsban más-kép határoztunk és felmondtuk Indrának a szolgálatot, hogy egy új, vagyis inkább egy régibb hálaistentiszteletet válasszunk, mely nekünk

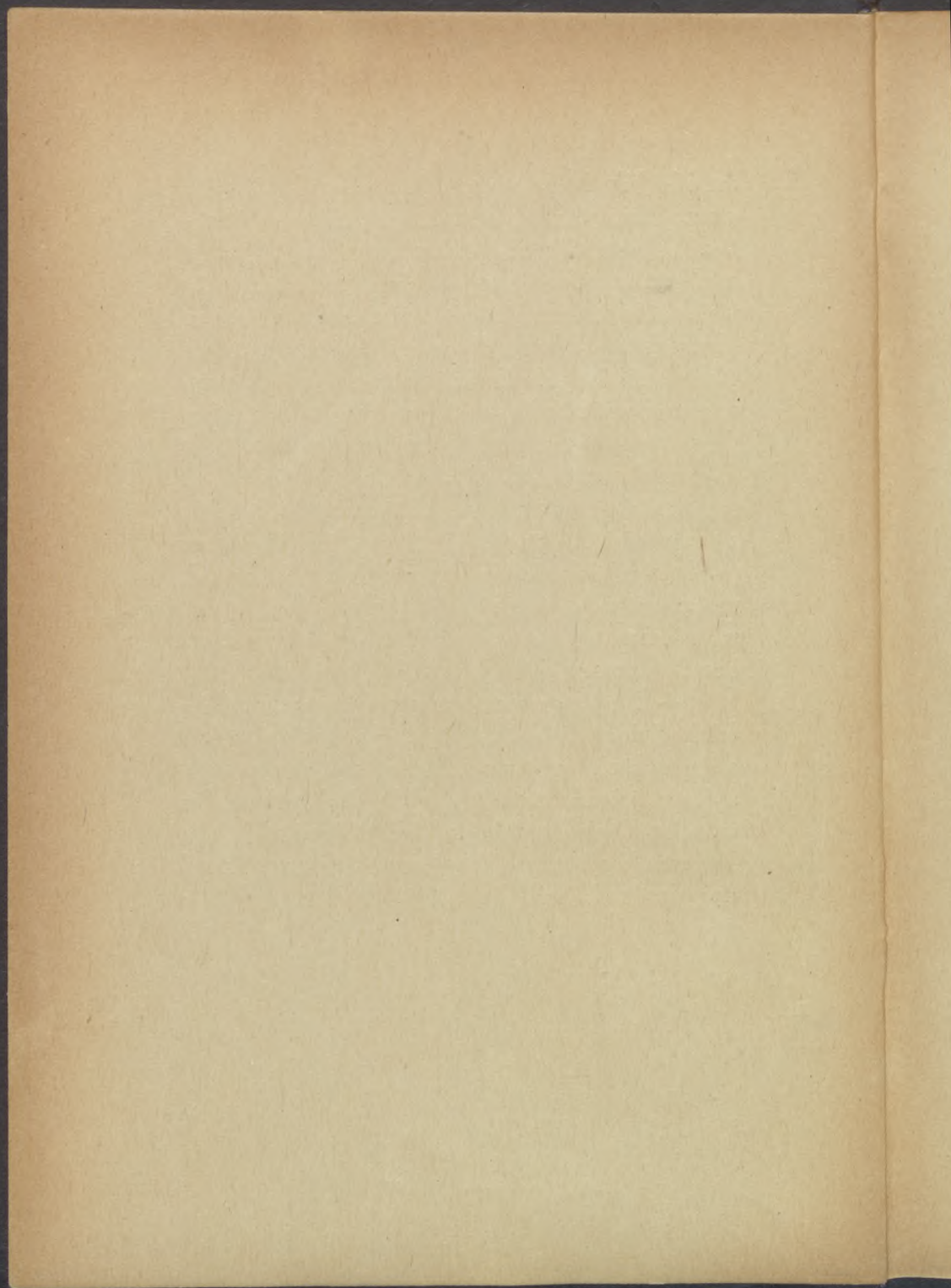
falusi embereknek jobban felel meg és természetesebben illik a mi jámborságunkhoz, mint a bramán ceremóniának aprólékos sallangjai, melyekkel Indrát, a Mennydörgőt, az ősnép várainak Megtörőjét tisztelik.

— Valóban úgy van, ahogy mondod, — felelte Nanda — és lelkem még mindig borzong, ha erre visszagondolok, mert ha a fa alatt Indra mellett is nyilatkoztam, mégis félek, hogy ő ilyen részletekkel nem törődik és az egész Tehenek Jólétét teszi felelőssé, mert megfosztották egyik ünnepétől. Eszükbe jut az embereknek, egyszerre fejükbe veszik, nem tudom, miért, hogy az Indrahálaszolgálat nem az igazi, legalább is pásztorok és szántóvető emberek számára nem jó és hogy jámbor egyszerűsítésre kell gondolni. Mi közünk, kérlek, a nagy Indrához? Neki a védatudós bramánok áldoznak szent mondások végtelen sorával. De mi a teheneknek, hegyeknek és erdei legelőknak akarunk áldozni, mivel ezek a mi valódi és hozzánk illő istenségeink, mi teljességgel úgy érezzük, mintha már előbb is ezt cselekedtünk volna, még mielőtt Indra jött, aki az eljövendőknek előtte járt és megtörte az őslakók várait és ha már nem is igen tudjuk, hogyan kellene a dolgot csinálni, majd csak megsúgja valami nekünk a bensőnkben, majd megtanít rá a szívünk. A „Tarkacsúcs“ hegyi legelőjét fogjuk

szolgálni, itt a közelben, jámbor szokásokkal, melyek annyiban újak, hogy előbb ismét fel kell hoznunk őket szívünk emlékezéséből. Neki áldozunk majd tiszta állatokat és neki viszünk adományokat, savanyú tejet, virágot, gyümölcsöt és nyers rizst. Aztán hadd járja körül az őszi virágokkal koszorúzott tehenek csoportja a hegyet, felé fordítva jobb tomporukat és ordítsanak felé a bikák esőterhes felhők mennydörgő hangján. Ez legyen a mi új-régi hegyi istentiszteletünk. De hogy a bramánok ne ellenezzék, táplálni fogjuk őket százával, összehordjuk valamennyi karámból a tejet, hadd tömjék tele magukat a tej fölével és tejesrizszel, akkor majd meg lesznek elégedve. Így beszélt néhány ember a tanácsfa alatt, voltak, akik helyeselték, voltak, akik nem. Én elejétől fogva elleneztem a hegy szolgálatát, mert félelemmel és tisztelettel viseltetem Indra iránt, aki megtörte a feketék várait és nem adok semmit sem az olyan dolgok kiásására, amikről már alig tudunk valamit. Te azonban tiszta és helyes szavakkal nyilatkoztál — a „helyest“ a szavakra értem — az ünnep újjáalakítása és az Indrát megelőző hegyi szolgálat felújítása mellett és akkor én elhallgattam. Ha azok, akik iskolát jártak, gondoltam és a lényegtudásból el-elkaptak valamit, Indra ellen és az egyszerűsítés mellett beszélnek, akkor nekünk nincs mit mondanunk és csak azt

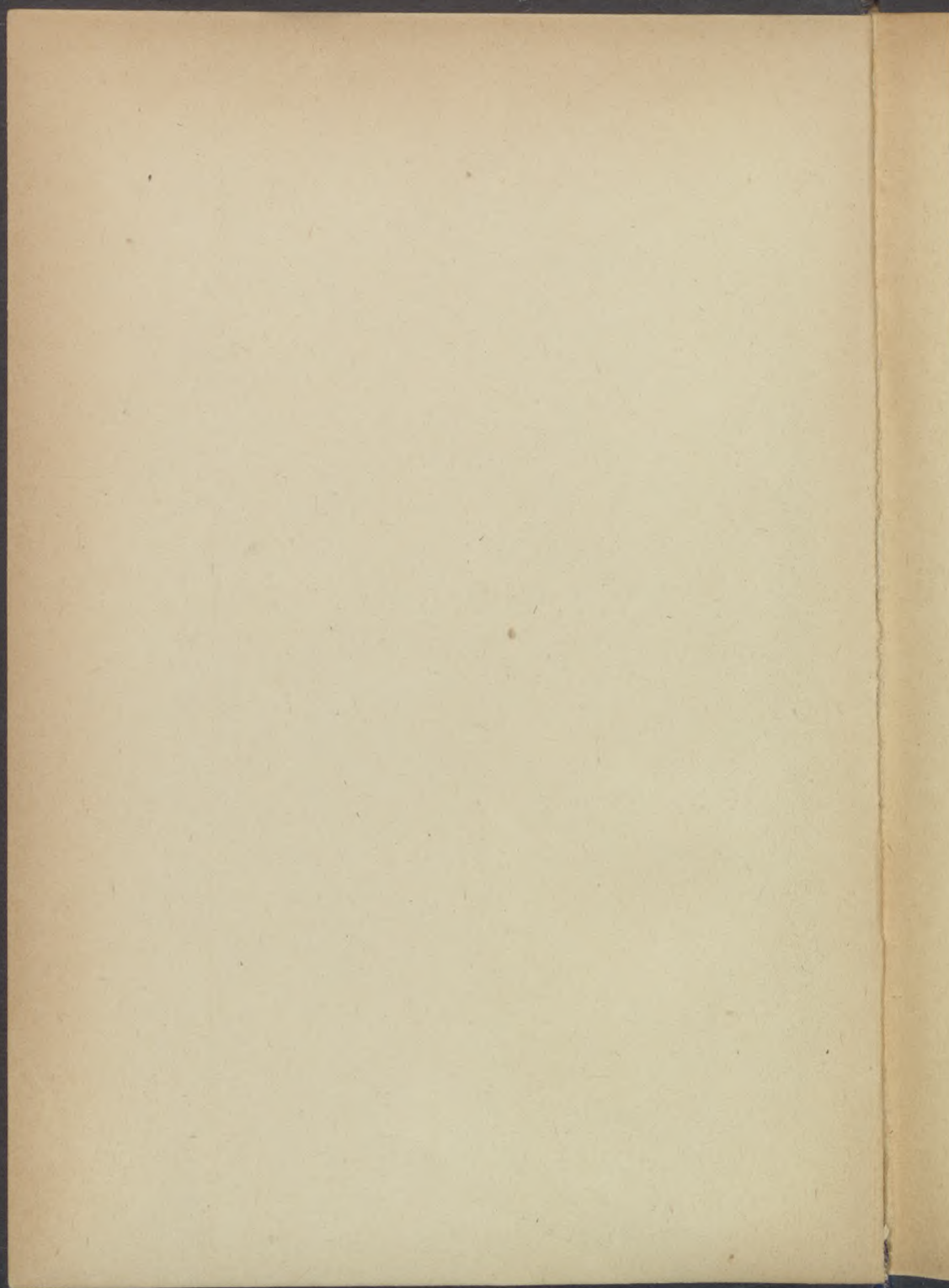
remélhetjük, hogy a nagy Jövevény és Vártörő elnéző lesz, beéri majd számos bramánnak etetésével és nem fog bennünket szárazsággal vagy mérhetetlen esővel sujtani. Talán, gondoltam, már is megúnta az ünnepét és szórakozás kedvéért azt kívánja, hogy a hegyi áldozással és a tehenek körmenetével helyettesítsék. Mi együgyűek igen nagyra becsültük őt, de az utóbbi idő óta talán már ő maga sem becsüli magát. Így hát én is nagyon élveztem a felújított ünnepet, örömmel segédkeztem, mikor a megkoszorúzott teheneket a hegy körül hajtották. De épp az imént, mikor prakrit beszédemet kijavítottad és azt kívántad, mondjam úgy, hogy „sziját“, eszembe jutott, milyen furcsa az, hogy helyes és tanult szavakkal beszélsz az együgyű dolgok érdekében.

— Nem tehetsz szemrehányást nekem, — felelte Sridamán — mert te a nép módján szóltál a bramánok igemondó szolgálata javára. Ez nyilván örömet szerzett neked és boldogított. De mondom neked: még sokkal boldogítóbb, ha helyesen képzett szavakkal beszélünk az egyszerű dolgok érdekében.

III. FEJEZET

A MEGLESETT

III

Aztán egy ideig hallgattak. Sridamán úgy feküdt, mint előbb és felnézett az égre. Nanda erős karjaival körülfogta felhúzott térdeit s a lejtő bokrain és fáin át lenézett Kálinak, az Anyának fürdője felé.

— Pszt. Mennykő, bunkó és égszakadás! —
suttogta hirtelen Nanda és ujját duzzadt ajkára tette. — Sridamán testvér, kelj fel lassan és nézz oda! Arra, ami ott kiszáll a fürdőből. Nyisd ki a szemedet, érdemes! A leány nem lát minket, de mi látjuk őt.

Egy fiatal leány állt az egyesülés elhagyott helyén és fürdő-ájtatosságát végezte. Száriját és derékkötőjét a vízbeszálló lépcsőjére tette és

egészen meztelenül állott, csak holmi nyakláncdísszel, hintázó fülbevalókkal, fehér szalaggal dús varkocsba fogott haja körül. Teste kápráztatóan búbajos volt. Olyan, mintha Májából készült volna, a leggyönyörűbb színárnyalatú, sem igen sötét, sem igen fehéres, sőt inkább olyan, mint a színarany, Bráma elgondolása szerint remekül megformált, édes gyermekvállakkal, gyönyörűségesen ívelő csipőkkel, melyek a has tágas síkját keretezték, szűziesen meredő, bimbózó emlőkkel és pompázva szélesedő hátsóféllel, mely fenn a legkeskenyebb, legkecsesebb háttá vékonyult, a hát pedig hajlékonyan homorúnak tünt fel, mert a lány liánkarját felemelte és kezét összekulcsoltan tartotta nyakán úgy, hogy kisötétlett gyenge hónalja. De anélkül, hogy ez emlők vakító és a lelket a tünemények életének megnyerő édességét sérelem érné, a leglenyűgözőbb hatású és Bráma gondolatának legjobban megfelelő mindebben mégis csak a nagyszerű hátsófélnek a tündér-hát keskenységével és nádszerű hajlékonyságával való összeköttetése volt, melyet ama másik ellentét, a dicsénekre méltóan ívelő csipők szélessége és a deréktáj bájos keskenyülése közt, idézett elő és tett lehetővé. Ilyen lehetett Pramloca, a mennyei leány, akit Indra Kanduhoz, a nagy aszkétához küldött, hogy ne gyűjthessen roppant önsanyargatása által isteni erőket magában.

— Húzódjunk félre, — mondotta halkan a felemelkedett Sridamán, szemét a leány jelenésére tapasztva. — Nem való, hogy ne lásson minket és mi lássuk őt.

— Miért? — felelte Nanda suttogva. — Mi voltunk előbb ezen a helyen, ahol hallgatózni és leskelődni lehet és most meglessük azt, amit megleshetünk, arról nem tehetünk. Nem mozdulunk, mert hiszen kegyetlen dolog volna, ha kopogva és zajosan lábra kelnénk és ő észrevenné, hogy meglátták, míg ő nem látott bennünket. Én szívesen nézem. Te talán nem? Hiszen a szemed már vörös, mint amikor a rigvéda verseit idézed.

— Légy csendben! — intette most Sridamán. — És légy komoly! Komoly és szent jelenés ez, és hogy meglessük, az csak azzal menthető, hogy komoly és ájtatos lélekkel tesszük.

— Hát persze! — felelte Nanda. — Nem tréfadolog az efféle, de azért mégis kedvderítő. Te a síma földről fel akartál nézni az égbe. Most látod, hogy egyenesen állva és előre nézve, némelykor éppenséggel az égbe láthat az ember.

Aztán hallgattak egy darabig, csendben voltak és néztek. Az aranyleány összetette homorított kezeit, ahogy ők maguk is tették volt az előbb, és imádkozott az egyesülés előtt. Az ifjak kissé oldalról látták őt, úgy, hogy semmi sem kerülhetett el figyelmüket, látták, hogy nemcsak a teste

volt varázslatosan bájos, hanem a fülbevalók közt az arca is, az orrocskája, az ajka, a szemöldöke és főképp lótuuszlevélszerűen ívelt szeme. Különösen mikor kissé félrefordította a szemét s a barátok már megijedtek, hogy észrevette őket, láthatták, hogy ezt a bűbajos testi alkatot nem értékteleníti el és nem fosztja meg jelentőségétől egy csúnya arc, hanem egység uralkodik itt és a fejnek szépsége tökéletesen megerősíti a termet szépségét.

— De hiszen ismerem! — suttogta Nanda hirtelen és az ujjával csettintett. — Ebben a pillanatban ismerem meg és csak eddig nem tudtam, hogy kicsoda. Szita ő, Szumantra leánya Púposbikafalváról, itt a közelben. Onnan jött ide, hogy tisztára fürössze magát, világos. Hogyne ismerném! Én hintáztattam a nap felé.

— Hintáztattad? — kérdezte Sridamán halkán és nyomatékosan.

És Nanda így felelt:

— Meghiszem azt! Karom erejével tettem, mind az emberek előtt. Ruhában azonnal ráismertem volna. De hát hogy' lehet valakit meztelenül mindjárt megismerni! Igen, ez a leány a púposbikafalvi Szita. Mult évben meglátogattam ott a nagynénémet, éppen a Nap segélyünnepe volt, de Szita...

— Meséld el később, kérlek! — vágott a

szavába aggodalmas suttogással Sridamán. — A nagy kedvezést, hogy közelről látjuk, az a nagy kedvezőtlenység kíséri, hogy könnyen meghallhat minket. Egy szót se többet, hogy meg ne ijesszük!

— Igen, mert akkor elmenekülhetne és te nem látnád többé azt, amivel még legkevésbé sem teltél be — kötődött vele Nanda.

De a másik már intett neki, hogy hallgasson el egészen, így hát újra csendben ültek és nézték, hogyan végzi a púposbikafalubeli Szita fürdőájtatosságát. Miután befejezte az imádságot, meghajtotta magát és az arcát az ég felé fordította, óvatosan leszállt az ölbe, merített és ivott, aztán beleguggolt a vízbe, kezét fejére téve, homlokig elmerült benne, még egy darabig kecses felmerüléssel és oldalt-belesimulással üdítette magát és mikor megvolt ennek is az ideje, szárazra szállt vízgyöngyhullató hűsült szépségben. De még ezzel sem ért véget a kegy, mely a barátoknak e helyen részül jutott, mert a fürdő után a megtisztult leerészkedett a lépcsőre, hogy a nap megszárita, miközben testének természetes bájossága, feloldva az egyedüllét tévhitében, hol ilyen, hol amolyan tetszetős helyzetet foglaltatott el vele és csak miután ennek is megvolt az ideje, öltötte fel kényelmesen újra a ruháját és a vízbeszálló lépcsőjén felmenve, eltűnt a templom irányában.

— Vége van, nincs tovább, — mondotta Nanda. — Most legalább újra beszélhetünk és megmozdulhatunk. Elvégre unalmassá válik, ha úgy kell tenni az embernek, mintha nem volna jelen.

— Nem értem, hogyan beszélhetsz unalomról — felelte Sridamán. — Hát van-e üdvösebb állapot, mint elmerülni egy ilyen képben és csak benne létezni? Szerettem volna az egész idő alatt visszatartani lélekzetemet, nem félelemből, hogy elveszíthetném a látványt, hanem mert attól tartottam, hogy megfosztanám őt az egyedüllét képzetétől, melyért reszkettem s melynek szentül el vagyok kötelezve. Azt mondod, hogy Szitának hívják? Jólesik nekem, hogy tudom, megvigasztal vétkes elkötelezettségemért az, hogy nevén tisztelhetem. És te a hintázásból ismered?

— Persze, amint mondtam! — erősítette meg Nanda. — Megválasztották napszűznek, mult tavasszal, mikor falujában voltam és én hintáztattam őt, hogy segítsen a napnak, olyan magasra röpítettem fel az égbe, hogy alig halatszott odafentről a sikongása. De egyébként bele is olvadt az általános rikoltozásba.

— Jó dolgod volt — mondotta Sridamán. — Neked különben mindig jó dolgod van. Nyilván erős karod miatt szemeltek ki hintáztatójának. Elképzelem, hogyan szállott és repült fel

a kékségbe. A repülés képe elvegyül képzeletemben az álló alak képével, mikor a fürdő előtt imádkozott és ájtatosan meghajtotta magát.

— Gondolom, — felelte Nanda — lehet oka az imádságra és töredelemre, nem cselekedetei miatt, mert nagyon erényes leány, hanem megjelenése miatt, melyről persze nem tehet, de szigorúan véve, valahogyan mégis hibás benne. Az ilyen szépség lebilincselő, mondják. De miért lebilincselő? Nos, épp azért, mert odabilincsel a vágyak és gyönyörök világához és mindjobban belevisz minket a szamszára elvakultságába és akkor a teremtményekben elfogy a tiszta öntudat, épp úgy, ahogy valakinek elfogy a lélekzete. Ilyen a hatása ennek a leánynak, ha nem is a szándéka; de hogy szemét olyan lótuszlevél-szerűen meghosszabbítja, abból mégis csak szándékosságra lehet következtetni. Könnyű mondani: a szépség megadatott neki, nem önakaratából vette fel, tehát nincs mit imádkoznia és levezekelnie. De a dolog mégis úgy áll, hogy van egy pont, ahol nincs igazi különbség az „adott” és a „felvett” közt és ezt ő maga is tudja és valószínűleg bocsánatért imádkozik, mert oly lebilincselően hat. De szó ami szó, a külső szépséget felvette, — nem úgy, ahogy felveszük azt, ami adatik nekünk, hanem önszántából vette fel és ezen nem változtathat semmiféle ájtatos fürdő:

ugyanazzal a megbabonázó hátsóféllal jött ki a vízből.

— Ne beszélj ilyen durván — korholta Sridamán megindultan — egy ilyen finom és szent jelenségről. Elkaptál ugyan valamicskét a lényegtudásból, de parasztosan jön ki belőled. Meg kell mondanom ezt, és ahogyan alkalmazod, abból világosan kitűnik, hogy nem voltál méltó arra a jelenségre, holott a mi helyzetünkben csak az volt fontos és attól függött minden, hogy méltónak mutatkozhatunk-e rá és hogy milyen szellemben gyakoroltuk a meglesést.

Nanda ezt a megrovást teljes szerénységgel fogadta.

— Taníts meg hát, dau-ji, — kérte, „idősebb testvérnek“ szólítva barátját — hogy milyen szellemben leselkedtél te és milyenben kellett volna nekem is leselkedni!

— Nézd, — szólt Sridamán — minden lénynek kétféle léte van: egyik a maga számára és egyik a mások szeme számára. Az ember létezik és egyszersmind látható is, lélek és kép egyben, és mindig bűn, ha csak a képe benyomásának engedünk és lelkével nem törődünk. Szükséges, hogy legyőzzük az undort, melyet egy rühös koldus képe bennünk kelt. Nem szabad megállanunk annál, hogy miképpen hat szemünkre és más érzékeinkre. Mert az, ami hat.

még nem a valóság, hanem úgyszólván annak mögéje kell kerülnünk, hogy elnyerjük azt a megismerést, melyhez minden jelenségnek joga van, mert több mint jelenség, és arról van szó, hogy a kép mögött megtaláljuk a létét, a lelkét. De nemcsak a nyomor képe által keltett undorban nem szabad megakadnunk, hanem éppoly kevéssé, sőt még kevésbbé a gyönyörűségben, melyet a szépség képe ébreszt bennünk, mert ez is több, mint kép, bár az érzékek csábítása, hogy csak annak vegyük, még nagyobb, mint az undorodás esetében. A szépség ugyanis látszólag nem támaszt semminemű igényt lelkiismeretünkkel szemben, oly értelemben, hogy behatoljunk a lelkébe, amire a koldus képe, éppen a szomorúsága miatt, bizonyos mértékben mégis csak ösztönöz bennünket. És mégis bűnössé válunk a szépség előtt is, hogyha gyönyörködve nézzük, anélkül, hogy létével törődnénk és — úgy gondolom — különösen bűnössé leszünk előtte, ha látjuk és az minket nem lát. Tudd meg, Nanda, valóságos jótétemény volt számomra, hogy megmondhattad annak a nevét, akit meglestünk. Szita, Szumantra leánya. Mert így mégis csak volt valamim, tudtam valamit abból, ami több mint a képe, mert a név a létnek és a léleknek egy darabja. De milyen boldog voltam még csak, amikor hallottam, hogy erényes leány, mert ez

azt jelenti, nemde, hogy még jobban láthatok át a képén és még közelebb férkőzhetem a lelkéhez. Továbbá azt is jelenti ez, hogy csak általános erkölcs az, ha szemét lótuszlevél módjára meghosszabbítja és esetleg még a pilláját is festi és nincs ennek semmi köze az erkölcsösséghez, teljesen ártatlanul teszi, csupán erkölcsének az általános erkölcsöktől való függésében. Hisz a szépségnek is vannak kötelességei képe iránt és ezeknek teljesítésével talán csak fokozni akarja az ösztönzést, hogy a lelke után is kutassanak. Milyen szívesen képzelem el, hogy van egy tisztas atya, tudniillik Szumantra és egy gondos anyja, akik jóerkölcsben felnevelték és magam előtt látom a jólnevelt házileányt, amint tesz-vesz, munkálkodik, őrli a búzát a kövön, gyümölcsöt főz a tűzhelyen, vagy finom szállá fonja a gyapjút. Mert minden vágya a szívemnek, mely bűnös a meglesésében, hogy a kép személlé váljék.

— Ezt értem — felelte Nanda. — De tekintetbe kell vennem, hogy az a kívánság nálam nem lehetett olyan erős, mivel Szita, azáltal, hogy a nap felé hintáztattam, már inkább személlé vált számomra.

— Nagyon is azzá vált, — felelte Sridamán és hangja némiképp remegett, mint különben is az egész beszélgetés alatt. — Nyilván nagyon

is, mert a bizalmasság, melyre méltattak, — hogy jogosan vagy jogtalanul, azt most nem akarom eldönteni, mert karod és egyáltalában délceg tested, nem pedig fejed és gondolatai miatt méltattak rá — ez a bizalmasság, úgylátszik, teljesen anyagi egyeddé tette számodra Szitát és eltompította tekintetedet, úgyhogy nem tudod felfogni egy ilyen jelenség magasabb értelmét, különben nem beszélhettél volna ilyen megbocsáthatatlanul durván arról a szépségről, melyben jelentkezett. Hát nem tudod te, hogy minden nő alakjában, legyen az gyermek, szűzleány, anya vagy matróna — Ő rejtőzik, a Mindenek Szülője, a Mindenek Fenntartója, Sakti, a nagy istennő, akinek öléből jön minden és akinek ölébe minden visszamegy, nem tudod, hogy minden jelenségben, mely az ő jegyét viseli, őt magát kell tisztelnünk és csodálnunk? Legkegyesebb alakjában mutatkozott meg itt az Aranylegyecske-folyó partján, és mi ne lennénk mélységesen megrendülve, hogy jelenésben nyilvánította magát, úgyhogy valóban, mint magam is észreveszem, hangom kissé reszket beszédközben, ami azonban azért is van, mert haragszom durva beszédmodorod miatt —

— Arcod és homlokod is piros, mintha napégte volna, — mondta Nanda — és hangod, bárha remeg is, teltebben cseng, mint rendesen.

Egyébként biztosíthatlak, hogy magam is, a magam módja szerint, kiadósan meg voltam indulva.

— Akkor nem értem, hogyan beszélhettél olyan meg nem felelően és hogy' vethetted szemére szépségét, amellyel szerinted az embereket megzavarja, úgyszólván eláll öntudatuk lélekzete. Bűnös elfogultsággal ítélsz, aki így tekint a dolgokat és egyáltalában nincs eltelve valódi lényegével annak, aki a legédesebb képben mutatkozott meg ma előttünk. Mert ő minden és nemcsak Egy: élet és halál, örület és bölcsesség, varázslónő és felszabadító, hát nem tudod ezt? Csak azt tudod, hogy a teremtmények tömegét elszédíti és megbabonázza és azt nem, hogy a szédület homályán túl elvezet az igazság megismeréséhez? Akkor te keveset tudsz és egy — megengedem — nehezen felfogható titkot nem fogtál fel: hogy, tudniillik, a mámor, mellyel elborít, egyszersmind az a lelkesedés, mely az igazsághoz és a szabadsághoz visz bennünket. Mert ez az: hogy ami lebilincsel, egyben fel is szabadít és hogy a lelkesedés az, ami az érzéki szépséget összekapcsolja a szellemmel.

Nanda fekete szemében könny csillogott, mert könnyen meghatódó természete volt; mikor metafizikai szavakat hallott, alig tudott ellenállni a sírásnak, különösen most nem, amikor Sridamánnak különben meglehetősen vékony hangja

hirtelen olyan telten és szívhezszólóan csengett. Így hát kissé zokogott kecskeorrán át, mikor így szólt:

— Milyen ünnepélyesen beszélsz ma, dau-ji! Azt hiszem, még sohasem hallottalak így beszélni, nagyon megindít a beszéded, azt kellene kívánnom, hogy ne folytasd, éppen mert annyira megindít. De folytasd mégis, kérlek, beszélj még a bilincsről és a szellemről és a Mindent-Átölelőről.

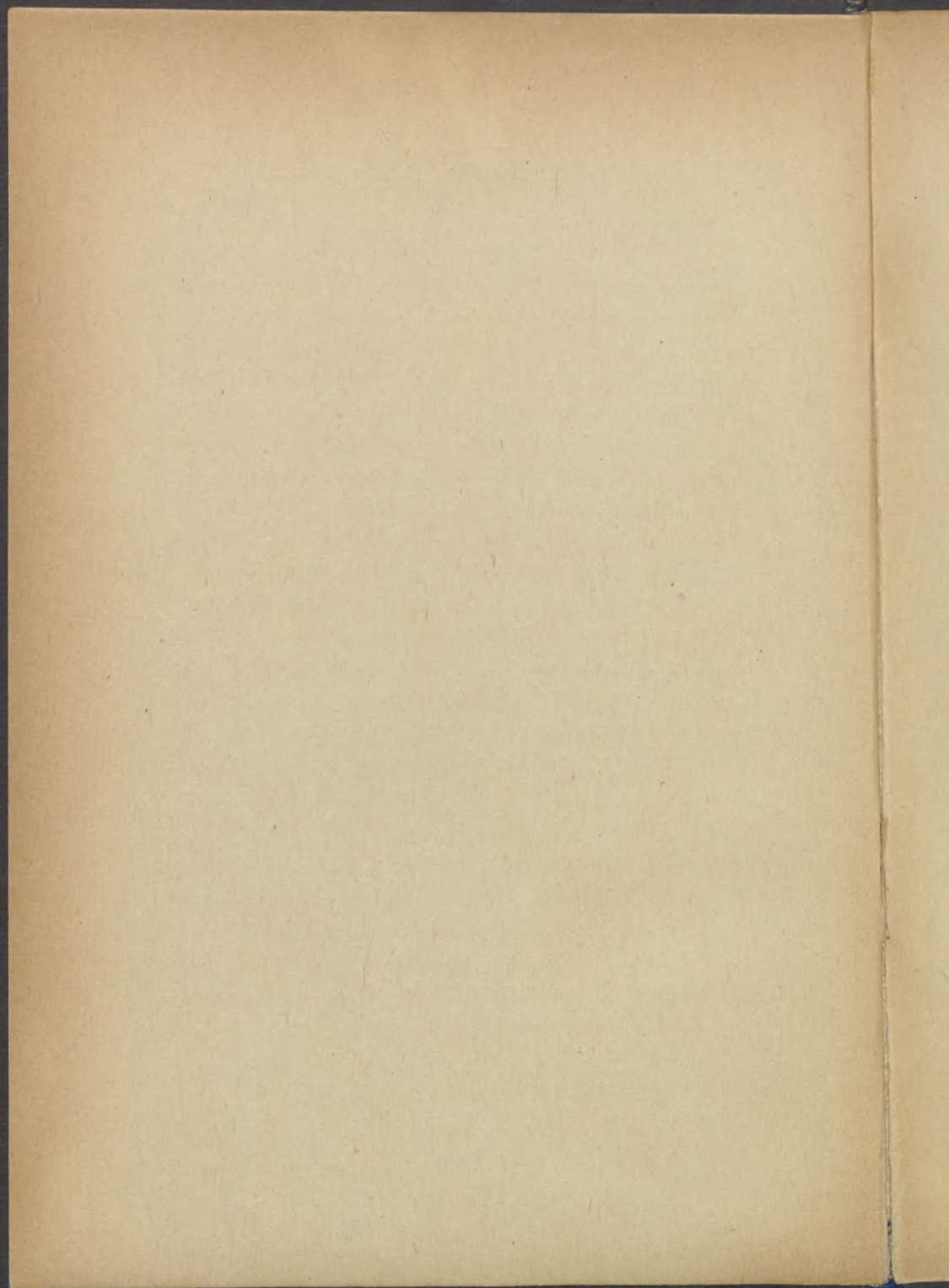
— Látod tehát, — felelte Sridamán nagy emelkedettséggel — látod, hogy milyen ő, és hogy nem csak ámít, hanem bölcseséget is teremt. Ha szavaim annyira meghatnak, az onnan van, hogy ő a Hullámgörgető Beszéd Úrnője, az pedig össze van forrva Bráma bölcseségével. Kettősségében kell feismernünk a nagy istennőt, mert ő a haragos, a fekete és a rémületet keltő, és a teremtmények vérét issza gőzölgő kehelyből, de egyidőben a szentséges és kegyelemosztó is, akiből minden lét fakad és aki az életet minden alakjában szeretetteljesen szorítja tápláló emlőjéhez. Ő Visnunak nagy Májája és átölelve tartja őt, aki benne álmodik; mi pedig őbenne, Visnuban álmodunk. Sok víz torkol az örök Gangába, de a Ganga a tengerbe torkol. Így torkolunk Visnu világot álmodó istenségébe, ez pedig az Anya tengerébe torkol. Tudd meg, hogy élet-

ál munknak fürdő s torkoló helyére érkezünk el és ott jelent meg nekünk a Mindent Szülő, Mindent Elnyelő, akinek ölében megfürödtünk, megjelent legédesebb alakjában, hogy elszédítsen és fellelkesítsen, valószínűleg azért, hogy megjutalmazzon bennünket, mert hódoltunk nemző jelének és vízzel megöntöztük. Lingám és Joni: nincs ennél nagyobb jel és nincs nagyobb órája az életnek, mint amikor az elhivatott saktijával körüljárja a menyegzői tüzet, mikor kezeiket a virágszalaggal egyesítik és a férfi kimondja a szót: „Elnyertem őt!” Mikor fogadja szülei kezéből és kimondja a királyi szót: „Ez én vagyok, ez te vagy; én — az ég, te — a föld; én — a dalnak dallama, te — a dalnak szavai; így fogjuk megtenni együtt az utat!” Mikor ünneplik a találkozást, — mikor már nem emberek többé, nem ez a férfi és nem ez a nő, hanem a nagy pár, a férfi Siva, a nő Darga a magasztos istennő: mikor szavaik tétovák lesznek és már nem az ő szavaik, hanem ittasult mélységek dadogása és mikor belehalnak a legmagasabb életbe az ölelés mondhatlan boldogságában. Ez az a szent óra, mely a tudásba merít minket és az Anya ölében megvált az Én örületétől. Mert ahogy egybefolynak szépség és szellem a lelkesedésben, úgy élet és halál a szerelemben!

Nandát teljességgel elragadták ezek a metafizikai szavak.

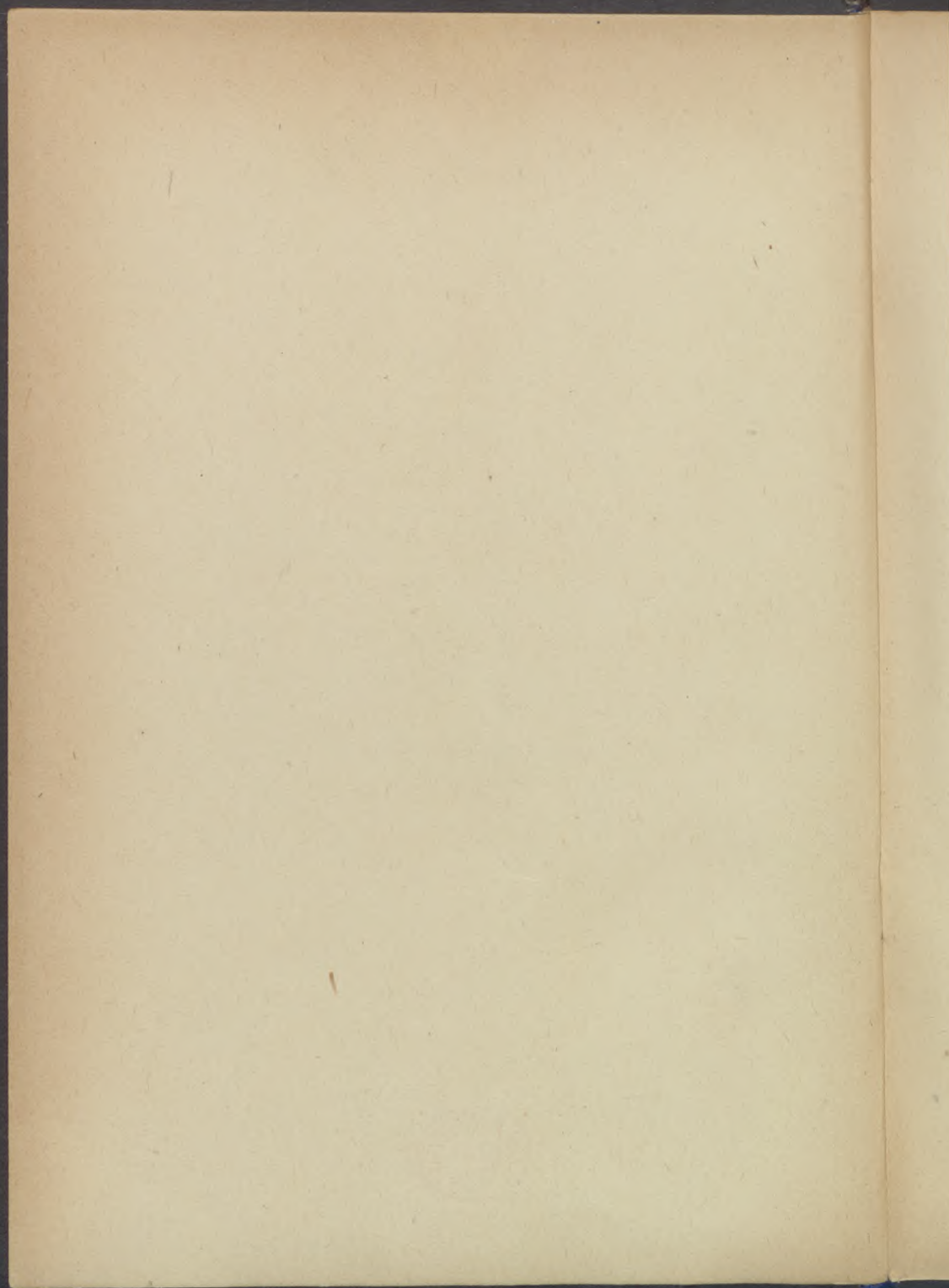
— Ó, — mondta fejcsoválva és szemébe könny szökött — hogy mennyire kegyes hozzád Beszéd istennő, aki megajándékoz Bráma bölcsességével, az már szinte kibírhatatlan és az ember mégis végtelen hosszú ideig szeretné hallgatni szavaidat. Ha csak ötödrészét tudnám elénekelni vagy elmondani annak, amit fejed létrehoz, akkor szeretném és tisztelném önmagamát minden tagomban. Azért kellesz nekem annyira, én idősebb fivérem, mert ami hiányzik belőlem, az megvan tebenned és a barátom vagy, úgyhogy majdnem az az érzésem, mintha bennem is megvolna. Mert, mint társadnak részem van benned is, némiképp Sridamán is vagyok, de nélküled csak Nanda volnék és az nekem nem elég. Kimondom nyíltan: egy percig sem tudnám túlélni azt, hogy elváljak tőled; máglyát rakatnék és elégetném magamat. Ezt meg akartam mondani neked. Fogadd, mielőtt megyünk!

És sötét gyűrűs ujjáival mohón kutatott úti holmija közt és egy bételtekerceset vett ki belőle, amilyent étkezés után szívesen rág az ember, hogy illatossá tegye a száját. Félrefordított, könnyektől nedves arccal adta át Sridamánnak. Mert bétellel szerződés és barátság megpecsételéseképpen is szokás egymásnak kedveskedni.

IV. FEJEZET

A NÁSZ

IV

Aztán hát továbbmentek, kiki a maga teendője után nézett, egy ideig különváló utakon; mert amikor elérkeztek a vitorláktól hemzsegő Djamma-folyamhoz és megpillantották a városias Kurukszéta árnyképét a láthatáron, Sridamánnak a széles, ökrösszekerekkel borított országúton kellett tovább haladnia, hogy a város nyomasztóan zsúfolt utcáin megtalálja annak az embernek a házát, akitől a rizszúzókat és a csiholófákat volt beszerzendő; Nandának pedig az országúttól elágazó keskeny ösvényt kellett követnie, mely az alacsonyrendűek királyaihoz vezetett, akiknek eladó nyersércük volt atyja kovácsműhelye számára. A barátok búcsú-

zasnál megáldották egymást és megállapodtak, hogy harmadnapra, meghatározott órában, újra fognak találkozni ennél az elágazásnál, hogy ügyeik elintézése után, megint együtt térjenek vissza szülőfalujukba.

Miután a nap háromszor felkelt, Nandának, az alacsonyrendűektől vásárolt kis szürke csacsin ülve, melyre az ércet rakta, kissé várakoznia kellett az elválás és újratalálkozás helyén, mert Sridamán késett, és mikor végre árucsomagjával megrakodva közeledett a széles úton, lépteit bágyadtan vonszolta, arca, a finom, legyezőformájú szakálban, beesett volt és szemében szomorúság ült. Nem mutatott örömet, mikor társát viszontlátta, és mikor Nanda sietve megszabadította terhétől, hogy azt is a kis csacsijára rakja, Sridamán magatartása nem változott, éppoly görnyedten és szomorúan ment barátja mellett, ahogy jött és beszédje nem volt egyéb, mint „igen, igen”, akkor tudniillik, mikor „nem, nem”-nek kellett volna lennie; igaz, hogy ezt is mondta néha, csak, sajnos, éppen akkor, amikor az „igen, igen” lett volna helyénvaló, tudniillik az üdülési pihenő óráiban, amikor is Sridamán kijelentette, hogy nem tud és nem akar enni és Nanda kérdésére hozzátette, hogy aludni sem tud.

Mindez betegségre mutatott és mikor a

hazautazás második estéjén, a csillagok alatt sikerült az aggódó Nandának barátját kevés beszédre bírnia, az nemcsak bevallotta, hogy beteg, hanem összeszorult torokkal hozzátette, hogy gyógyíthatatlan betegségről van szó, halálhozó bajról. és nemcsak hogy meg kell, hanem meg is akar halni, itt kényszer és akarás teljesen egybeforrtak és nem különíthetők el egymástól, hanem együttesen egy kényszerítő kívánságot alkotnak, melyben az akarás a kényszerből, a kényszer pedig az akarásból következik, elháríthatatlanul.

— Ha igazán barátom vagy, — mondotta még mindig azon a fojtott és egyben szenvedélyesen megindult hangon — tedd meg nekem a szeretet utolsó szolgálatát és állítsd fel számomra a máglya-kunyhót, hogy üljek belé, égjek meg a tűzben. Mert a gyógyíthatatlan betegség belül emészt, olyan kínok közt, hogy az emésztő tüzet ahhoz képest enyhítő olajnak és üdítő fürdőnek fogom érezni, szent hullámokban.

— Nagy istenek, mi lesz veled! — gondolta Nanda, mikor ezeket hallotta. De megjegyzendő, hogy bár kecskeorrú volt és megtestesülését illetve rokonszenves átmenet az ércet árusító alacsonyrendűek és Sridamán, a bramánok unokája közt, mégis dicséretesen megállotta helyét ebben a nehéz helyzetben és nem vesz-

tette el a fejét barátjának megbetegedett fölénye előtt, hanem kihasználva azt a fölényt, mely most neki az egészségesnek ily körülmények között jutott, hűségesen a beteg szolgálatába állította barátságát és leküzdve ijedtségét, engedékeny és egyben okos szavakkal tudott beszélni társával.

— Légy meggyőződve, — mondotta — hogy ha valóban kiderülne betegséged gyógyíthatatlan volta, amiben szavaid alapján talán nem volna szabad kételkednem, akkor egy percig sem fogok habozni, végrehajtom utasításodat és elkészítem számodra a máglyát. Sőt olyan nagyra rakom, hogy miután meggyújtottam, magamnak is helye legyen melletted; mert egy órával sem akarom túlélni szétválásunkat és veled együtt fogok a tűzbe menni. De éppen azért, mert a dolog ennyire reám is tartozik, meg kell mondanod mindenekelőtt, hogy mi a bajod, meg kell nevezned betegségedet, ha más okból nem is, azért, hogy meggyőződjem gyógyíthatatlanságáról és előkészítsem közös elhamvasztásunkat. El kell ismerned, hogy amit mondok, jogos és méltányos és ha már én, korlátolt eszemmel, belátom helyességét, mennyivel inkább kell, hogy te, az okosabb is, helyesnek találjad. Ha a te helyedbe képzelem magam és megpróbálom, hogy egy percig a te fejeddel gondolkozzam, mintha az én

vállamon volna, okvetlenül hozzá kell járulnom nézetemhez, azaz, a te nézetedhez: hogy tudniillik, a betegséged gyógyíthatatlanságát illető meggyőződésed mások által is megvizsgálandó és megerősítendő, mielőtt egy ember olyan megszemenő dolgokra határozná el magát, amilyenre gondolsz. Beszélj tehát!

A beesett arcú Sridamán sokáig nem akart vallani, hanem kijelentette, hogy szenvedésének halálos reménytelensége nem szorul bizonyításra és megvitatásra. Végül azonban, sok sürgetés után, kezét szemére téve, hogy beszédközből ne kelljen barátjára néznie, a következő vallomásra határozta el magát:

— Amióta — mondta — azt a leányt, akit egyszer a nap felé hintáztattál, Szitát, Szumantra leányát, meztelen, de erkölcsös állapotban meglestük Dévi fürdőjénél, olyan szenvedés magja esett a lelkembe miatta, amely egyaránt vonatkozik a meztelenségére és erkölcsőségére is és mind a kettőből ered. Azóta óráról órára egyre növekedett szenvedésem, úgyhogy minden tagomat rostjainak legfinomabb elágazásáig áthatotta, elemésztette szellemi erőimet, elrabolta étvágyamat és álmomat és lassan, de biztosan tönkretesz. Ez tehát halálos és reménytelen szenvedés, mert meggyógyítása, azaz, a leány szépségén és erkölcsőségén alapuló vágyaknak telje-

sülése elgondolhatatlan és elképzelhetetlen, szóval, messze túlhaladja azt, ami embert megillet. Ha valakit az a csapás érne, hogy a boldogság iránt oly vágyai támadnának, miknek teljesülésére, bármennyire is függjön tőle életbenmaradása, csak egy isten gondolhatna: világos, hogy akkor annak az embernek el kell pusztulnia. Ha nem bírom őt, — fejezte be Sridamán — Szitát, az őzszeműt, a szépszínűt és gyönyörű csípőjűt, akkor életem erői maguktól párolognak el. Azért hát készítsd a tűzkunyhót, mert csak a lángban van menekülés, ha az isteni az emberivel harcra kelt. Ha pedig te is bele akarsz ülni, akkor szánom ifjúságodat és vidám lényedet, mely a fürt jelét hordja, de másfelől nem is bánom; mert az a gondolat, hogy hintáztattad őt, nagyon fokozza lelkem égését és nem szívesen hagynék valakit hátra a földön, akinek az megadatott.

Miután ezeket hallotta, Nanda Sridamán nagykomoly — értetlen csodálkozására, végeérhetetlen hahotában tört ki, hol barátját ölelgette, hol pedig táncolt és ugrált a helyén.

— Szerelmes, szerelmes, szerelmes! — kiáltotta. — Ennyi az egész! Ez az a halálos betegség! Jaj, be jó! Jaj, be muris! — És énekelni kezdett:

*„A bölcs, a bölcs, a drága bölcs —
Be nagy volt bölcsesége!
Most oda mind a híres ész,
Az ihletének vége.*

*Egy csillagszemű lányka jaj,
A fejét elcsavarta,
Majom, ha fáról leesik —
Még az sincs nagyobb bajba.“*

Aztán újra torkaszakadtából nevetni kezdett, kezét térdére nyomta és azt mondta:

— Sridamán, testvér, be boldog vagyok, hogy csak ennyi az egész és hogy csak azért csácsogsz máglyáról, mert a szíved szalmakunyhója tüzet fogott! A kis boszorkány igen sokáig állt szemed útjában és akkor Káma, az isten, eltalált virágnylával, mert amit méhzümmögésnek tartottunk, az lelkének zúgó röpte volt és Ráti, a tavasz nővére, a szerelmi gyönyör, rabul ejtett. Hisz mindez egészen közönséges dolog és mulatságos és mindennapi és egyáltalában nem megy túl azon, ami az embert megilleti. Ha úgy tetszik neked, hogy csak egy istent illetve meg kívánságaid teljesülése, csak azért vélekedel így, mert a kívánságaid nagyon bensőségesek és mert egy istentől, Kámától származnak ugyan, de nem illetik meg őt, hanem éppen ő juttatta őket

neked. Nem szeretetlenségből mondom ezt, hanem csak azért, hogy kissé lehűtsem szerelmi lázadat, mely rendkívül túlbecsülteti veled célodat, mikor azt hiszed, hogy csak isteneknek van joguk hozzá, embereknek pedig nincs, — holott nincs emberibb és természetesebb dolog, mint az, hogy ebbe a barázdába magot vetni kívánsz. (Így fejezte ki magát, mert Szita „barázdát” jelent.) — De reád — folytatta — valóban illik a mondás: „Nappal a bagoly vak, éjjel a varjú. De akit a szerelem vakít el, az nappal is vak, meg éjjel is.” Ezt a tanítást azért idézem neked, hogy ismerj magadra benne és gondold meg, hogy a puposbikafalvi Szita nem is istennő, hanem meztelenségében Durga fürdőjében annak is tűnt fel neked, hanem egy egészen közönséges, bár kivételesen csinos kis teremtés, aki úgy él, mint a többi leány, gabonát őröl, gyümölcsízt főz és gyapjút fon és szülei is vannak, akik olyanok, mint a többi emberek, ha Szumantrának van is némi kevéske harcos vér az ereiben, — nem sokat jelent az egész. Szóval, lehet velük beszélni és minek van egy olyan barátod, mint Nanda, ha nem szedné tüstént a lábát, hogy ennek az egész közönséges és nagyon könnyen elintézhető dolognak útját egyengesse? Nos hát érted, pupák? Ahelyett, hogy a tűzkunyhót készíteném elő, ahova melléd akartam csücsülni, segíteni fogok

neked ágyasházadat megépíteni, melyben a „szépcsipőjűvel“ boldogan lakni fogsz!

— Szavaidban — felelte Sridamán némi hallgatás után — sok bántó volt, egészen eltekintve attól, amit énekeltél. Mert bántó, hogy vágyam kínját közönséges és köznapi dolognak mondd, holott túlhaladja erőmet és már-már szétrepeszti az életemet. Olyan vágyakozásról, mely erősebb nálunk, azaz túlerős a számunkra, teljes joggal lehet mondani, hogy nem való embernek és csak egy istent illethet meg. De tudom, hogy javamat akarod és szeretnél megvigasztalni, azért megbocsátom neked azt a népies és tudatlan modort, melyben halálos betegségemről beszéltél. Nemcsak megbocsátom, hanem utolsó szavaid, és az, hogy — úgy látszik — lehetségesnek tartod, amit lehetségesnek akarsz feltüntetni előttem, — szívemet, mely már megadta magát a halálnak, új, heves életütemre ajzotta, csupán annak a lehetőségnek, annak a bizalomnak elképzelése által, melyre magam képtelen vagyok. Vannak ugyan percek, mikor sejdítem, hogy mások, akiket nem ért ez a csapás, akik más állapotban vannak mint én, a tényállást világosabban és helyesebben tudják megítélni. De akkor mindjárt bizalmatlansággal vagyok ama más állapot iránt és csak abban hiszek, mely a halálra utal engem. Milyen valószínű már az is,

hogy a tündéri Szita már gyermekkorában házasságot kötött és legközelebb egyesülni fog felserdült férjével. — olyan szörnyű lánggal égető gondolat ez, hogy nem marad más hátra, mint menekülni a hűsítő máglyakunyhóba.

De Nanda barátságára fogadkozott, hogy ez az aggodalom teljesen alaptalan és hogy Szitát valóban nem köti ilyen gyermekházasság. Atyja, Szumantra ellene volt, főképpen azért, mert nem akarta leányát az özvegyiség szégyenének kitenni, abban az esetben, ha a házasságra kiszemelt fiú korábban húnyna el. Hiszen Szitát nem is választották volna meg hintázó szűznek, ha megesküdt leány lett volna. Nem, Szita szabad és rendelkezésre álló, és tekintve Sridamán jó kasztját, családi körülményeit és a védákban való jártasságát, nincs másra szükség, mint hogy forma szerint megbízást adjon barátjának, vegye a dolgot kezébe és kezdje meg a tárgyalásokat a családokkal, a szerencsés eredmény felől akkor nem lehet kétség.

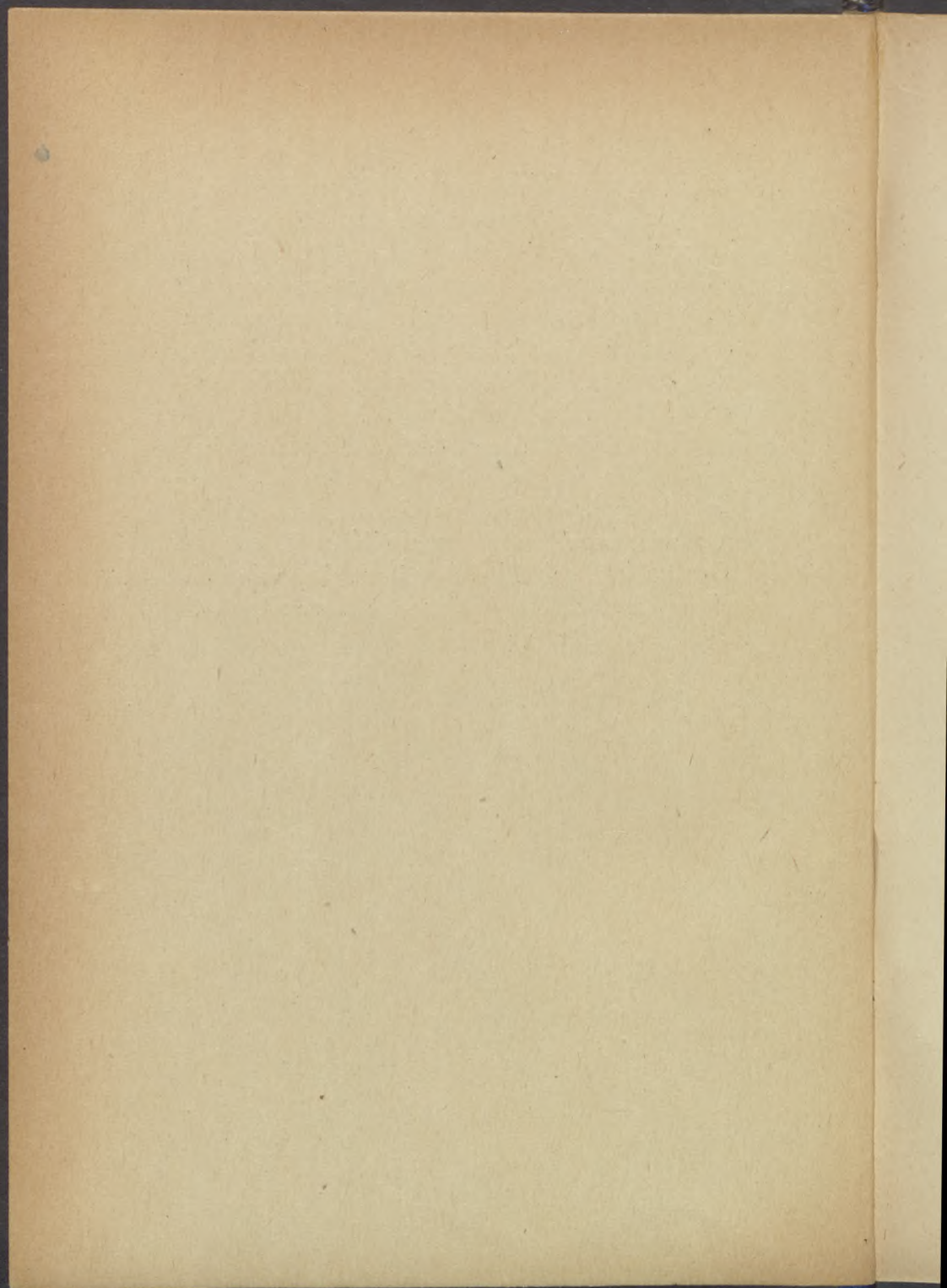
Mikor Nanda a hinta-élményt említette, fájdalmasan megvonaglott Sridamán arca, de mégis hálás volt barátjának segítőkészségéért és Nanda egészséges eszének sikerült őt a halálvágytól arra a hitre téríteni, hogy kívánságának teljesítése nem tartozik az elképzelhetetlen és az embereket meg nem illető dolgok közé; de mindamellett abban

maradtak, hogy Nandának, ha a leánykérés nem járna sikerrel, erős karjával okvetlenül el kell készítenie számára a tűzkunyhót. Ezt csillapító szavakkal meg is ígérte Garga fia, de mindenek előtt megbeszélte barátjával lépésről lépésre a leánykérés hagyományos eljárását, melynél Sridamánnak egészen háttérben kellett maradnia és csak az eredményre kellett várakoznia. Tehát Nanda elsősorban Bavabhútinak, Sridamán atyjának, fel fogja tárni fia gondolatait és rábírja majd, hogy kezdje meg a tárgyalásokat a leány szüleivel, azután Nanda is, mint vőfély, el fog menni Púposbikafalvára és mint barát, közvetíti a pár további közeledését.

Így is történt. Bavabhúti, a bramán vérből származó vanidja örült annak, amit fia bizalmas barátja vele közölt; Szumamra, a harcosvérből származó tehéntenyésztő nem fogadta kedvetlenül a tekintélyes ajándékokkal kísért ajánlatot, melyet elé terjesztettek. Nanda a lányos házban népies, de meggyőző hangon barátja dicséretét zengte; így hát mikor Szita szülei a látogatást a Tehenek Jólétén viszonozták, megvizsgálván ez alkalommal a vőfély megbízhatóságát, az eredmény kedvező volt. Amint ilyen lépések és cselekedetek közt teltek a napok, megtanulta a leány, hogy Sridamánban, a kereskedő fiában, távolról a kiszemelt urát és hitvestársát lássa.

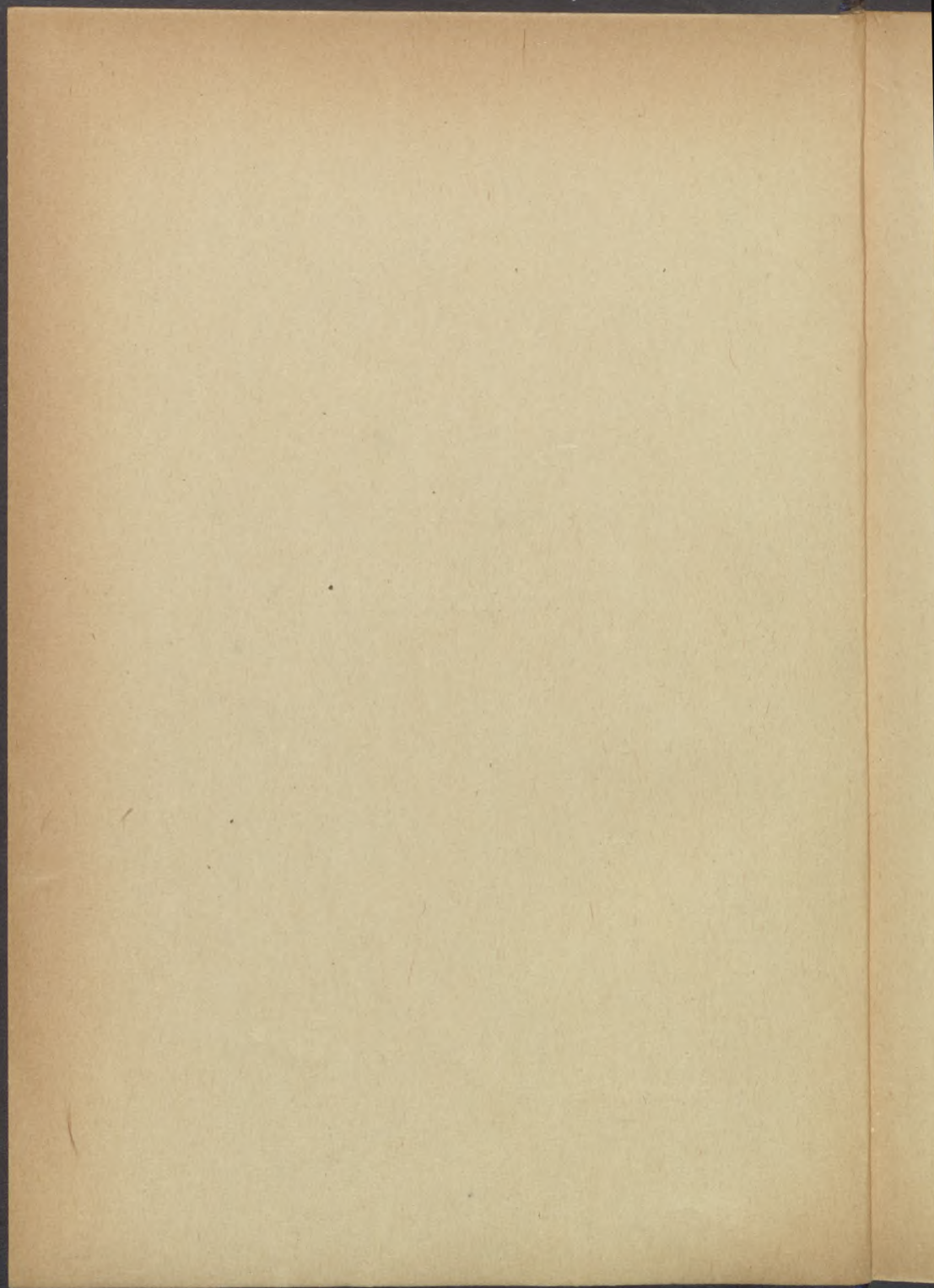
Írásba foglalták a házassági szerződést és aláírását vendéglátó lakomával és boldogságot ígérő ajándékok kicserélésével ünnepelték meg. A menyegző csillagtudók tanácsa alapján megállapított napja közeledett, és Nanda, aki tudta, hogy az a nap el fog érkezni, tekintet nélkül Sridamánnak Szitával való egyesülésére (amiért Sridamán nem is hitt az eljövételében), — Nanda mint vőfély ide-oda szaladgált, hogy a rokonokat és barátokat meghívja. Mikor a menyasszonyi ház belső udvarában szent mondásokat olvasott fel a házi bramán és eközben szárított tehénlepényeket halmoztak rakásba a mennyegzői tűz számára, akkor is Nanda volt az, aki a legbuzgóbban vette ki részét ebből a munkából. Így hát elérkezett a nap, mikor Szita, a szépidomú, szantállal, kámmorral és kókuszolajjal megkenve, ékszerekkel feldíszítve, csillámpikkelyes fűződerékben és a test köré csavarodó ruhában, fátyolfelhőbe burkolt fejjel, legelőször látta meg a neki szánt férfit (míg az, tudvalevően, már előbb látta őt) és legelőször nevezte nevén. Váratott ugyan magára, de végre mégis jelenné vált az az óra, mikor a férfi kimondta a szót: „Megadatott nékem“, mikor rizs- és vajáldozatok közben fogadta a leányt szülei kezéből, magát égnek nevezte és őt földnek, a dal dallamának önönmagát és őt a dal szavainak; majd tapsoló asszonyok éneke közben

választottjával háromszor körüljárta a lángoló máglyát, aztán fehér-bikafogaton ünnepélyes kísérettel, elvitte falujába és anyja ölébe. Itt még több szerencséthozó szertartást kellett elvégezni, itt is körüljárták a tüzet, a férfi cukornádat etetett a leánnyal, beleejtette a gyűrűt a ruhájába, résztvettek ünnepi lakomán rokonokkal és barátokkal. De miután ettek és ittak és mindkettőt megfreskéltek a Ganga vizével és rózsajaljjal, mindnyájan elkísérték őket abba a szobába, mely „a boldog pár szobája“ elnevezését nyerte és ahol meg volt vetve számukra a virágos nyoszolya. Ott csókkal, tréfákkal és könnyekkel mindenki elbúcsúzott tőlük, — Nanda, aki mindig velük volt, legutoljára, a küszöbön.

V. FEJEZET

AZ ÁLDOZAT

V

Bár ne estek volna a hallgatók, elcsábítva az elbeszélésnek eddigelé oly derűs menetétől, a csalódás csapdájába a történet valódi jellegét illetően! Amíg hallgattunk, egy percre elfordította az arcát és ahogy most újra felétek fordítja, már többé nem ugyanaz: irtózatossá árccá torzult, elképesztő, lelket feldúló, megkövesítő rémábrázattá, amilyet Sridamán, Nanda és Szita utazásukon láttak és... De mindent sorjában.

Hat hónap telt el, amióta Sridamán anyja leányaként ölébe vette a szép Szitát és ez keskenyorrú férjének a házassági gyönyörök teljes élvezetét nyújtotta. Elmúlt a nehéz nyár és már vége felé járt az esős évszak is, mely az eget felhő-

áradattal, a földet pedig frissen fakadt virágokkal borítja. Makulátlan volt az égbojt és ősziesen nyílt a lótosz, mikor az ifjú pár, Nandával beszélgetve és Sridamán szüleinek beleegyezésével elhatározta, hogy meglátogatják Szita szüleit, akik leányukat, mióta átölelte a férfit, nem látták és meg akartak győződni, jót tett-e neki a házas boldogság. Bár Szita rövid idő óta anyai örömeknek nézett elébe, mégis megkockáztatták az utazást, mely nem volt hosszú és most ősz elején nem is volt nagyon fáradalmas.

Egy zebu-ökör és egy egypúpu teve által vont fedett és elfüggönyözött kordélyon utaztak és Nanda, a barát, hajtotta a fogatot. A házaspár előtt ült, kis sapkája oldalt ferdén a fején, lóbájtatta a lábait és, úgy látszott, igen nagyon figyelt az útra és az állatok lépésére s azért nem fordulhatott sokszor hátra a kordélyban ülőkhöz, hogy velük csevegjen. Némelykor egy-egy szót szólt az állatokhoz, időnként hangos és csengő éneklésbe is fogott, — de az első hangok után mindjárt összezsugorodott a hangja, zümmögéssé lett és végül egy halk „gyi“-ben halt el. De a módban, ahogy szorongó kebléből hevesen kiénekelte érzését, volt valami ijesztő és a hang visszakozásában szintén.

A házaspár hallgatagon ült mögötte. Mivel Nanda előttük ült, tekintetük, ha egyenesen előre

irányítják, Nanda nyakába ütődött volna, és ezt tette némelykor a fiatal asszony szeme, mikor lassan felemelkedett öléből, hogy rövid idő múlva újra visszatérjen oda. Sridamán teljességgel kerülte ezt a kilátást és arcát oldalt, a lecsüngő zsákvászon felé fordította. Szívesen helyet cserélt volna Nandával és maga hajtott volna, hogy ne lássa maga előtt, úgy mint a felesége, azt a barnás hátat a hátgerinccel és a mozgékony lapockákkal. De ezt nem lehetett tenni, mert az az ülés mód, melyet megkönnyebbülésére kívánt, szintén nem lett volna helyes megoldás. Így hát csendben haladtak útjukon, de amellet mindahármuk lélekzete gyorsan járt, mintha futottak volna, szemük fehérjében piros erek tűntek elő, ami mindig súlyos jel. Bizonyos, hogy egy látnok látta volna, hogy fogatukat fönn a levegőben fekete szárnyak kísérik.

Legszívesebben az éj leple alatt utaztak, jobban mondvá hajnal előtt a legkoraibb reggeli órákban, ahogyan az emberek általában teszik, mert el akarják kerülni a nappali forró napsütést. De nekik még külön okuk is volt rá. Mivel tévelyedés lakozott a lelkükben és a sötétség kedvez a tévelyedetségnek, öntudatlanul felhasználták az alkalmat, hogy bensőjük tévelyedtségét a térben is ábrázolják és eltévedtek a vidékben. Nanda ugyanis nem hajtotta az ökröt és a tevét

oldalra az országútnak ama pontján, ahol kellett volna, hogy Szita szülőfalujába jussanak, hanem, a holdfénytelen és csak csillagoktól megvilágított égbolt miatt, téves helyen hajtott befelé. Az út, amelyre jutott, csakhamar nem volt többé út, hanem csak valami útfélét színlelő tisztás fák között, melyek kezdetben elszórtan állottak, de azután megszorodtak; egy sűrű erdő küldte e fákat az utazók elé, hogy megfogja őket és szem elől veszíttesse velük a tisztást is, melyet követtek és visszatérésre használhattak volna.

Lehetetlen volt már a körülálló törzsek közt, az erdő puha talaján, a kocsin előbbre jutniok és bevallották egymásnak, hogy tévesen félrehajtottak, de azt nem vallották be, hogy olyan helyzetet teremtetek, mely lelkük félrebillentségének megfelelt; mert Sridamán és Szita a hajtó Nanda mögött ülve, éppenséggel nem aludtak, hanem nyitott szemmel engedték, hogy amaz tévútra kerüljön. Nem maradt tehát más hátra, mint tüzet rakni ott, ahol voltak és így jobban biztosítva a ragadozó állatok ellen, megvárhassák a napkeltét. Mikor aztán a nappal bevilágított az erdőbe, mindenfelé megvizsgálták a környéket, kifogták az állatokat és nagy kínnal ide-oda tologatták a kordélyt, amerre csak a tölgyek és szantálfák utat engedtek a dzsungel széléig, ahol egy szekérrel járható bozótos sziklás hasadék tárult

fel előttük, melyről Nanda biztonsággal kijelentette, hogy a célhoz vezető helyes útra viszi őket.

Amint imbolyogva, erős rázkódások közben a mélyúton áthajtottak, egy sziklába vájt templomhoz érkeztek, melyben Dévinek, Durgának, a megközelíthetetlennek és veszélyesnek, Kálinak, a Sötét Anyának szentélyét ismerték fel. Sridamán, belső sugallatot követve, azt a kívánságát fejezte ki, hogy szeretne kiszállni, hogy az istennőnek bemutassa tiszteletét.

— Csak épp meg akarom nézni és imádni, egy pár perc múlva visszajövök, — mondotta kísérőinek. — Várjatok addig itt. Elhagyta a kordélyt és az út oldalán felment a templomhoz vezető durva lépcsőkön.

Valamint ama másik anyaház az Aranylegyecské fűrdője mellett, ez a templom sem tartozott a nagyok közé, de az ájtatosság pilléreit és falait dús faragványokkal ékesítette. A komor hegy súlyosult bejárata fölé, melyet oszlopok támasztottak, ezekre pedig tajtékzó párducok vigyáztak. Jobbról és balról és a belső bejárat két oldalán is színes képek voltak kifaragva a szikla síkjából: a húsban való élet látomásai, amint az, összeöntve csontból, bőrből, inakból és velőből, vérből, izzadságból, könnyből és csipából, bél-sárból, urinából és epéből, megrakodva szenvedéllyel, dühvel, örülettel és mohósággal, irigységgel

gel és csüggedéssel, elválással attól, amit szeretünk, kötöttséggel ahhoz, amit nem szeretünk, éhséggel és szomjúsággal, bánattal és halállal, kiapadhatatlanul elárasztva a vérnek édes és forró folyamától, ezer alakban szenvedően élvezni magát, hemzsegetve elnyeli magát és egymással változik, amikor is az isteni, emberi, állati dolgok szünetlen, mindentbetöltő kavargásában, úgy látszik, mintha egy elefánt ormánya egy férfi karja volna, egy vadkanfej pedig egy nő fejének helyét foglalná el. — Sridamán nem figyelt a képekre és azt hitte, hogy nem látja őket, de amint köztük áthaladva vörösen erezett szeme futólag érintette, a képek melegséget, szédületet és szánalmat keltve, mégis behatoltak a lelkébe, hogy előkészítsék az Anya látására.

A sziklaházban félhomály uralkodott; csak fentről a hegy felől esett nappali világosság a gyülekezési csarnokba, melyen először haladt át Sridamán, és a szomszédos mélyebbre süllyesztett előcsarnokba. Akkor egy mély ajtó mögött, melyhez újra lépcső vezetett le, feltárult előtte az Anya teste, a ház öle.

Remegés fogta el a lépcső lábánál, visszatámolygott és kezét a bejárat két oldalán lévő lingámköveknek feszítette. Káli képe irtózatossá volt. Vajjon csak vérekes szemének tetszett úgy, vagy talán még soha és sehol sem látta a Hara-

gost ilyen diadalmasan szörnyűséges alakban? Koponyákból és levágott kezekből álló keretívben mindenféle színben, melyek minden fényt magukhoz ragadtak és maguktól ellöktek, csillogó koronadíszben, csontokkal és a lények tagjaival körülöltözöttek és megkoszorúzva, tizen-nyolc karjának iramló keretében lépett elő a bálvány a sziklafalból. Kardokat és fáklyákat lendített maga körül az Anya, vér gőzölgött a koponya üregében, melyet szájához emelt, vér sötétlett a lábánál, — a Rettégéstkeltő egy csónakban állt, mely vértengeren úszott. De igazi vérszag is terjengett, Sridamán vékonyélű orrát izgatva, áporodott-édeskésen, a hegyibarangnak pállott levegőjében, ebben a földalatti mészárszékben, melynek földjét a lefejezett, gyorsan elvérző állatok életnedvének lefolyására szolgáló tapadós csatornák szántották végig. Állati fejek nyitott üveges szemekkel, négy vagy öt, bivaly-, disznó- és kecskefejek gúlaalakban voltak összeállítva az oltáron, az Elkerülhetetlennek képe előtt, és kardja, mely a lenyakazásokra szolgált, kifent éllel, meztelenül, bár szintén foltosan a rászáradt vértől, oldalt feküdt a kőpadlón.

Sridamán, percről percre lelkesedéssé fokozódó irtózással meredt az Áldozatot Parancsolónak, a Halálthozóan Életeladónak vadul bámuló arcába és karjának forgatagára, mely az ő ön-

tudatát is részeg körforgásba sodorta. Összekulcsolt kezét erősen lihegő mellére szorította; ropant borzongások, hol hidegek, hol melegek futották át és a végső cselekedetre, a saját maga ellen és az örök öl javára való cselekedetre sürgetve, tarkóját, szívgyödrét és kintől izgatott férfiasságát ingerelték. Már vértelenné vált ajka így imádkozott:

— Kezdetnélküli, aki minden előtt voltál, ami keletkezett! Férfinelküli, akinek ruháját senki sem lebbenti fel! Gyönyör- és rémületteljesen Mindent-Átölelő, aki újra magadba szívsz minden világot és minden képet, mely belőled fakad! Sok élő lény feláldozásával tisztel a nép, mert téged illet minden életnek vére! És én ne érném el üdvösségemre a te kegyedet, ha magamat feláldoznám neked? Jól tudom, hogy nem menekülök az élettől, bár ez kívánatos volna. De engedd, hogy az Anya testének kapuján át visszamenjek újra beléd, hogy megszabaduljak ettől az Éntől és ne legyek többé Sridamán, akinek számára megáporodott minden gyönyör, mert nem ő az, aki ajándékozza.

Kimondta ezeket a sötét szavakat, felkapta a kardot a földről és sajátmaga elválasztotta fejét a törzsétől!

Ez gyorsan mondatott el és nem is volt más-kép megtehető mint gyorsan. És az elmondónak

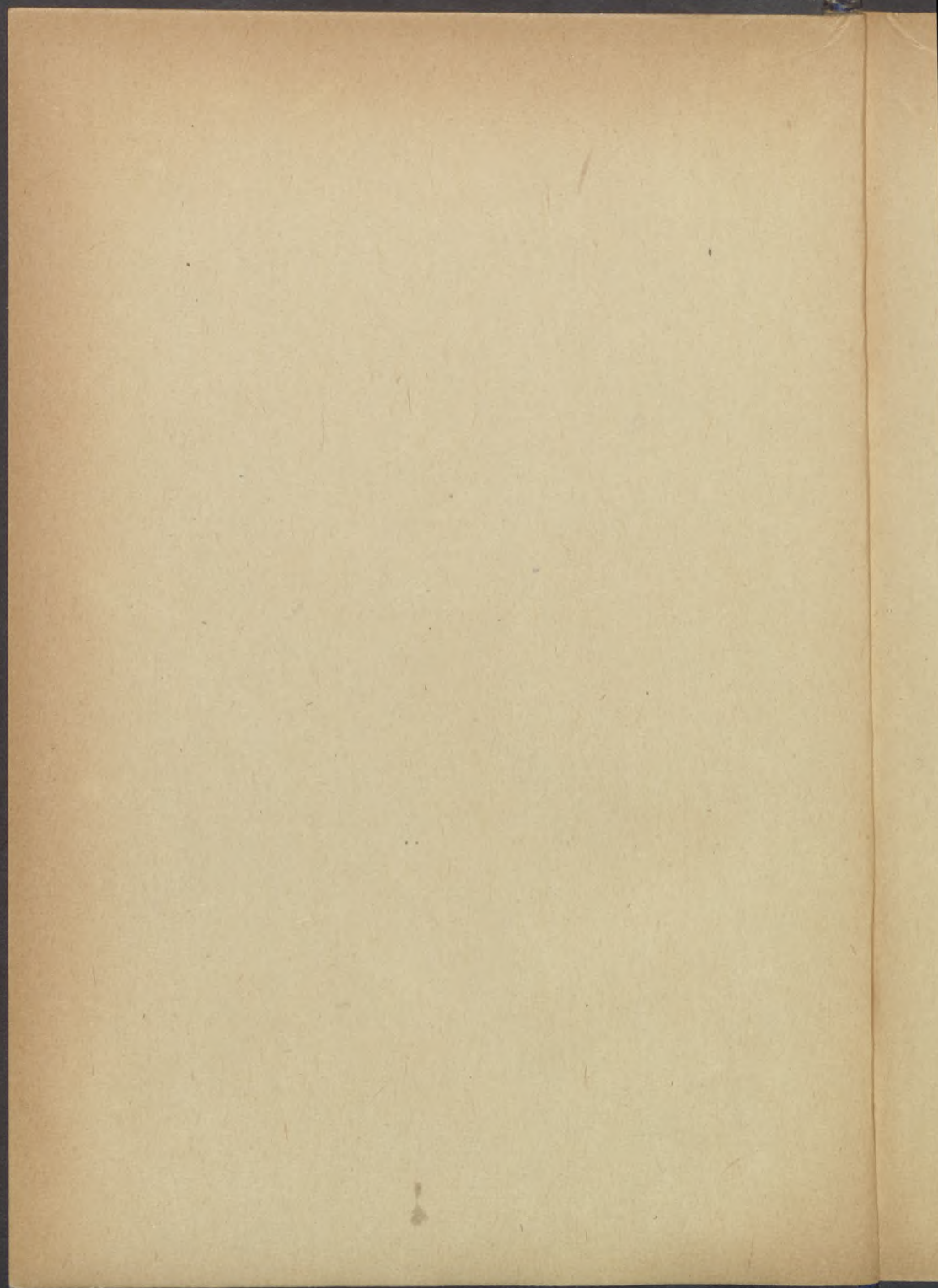
itt mégis csak egyetlen kívánsága van: ne fogadná a hallgató egykedvű-gondolatlanul, mint valami szokványos és természetes dolgot, azt, hogy valaki levágta a saját fejét, csak mert gyakran beszélük el és mert a tudósításokban közönséges dologként említik. Az egyes eset sohasem közönséges: elmondva, a legközönségesebb dolog a gondolat számára a születés és a halál; de legyetek csak jelen egy születésnél vagy egy halálozásnál és kérdezzétek meg magatokat, kérdezzétek meg a vajdó nőt és a haldoklót, vajjon közönséges dolog-e az? Az önlefejezés, bármennyiszer beszélték is el, majdnem teljesíthetetlen tett, végrehajtása roppant lelkesedést és minden élet- és akarati erőnek a véghezvitelre irányított rendkívüli összpontosítását kívánja; és hogy Sridamán szelíd, ábrándos szemével és kevésbé erős, bramános kereskedő-karjával ezt a tettet itt végrehajtotta — azt nem volna szabad szokásos dologként, hanem szinte hitetlen csodálkozással kellene fogadni.

Egy szó mint száz, a szörnyű áldozatot egy pillanat alatt megcselekedte, úgy, hogy feje, az enyhe szakállal arca körül, imitt feküdt és amott a teste, mely a nemes főnek kevésbé fontos függeléke volt és két keze még az áldozati kard markolatát szorította. A törzsből pedig hatalmas sugárban patakzott a vér, hogy aztán a

padlózáton végigvonuló és csak csekélyesű,
ferdefalú csatornákon át az oltár alatt ásott gö-
dörbe vánszorogjon, igen hasonlóan az Arany-
legyecské folyóhoz, mely először mint egy csikó
rohan elő Himavant kapujából, de aztán egyre
csendesebben járja útját a torkolatáig. ~ ~

VI. FEJEZET

KÖVETÉS

VI

Ha most e sziklaház anyaöleéből visszatérünk a kívül várakozókhoz, nem szabad csodálkoznunk azon, hogy előbb némán, majd beszédváltásban kérdik egymástól, hol marad Sridamán, aki csak rövid hódolásra akart a templomba menni, de oly sokáig nem jön vissza. A szép Szita, Nanda mögött ülve, hosszabb időn át hol a nyakára, hol a saját ölébe nézett és éppoly csendes volt, mint Nanda, aki parasztosan duzzadt ajkát mindig előre tartotta az állatok felé. Végül azonban mindketten ide-oda mozogni kezdtek ülésükön és egy idő múlva a barát elhátározta magát, a fiatalasszony felé fordult és megkérdezte:

— Mit gondolsz, miért várat olyan soká magára és mit csinálhat odabenn?

— Sejtelmem sincs róla, Nanda, — felelte Szita, azon az édesen csengő és zengő hangon, melytől Nanda félt, sőt attól is már előre tartott, hogy hozzá fogja tenni a nevét, noha az nem volt kevésbé szükségtelen, mintha ő azt mondta volna: — Hol marad olyan sokáig Sridamán? — ahelyett, hogy egyszerűen így tette volna fel a kérdést: „Hol marad olyan sokáig?“

— Már jóideje, hogy nem tudom elképzelni, kedves Nanda, — folytatta Szita — és ha most nem fordulsz felém és nem kérdezel meg, akkor én is, legfeljebb egy kicsit később, ezt a kérdést intéztem volna hozzád.

Nanda fejét csóválta, részben, mert csodálkozott barátja késlekedésén, de részben azért is, hogy elhárítsa a felesleges dolgokat, miket a nő állandóan mondott; mert teljesen elegendő lett volna, ha azt mondja: „nem fordulsz meg“, de a „felém“ szó, bár természetesen helyes volt, mégis felesleges volt, a veszélyességig, ha Sridamánra várva mondták édesen csengő, némikép nem természetes hangon.

A férfi hallgatott, mert félt most ő is, hogy mesterkélt hangon beszélhetne és talán nevével szólíthatná a nőt, amire, Szita példája után, bizonyos kísértést érzett; így hát a nő volt

az, aki rövid szünet után ezt az indítványt tette:

— Hallod, Nanda, utána kellene menned és meg kellene nézned, hol van és erős karoddal fel kellene ráznod, ha az imádságba feledkezett volna, — már nem várhatunk tovább, és feltűnően különös a viselkedése, hogy itt várat minket az emelkedő napban, itt veszítjük el az időt, mikor már az eltévedés következtében ígyis el-késtünk és szüleim talán már aggódnak, mert igen nagyon szeretnek engem. Menj hát, kérlek, és hozd el, Nanda. Még ha nem is akarna jönni és egy kicsit ellenkeznek, akkor is hozd ide! Hiszen te erősebb vagy nála.

— Jó, elmegyek érte és elhozom, — felelte Nanda — természetesen szépszerével. Hiszen csak az időre kell emlékeztetnem. Különben csakis az én hibámból tévesztettük el az utat. Már magam is gondoltam arra, hogy elmegyek érte, csak azt hittem, félni fogsz itt egyedül. De hiszen csak egypár perc az egész.

Azzal leereszkedett a kordélyról és felment a szentélyhez.

És mi, akik tudjuk, milyen látvány vár rá! Minekünk el kell kísérni őt a gyülekezési csarnokon át, ahol még nem sejtette, mi történt, majd az előcsarnokon át, ahol szintén teljes tudatlanság burkolta körül és végül le az anyaoölbe.

riát igen, megtorpant és tántorgott, a ré-
műlet tompa kiáltása tört ki ajkán és kínna-
paszkodott a lingámkövekbe, éppúgy, mint Sri-
damán tette, de nem a kép miatt, mely amazt
megijesztette és rettenetesen fellelkesítette, ha-
nem az eléje táruló szörnyű látvány miatt. Ott fe-
küdt a földön a barátja, viaszsárga feje a feloldott
fejkendővel, elválasztva a törzstől és a vére szét-
ágazó utakon vánszorgott a gödör felé.

Szegény Nanda remegett, mint az elefánt
füle. Gyűrűs ujjait arcához szorította és népies
ajka közül félig fojtottan, újra meg újra ba-
rátjának neve préselődött ki. Előrehajlottan te-
hetetlen mozdulatokat tett a földön fekvő szét-
vágott Sridamán felé, mert nem tudta, hogy me-
lyik részhez forduljon, melyiket ölelje át, me-
lyikhez szóljon, a testhez-e vagy a fejhez. Az
utóbbira határozta el magát végre, mivel az volt
mindig oly határozottan a földolog barátjánál,
letérdelt a fej mellé és kecskeorrú, keserves sí-
rástól eltorzult arccal beszélni kezdett hozzá,
néha ugyan a testre is téve kezét, feléje is for-
dulva.

— Sridamán, — zokogott — kedvesem,
mit tettél, hogyan tudtad magad elhatározni,
hogy ilyet tégy, kezeiddel és tagjaiddal, egy ilyen
nehezen végrehajtható tettet!... Hiszen nem is
illett hozzád! De te megtetted, amire senki sem

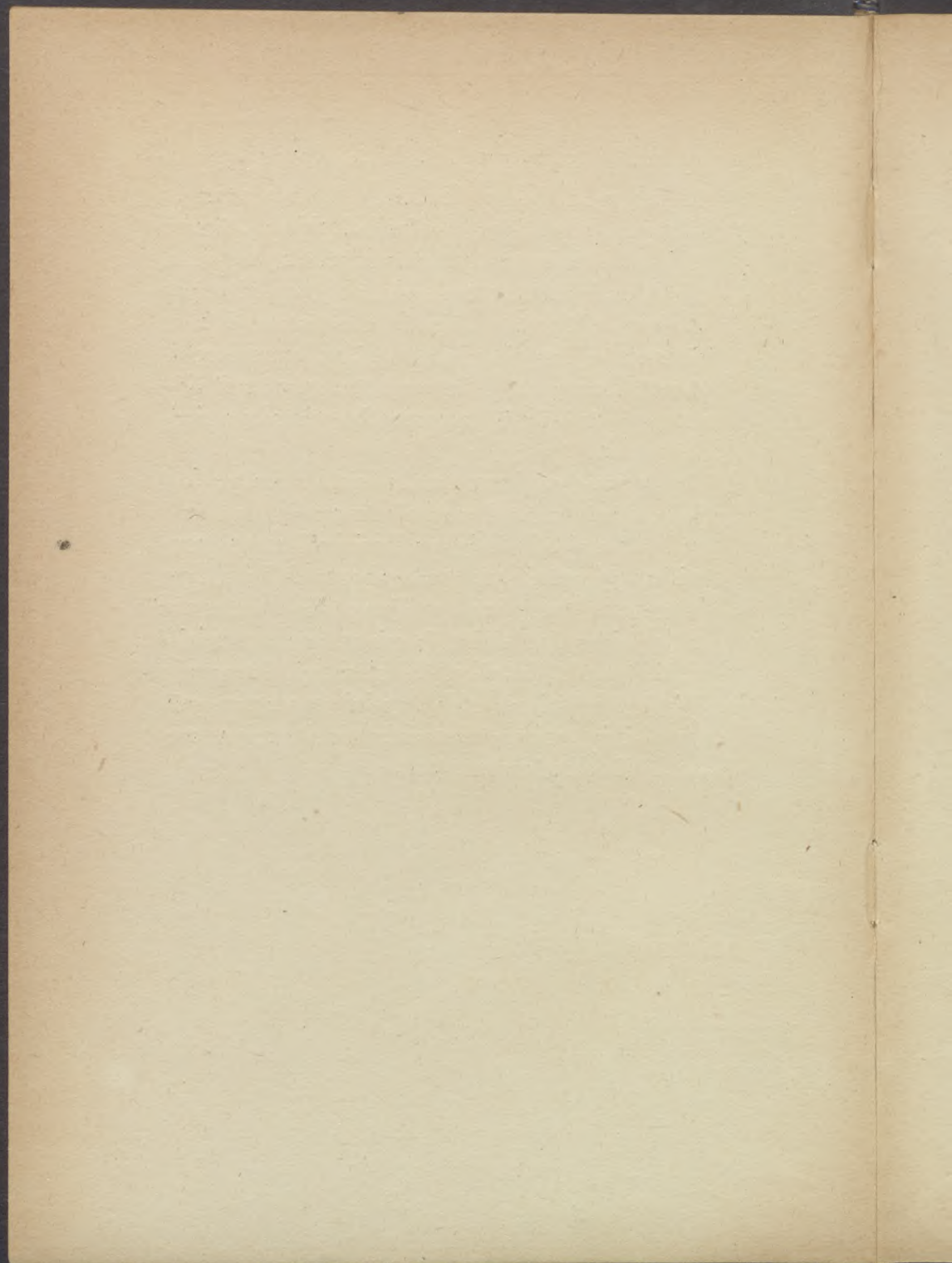
tartott volna képesnek. Mindig csodáltak szel-
lemi kincseidért, most keservesen kell hogy cso-
dáljalak testi erélyedért is, mert meg tudtad tenni
a legnehezebbet! Milyen állapotban lehettél,
hogy elvégezhetted! Milyen áldozati táncot lejt-
hettek a nagylelkűség és kétségbeesés a kebledben,
hogy lemészároltad magadat! Ó jaj, ó jaj, el van
választva a finom fej a finom testtől! Még ott
van a gyenge hár a helyén, de már semmi értelme
és semmi jelentősége, mert már nincs kapcsolata
a nemes fővel! Mondd, én vagyok az oka? Ta-
lán bűnös vagyok halálodban, bár nem cselekvé-
sem, de mégis létezésem által. Nézd, úgy gon-
dolkodom, mint te, mivel a fejem még gondol-
kodik, — te a lényegtan értelmében talán a léte-
zés okozta bűnt lényegesebbnek ítélted volna,
mint a cselekvésből eredőt. De mit tehet az em-
ber többet, mint azt, hogy a lehető legkevese-
bet teszi? Hallgattam, amennyire csak lehetett,
nehogy én is búgó hangon beszéljek. Nem mon-
dtam semmi feleslegest és nem mondtam a nevét,
mikor hozzá intéztem szavamat. Magam vagyok
a tanum, más tanum erre persze nincs, hogy so-
sem mentem bele, mikor gúnyolódni akart rová-
sodra, hogy kedvemben járjon. De mit használ
mindez, ha bűnös vagyok tisztán testi létezésem
miatt? A sívatagba kellett volna mennem és a
remeték szigorú kötelmeit teljesítenem. Meg kel-

ett volna tennem, anélkül, hogy mondd, igen, töredelmesen elismerem, de annyit felhozhatok mentségemre, hogy bizonyosan megteszem, ha szólsz! Miért nem mondtad, kedves fej, mikor még nem hevertél különváltan itt, hanem még a testeden voltál? Mindig beszéltek egymással a mi fejeink, a tied bölcsen, az enyém együgyűen, de mikor komollyá és veszélyessé váltak a dolgok, akkor hallgattál! Most már késő, te nem beszéltél, hanem cselekedtél, nemes kegyetlenül és előírtad nekem, hogyan kell cselekednem. Mert csak nem hitted, hogy mögötted fogok maradni és izmos karjaim húzódoznak majd olyan cselekedettől, amelyet te gyöngéd karjaiddal véghezvittél?!

— Gyakran mondtam neked, hogy a tőled való elválást nem szándékszom túlélni és mikor szerelmi bajodban azt parancsoltad nekem, hogy készítsem el számodra a tűzkunyhót, kijelentettem, ha ezt egyáltalában megtenném, csak kettőnknek tenném és akkor veled együtt guggolnék bele. Hogy most minek kell történnie, már rég tudom, bár csak most jutok hozzá, hogy gondolataim tusakodásából tisztán kiemeljem. Mihelyt beléptem és itt feküdni láttalak téged, azaz a testet itt és a fejet mellette, — Nanda ítélete azonnal ki volt mondva. Veled együtt akartam égni, így hát veled is akarok vérezni, mert más

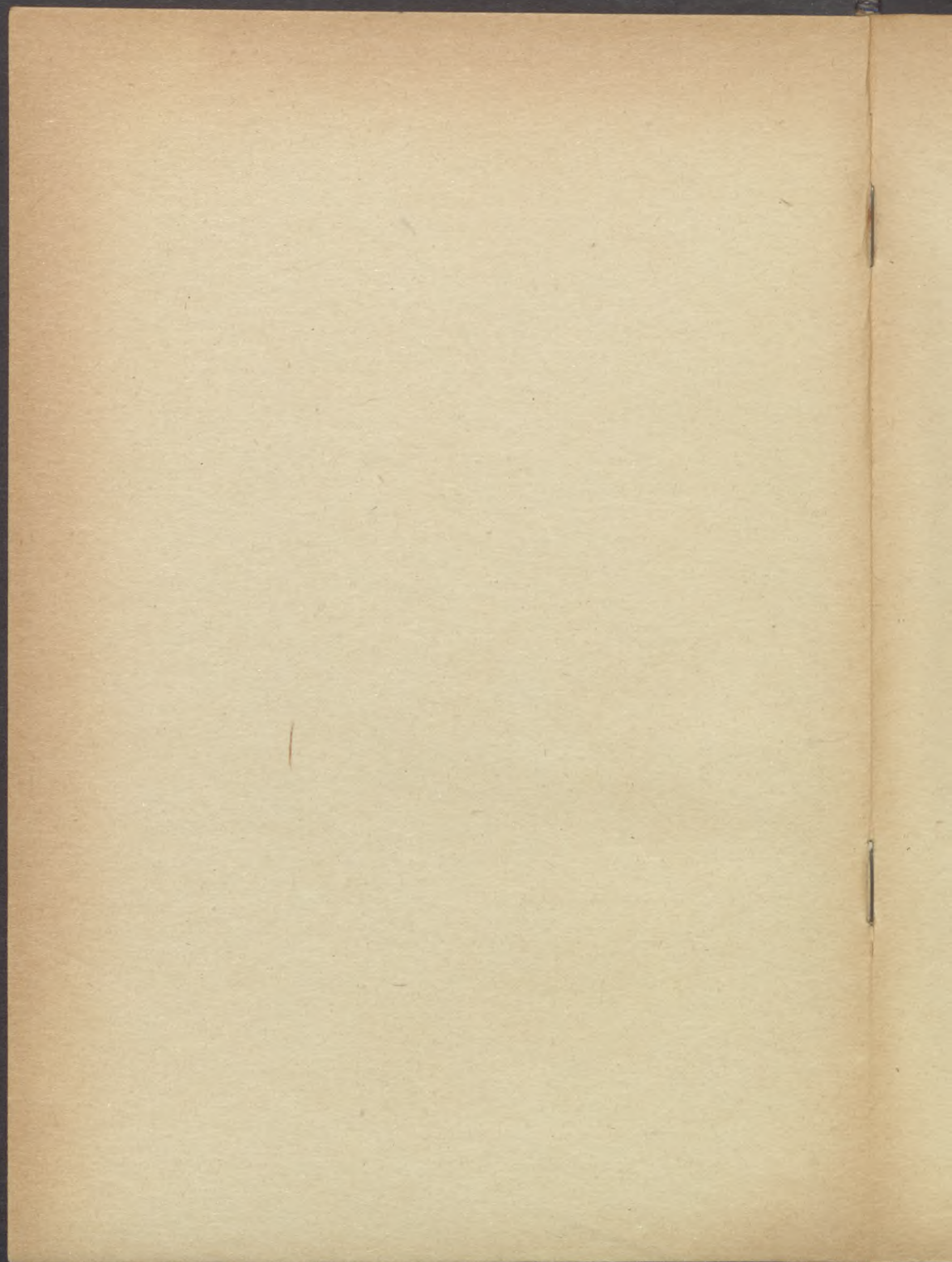
számomra egyáltalában nem marad hátra. Kimenjek talán, hogy jelentsem neki, mit tettél és kihalljam rémüldöző sikolyaiból titkos örömét? Járjak-keljek beszennyezett névvel és hagyjam, hogy beszéljenek az emberek, ahogyan bizonyosan beszélni fognak: „Nanda, a gonosztevő, bűnt követett el barátja ellen, megölte, mert megkívánta a feleségét!” Hát nem! Azt már nem! Követlek és az örök öl igya magába véremet a tieddel együtt!

Miután ezt kimondta, a fejtől a testhez fordult, kivette a kard markolatát a már megmerevedett kezekből és bátor karjaival a legalaposabban végrehajtotta a magához ítéletet, úgy, hogy teste, hogy erről szóljunk előbb, keresztbe esett Sridamán testére és csinos feje a barátjé mellé gurult és elferdült szemmel ottmaradt. Vére pedig szintén előbb vadul és sebesen szökött ki és aztán a csatornán át lassan a torlás gödrébe vánszorgott.

VII. FEJEZET

A BARÁZDA

VII

Közben Szita, a barázda, kint ült szekérsátrában, ideje annál is lassabban telt, mert nem volt előtte az a nyak, melyre nézhetett volna. Hogy mi történt azzal a nyakkal, mialatt ő köznap türelmetlenségnek engedte át magát, arról nem is álmodott, — hacsak, mélyen bensőjében, élénk, de mégis csak ártatlan lehetőségekbe kapcsolódó és lábacska dobogató bosszankodása alatt nem mozdult meg valami rettenetesnek a sejtelve, mely megmagyarázhatta volna, hogy miért kellett várakoznia: ehhez persze nem illett a türelmetlenség és bosszankodás magatartása, mert a lehetőségek olyan rendjéhez tartozott, melynél egyáltalán nincs mit dobogni és nincs

mit kopogni. Számolni kell azzal, hogy a fiatalasszonynak volt valami titkos megérző- és befogadóképessége ilyen feltevések irányában, mert egy idő óta olyan állapotban és olyan tapasztalatok közt élt, melyek — hogy csak ennyit mondjunk — nem voltak híján bizonyos rokonságnak ama felsőbb renddel. De abban, amit sajátmagának mondott, ilyesmi nem szerepelt.

— Hallatlan és majdnem elképzelhetetlen! — gondolta. — Ezek a férfiak! Egyik olyan, mint a másik és egyiket sem kell többre becsülni a másikkal, mert egyikben sem lehet megbízni. Az egyik itthagya ülni az embert a másikkal, úgyhogy nem is tudom, mit érdemelt volna érte és ha érte küldjük a másikat, itt ülhetünk egyedül! Majd kiugrom a bőrömből, úgy mérgelődöm. Hiszen nem lehet észszerű és elfogadható magyarázat és mentség arra, hogy előbb az egyik marad távol és aztán az, akinek vissza kellene hozni őt. Legfeljebb arra gondolhatok, hogy vitába és harcba keveredtek, Sridamán pedig annyira csüngött az imán, hogy nem akart elmozdulni és Nanda kényszeríteni akarta, hogy jöjjön, de amellett, kimélve uram finomságát, nem merte teljes erejét használni; mert hiszen ha akarná, karjaiban, melyek olyanok mint a vas, ha véletlenül hozzájuk ér az ember — kihozhatná őt a templomból, mint egy gyermeket. Ez

megalázó lenne Sridamánra nézve és mégis, úgy bánt ez a várakozás, hogy már majdnem azt kívánnám, bár Nanda így cselekedett volna. — Mondok nektek valamit, férfiak: megérdemelnétek, hogy fogjam a gyeplőt és egyedül hajtsak el szüleimhez és ha végre kijönnétek, hült helyemet találjátok. Ha nem volna olyan szégyenletes dolog, férj és barát nélkül odaérkezni, mert mind a ketten itthagytak, habozás nélkül megtenném. Így azonban nem tehetek mást (és most kétségkívül elérkezett az ideje), minthogy magam felkelek, utánuk megyek és megnézem, mi a csudát csinálnak. Igazán nem meglepő, ha szegény terhes asszony létemre kissé félek attól a szokatlan dologtól, aminek talányszerű viselkedésük mögött rejtőznie kell. De hiszen minden elképzelhető közt a legrosszabb elvégre csak az lehet, hogy összekaptak valamin — az okon törje a fejét más — és a veszekedés visszatartja őket. Akkor majd közbelépek és észretérítem a két embert.

Azzal a szép Szita is leszállt a kordélyról és — ringó csipőjével a körülcsavart ruhában — elindult az Anya háza felé. Miután vagy ötvenszer vett lélekzetet, ott állt a legszörnyűbb meglepetés előtt.

Karjait felvetette, szemei kidülledtek üregükből, ájultan a földre rogyott. De mit hasz-

nált ez neki? A szörnyű meglepetés várhatott, ahogy eddig várt, míg Szita azt hitte, hogy ő vár; megmaradt annak, ami volt és mikor a boldogtalan nő újra magához tért, minden úgy volt, mint azelőtt. Megkísérelte, hogy újra elájuljon, de ez, hála jó természetének, nem sikerült neki. A köveken guggolt hát, ujjait a hajába ásva, az elválasztott fejekre és a keresztben fekvő törzsekre meredt és a sok vánszorgó vérre.

— Istenek, szellemek és nagy aszkéták, —
suttogta kékes ajka — végem van! Mind a két férfi! Egyszerre mind a kettő! Jaj nekem! Uram és férjem, aki körüljárta velem a tüzet, az én Sridamánom az ő fölötte tisztelt fejével és — mégis csak — meleg testével, aki megtanított a gyönyörre, már amennyire ismerem, szent hitvesi éjszakákon — elválasztva a tisztelt fő a testétől, vége van és a halál martaléka! Vége van és halott a másik is, Nanda, aki hintáztatott és megkért a számára — véresen, különválasztva a fejétől — itt fekszik, a Szerencseborjú fürtjei még ott a vidám mellén — fej nélkül! ... mi ez? Megérinthezném karjainak erejét és szépségét, ha kedvem volna rá. De nincs; a véres halál gátat emel közé és a pajkosság közé, amint azelőtt a tisztesség és a barátság tette. Levágták egymás fejét! Olyan okból, amit már nem titkolok magam előtt, lángolt fel haragjuk, mint a tűz,

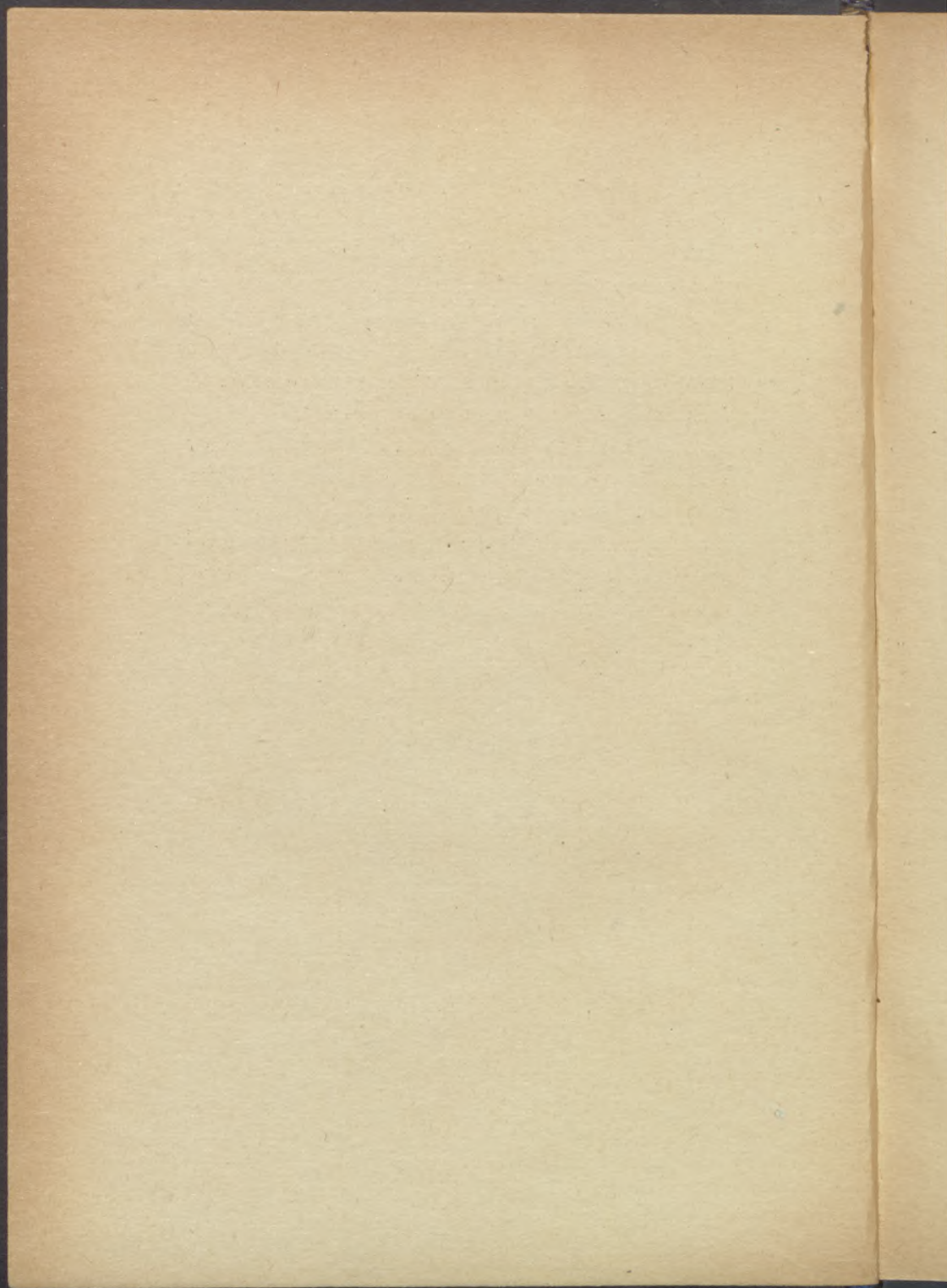
amelybe vajat öntenek és olyan rettenetes vi-
szályba kerültek egymással, hogy ehhez a bor-
zasztó kölcsönös tethöz jutottak — látom a sze-
memmel! De egyetlen kard van csak itt — és
Nanda tartja? Hogyan tudtak hát a dühöngők
egyetlen karddal küzdeni? Sridamán megfede-
kezett minden bölcseségéről és szelídlelkűségéről
és leütötte Nanda fejét, mire ez — de nem!
Nanda, olyan okból, mely megborzongat szomo-
rúságomban, lefejezte Sridamánt, amire ez — de
nem — de nem! Ne gondolkozz már, nem jutsz
semmire se vele, csak arra a véres sötétségre, mely
már amúgyis megvan és csak egy dolog világos,
hogy úgy cselekedtek, mint vad férfiak és egy
percig sem gondoltak rám. Azaz, hogy gondol-
tak, hiszen értem, a szegény nőért, viaskodott
férfiasságuk és ez bizonyos borzongást okoz ne-
kem; de csak magukért gondoltak reám, nem
pedig értem; hogy mi lesz velem, azzal éppoly
kevésbé törődtek örvöngésükben, mint ahogy
most sem törődnek vele, mikor mozdulatlanul
feksznek itt, fej nélkül és rám bízzák, hogy
mitévő legyek. Mint özvegy tévelyegjek át az
életen és hordjam bélyegét és gyalázatát a nőnek,
aki olyan rosszul viselte gondját urának, hogy
elpusztult? Az özvegyekkel szemben különben is
így viseltetnek, de milyen szégyennel fognak en-
gemet megbélyegezni, ha egyedül érkezem apám

és apósom házába? Egyetlen kard van csak itt, nem ölhatték meg vele egymást kölcsönösen, egy kard nem elég kettőnek. De megmaradt egy harmadik személy és az én vagyok. Azt fogják mondani, hogy féktelen nő vagyok és meggyilkoltam férjemet és lelke választott testvérét, a sógoromat, — a bizonyítékok láncolata bezárult.

— Hamis, de mégis bezárult és levonható a következtetés, rámsütik a bélyeget ártatlanul... Nem ártatlanul, nem; még értelme volna és megérné a fáradságot, hogy az ember hazudjon magának, ha nem volna mindennek vége, de így nincs értelme. Nem vagyok ártatlan, már rég nem vagyok az, és ami a féktelenséget illeti, hát van valami a dologban, — sőt nagyon is, nagyon is, csak éppen nem úgy, ahogy az emberek hinni fogják, van hát hamis igazság is? — Azt meg kell előznöm és magamnak kell igazságot tenni enmagamon. Követnem kell őket — nem marad számomra más a világon. Karddal nem tudnak bánni ezek a kis kezek, igen kicsinyek és félénkek ahhoz, hogy elpusztítsák a testet, amelyhez tartoznak és amely csupa duzzadó csábítás köröskörül, de csupa gyöngeségből van alkotva. Ah, kár a bájosságáért, mégis éppoly merevvé és értelmetlenné kell válnia, mint ezek itt, és nem fog ezentúl gyönyörűséget gerjeszteni és sóvárgást elszenvedni. Ez az, aminek okvetlenül meg

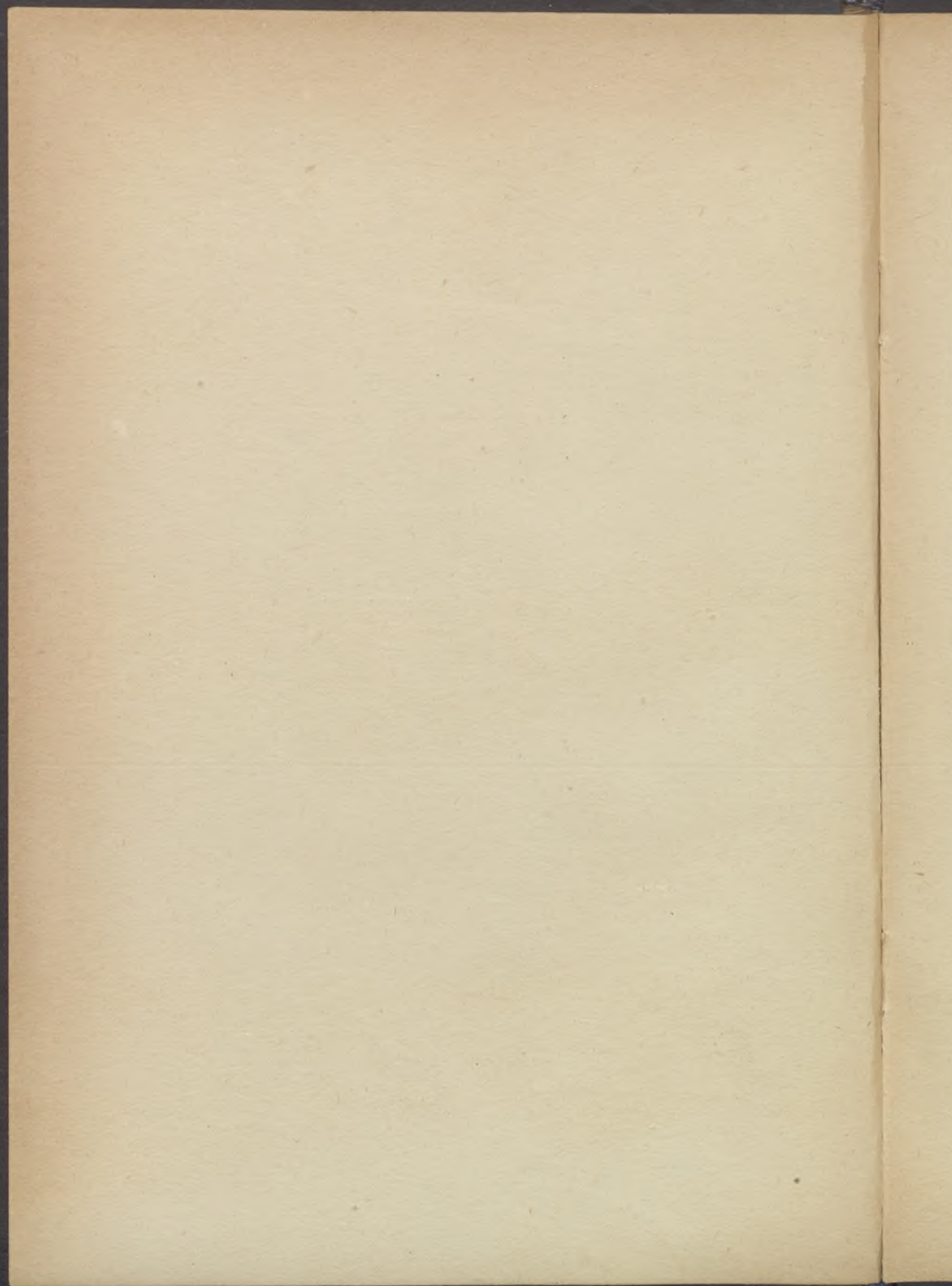
kell lenni, ha az áldozatok száma négyre is emelkedik. Mert mi haszna volna az életből az özvegy gyermekének? A boldogtalanságnak nyomorékja lenne bizonyosan, sápadtarcú és vak, mert a bánattól elhalványodtam a kék közben és becsuktam szemem az elől, aki megajándékozott vele. Hogy miképpen csináljam, azt rám bízták. Nézzétek hát, hogyan segíték magamon!

Felocsudott, ide-oda támolygott, felbotorkált a lépcsőn és tekintetét a megsemmisülésre irányítva, a templomon át kifutott a szabadba. Egy fügefafa állt a szentély előtt, melyről liánok csüngtek le. Megragadott egyet a zöld csövek közül s nyaka köré csavarta, hogy megfojtsa magát.

VIII. FEJEZET

A VILÁGANYA

VIII

Ebben a pillanatban egy hang hallatszott a levegőből, mely kétségkívül Durga Dévinek, a megközelíthetetlennek, Kálinak a sötétnek, magának a Világanyának hangja lehetett csak. Kissé mély és érdes, anyai — határozott hang volt.

— Hagyod abba mindjárt, te buta kecske? — ezt mondotta a hang. — Nem elég talán, hogy fiaim vérét a gödörbe juttattad, még a fámat is el akartad csúfítani és azt, ami egészen csinos kinyomata volt a lényemnek, a testedet, azzal az édes, meleg, piciny életcsírával, mely növekedik benne, a varjakkal akarod megzabáltatni?

— Hát nem vetted észre, te hülye tyúk, hogy elmaradt neked és hogy jóreménységben

vagy a fiamtól? Ha háromig sem tudsz szám-
lálni a mi asszonyi dolgainkban, akkor nem bá-
nom, felakaszthatod magad, de nem itt, az én
területemen, hiszen szinte úgy látszik, mintha
minden drága életnek egyszerre kellene elpusz-
tulnia, csak a te ostobaságod miatt! Már úgyis
zúg a fülem a filozófusok nagyképű locsogásá-
tól, hogy az emberi élet betegség, mely fertőzését
a szerelem által átviszi az új nemzedékekre, —
és most még te is ugrálsz, te hóbortos? Húzd ki
fejedet a hurokból, mert különben jönnek a po-
fonok!

— Szent Istennő, — felelte Szita — enge-
delmeskedem, hogyne engedelmeskednék. Hal-
lom mennydörgő hangodat és azonnal megsza-
kítom, természetesen, kétségbeesett cselekedete-
met, mert te így parancsolod. De az ellen tilta-
koznom kell, hogy még az állapotomhoz sem
érték és nem vettem volna észre, hogy elállítot-
tad nekem és megáldottál. Csak azt gondoltam,
hogy amúgyis csak sápadt és vak és a boldog-
talanság nyomorékja lenne.

— Légy szíves, bízd ezt rám! Először is:
bárgyu asszonybabona, amit mondasz, másod-
szor pedig: sápadt és vak nyomorékokra is szük-
ség van az én üzememben. Igazold magad inkább
és valld be, miért folyt el hozzám, odabenn,
fiaimnak vére, akik a maguk nemében mindket-

ten kitűnő fiúk voltak! Nem mondom, hogy vérük nem lett volna kellemes nekem, de szívesen hagytam volna még egy ideig derék ereikben. Beszélj hát, de igazat beszélj! Gondolhatod, hogy amúgyis ismert előttem minden dolog.

— Megölték egymást, szent Istennő és engem itthagytak cserben. Hevesen összetűztek miattam és egy és ugyanazon karddal levágták — egymás fejét.

— Butaság. Igazán csak egy fehérnép fecsgehet ilyen nagy butaságokat! Egyik a másika után férfias áhítatban áldozatul hozta magát nekem, tudd meg. De hát miért tették?

A szép Szita sírni kezdett és zokogva felelte:

— Ó, szent Istennő, tudom és bevallom, hogy bűnös vagyok, de mit tehetek róla? Nagy szerencsétlenség volt, bár elkerülhetetlen, szóval, a sors csapása, ha ez a kifejezés megfelel neked (itt többször zokogott fel egymásután) — nagy szerencsétlenség és kígyóméreg volt számomra, hogy a hetykén csukott és tudatlan leányból, aki békésen fűtötte apja kemencéjét, asszony lettem, mielőtt megismertem a férfit és mielőtt a te műveidbe beavatást nyertem volna. Olyan hatással volt ez a vidám gyermekre, mintha nadragulyát evett volna, — teljesen megváltozott azóta és a bűn ellenállhatatlan édességével

einatalmaskodott megnyitott lényén. Nem mintha visszavágynék vidám, hetyke elzártságomba, mely tudatlanság volt, — nem, még ez sem lehetséges számomra. Csak azt tudom, hogy abban az előző időben nem ismertem a férfit, nem láttam meg, nem törődtem vele, lelkem szabad volt tőle és a titkait kutató forró kíváncsiságtól, úgyhogy tréfás szavakat dobtam felé és hűvösen továbbhaladtam utamon. Megzavart egy ifjú látása vagy szemembe szökött-e vérem, ha karjára vagy lábára néztem? Nem, mindez levegő volt nekem akkor, semmi, és nem zavarta hetykeségemet és hűvösségemet, mert nem voltam felnyitva. Jött egy fiú, laposorrú és feketeszemű, kitűnő vágású gyerek, Nanda, a Tehenek Jólétéről, a nap felé hintáztatott az ünnepen és egyáltalában nem hozott forróságba. A simogató levegőtől forró lettem, de mástól nem: köszönetül egy fricskát adtam a legénynek. Aztán visszatért, mint barátjának, Sridamánnak leánykérője, miután annak szülei és az enyémekek megegyeztek egymással. Akkor talán már kissé megváltoztak a dolgok, meglehet, — a szerencsétlenség azokban a napokban gyökerezik, mikor megkérte kezemet annak a számára, akinek mint a férjnek, meg kellett ölelnie engem és aki még nem volt jelen. Csak a másik volt jelen.

— Mindig jelen volt, a menyegző előtt és a menyegző alatt, mikor körüljártuk a tüzet és azután is. Ugy értem, hogy nappal jelen volt, de éjjel természetesen nem, mikor barátjával, férjemmel, Sridamánnal háltam és összetalálkoztunk mint isteni pár, ahogy először történt nászunk éjszakáján a virágos nyoszolyán, amikor magáévá tett férjihatalmával és véget vetett tudatlanságomnak és elvette tőlem lányságom hetyke hűvösségét. Erre képes volt, hogyne lett volna képes rá, hiszen a te fiad volt és elég kedvessé is tudta tenni a szerelmi egyesülést, — hogy szerettem-e, tiszteltem vagy félttem volna tőle, — erről nem mondok semmit sem, nem állítom és nem tagadom, ó, nem vagyok én olyan elfajult, drága Istennő, hogy ne szeressem az én uramat s főleg ne féljem, ne tiszteljem az ő igen finom, tudós fejét, melyen a szakál oly enyhe volt mint a szemek csillaga, meg a hozzátartozó testet. Csakhogy mindig azt kellett kérdeznem magamtól, minden nagy tiszteletem mellett is, melyet iránta éreztem, vajjon tulajdonképpen az ő dolga volt-e, hogy asszonnyá tegyen és hetyke hűvösségemet megtanítsa az érzékek édes és félelmetes komolyságára, — mindig az volt az érzésem, hogy ez nem tartozott reá, hogy ez nem volt méltó hozzá és nem illett a fejéhez, és mikor teste felém emelkedett a házasság éjsza-

kaiban, mindig úgy tűnt fel nekem, hogy megszégyenítés számára és finomságának megalázása — és egyben szégyen és megalázás rám, a felébresztett nőre nézve is.

— Örök Istenő, így volt! Szidj meg, büntess meg, én, a te teremtményed, bevallom ebben a rettenetes órában, bevallom tartózkodás nélkül, hogyan történt, tudva, hogy amúgy sincsen titok számodra. A szerelmi gyönyör nem illet Sridamánnak, nemes férjemnek a fejéhez, még a testéhez sem, melynek ezúttal — meg fogod engedni — a főszerep jut, úgy, hogy az a szerelmi egyesülést nem tudta olyanná tenni, hogy egész szívem csüggött volna rajta, mert felkeltette ugyan a gyönyört, de nem elégítette ki. Irgalmazz, Istenő! Felébresztett teremtményednek gyönyöre nagyobb volt, mint a boldogsága és vágya nagyobb, mint a gyönyöre.

— Nappal, de még este, lefekvés előtt is, láttam Nandát, a kecskeorrút, a mi barátunkat. Nemcsak hogy láttam, hanem néztem is, úgy, ahogy a szent házasság megtanított a férfiak szemlélésére és vizsgálására és gondolatomba és álmaimba befészkelődött a kérdés, vajjon hogyan intézné ő a szerelmi egyesülést s vajjon vele, aki távolról sem beszél olyan helyesen, mint Sridamán, hogyan játszódna le az isteni találkozás. Vele se másképp: te nyomorult, te kicsapongó,

ki tiszteletlen vagy férjed iránt! Így szóltam magamban. Ez a dolog mindig ugyanaz, és Nanda, aki termetre és beszédre nézve csak kellemes, míg uradat és férjedet egyenesen jelentékenynek lehet mondani, elvégre mit csinálhatna Nanda egyebet? De mindez semmit sem használt, mert az a gondolat, hogy a szerelmi gyönyör minden megszégyenítés és megalázás nélkül jól illenék fejéhez és tagjaihoz, úgyhogy bizonyára ő az a férfi, aki boldogságot felébresztett voltommal egyensúlyba tudná hozni —: ez a gondolat húsomba és lelkembe fúródott, mint a horog a hal torkába és nem lehetett arra gondolni, hogy kihúzzák, mert a horog duplán visszahajló volt.

— Hogy téphettem volna ki húsomból és lelkemből ezt a gondolatot, mikor Nanda mindig jelen volt és ő és Sridamán nem tudtak egymás nélkül lenni, éppen, mert annyira különböztek egymástól? Mindig látnom kellett napközben és magam elé kellett álmodnom Sridamán helyett éjszakára. Mikor mellét láttam a Szerencseborjú fürtjének jelével és karcsú csípőjét, akkor elvesztettem önuralmam. Mikor karja az enyémhez ért, felborzolódtak pórusaim szőröcskéi a gyönyörűségtől. Ha arra gondoltam, hogy remek lábszárai, melyeken járni láttam és melyeknek alsó combja fekete szőrrel volt benőve, hogyan

roghatnának át a szerelem játékában, szédülés fogott el és az ellágyulástól csepegni kezdtek emléim. Egyre szebb lett szememben, napról napra és már nem is értettem meg, hogyan lehettem oly hihetetlen mértékben tompa és fel nem ébresztett, hogy bőrének mustárillata hidegen hagyott, mikor a hintáztatóm volt.

— Most földöntúli varázslatosságban olyanak látszott nekem, mint Citraráta, a gandharvok fejedelme, mint a szerelem istene legédesebb alakjában, csupa szépség és fiatalság, mennyei ékszerekkel és virágfüzérékkel feldíszítve, illatokkal és minden bűbájjal kábító, — Visnut láttam benne, ki szállt a földre Krisna alakjában.

— Azért, mikor Sridamán közelemben volt éjjel, elhalványodtam bánatomban, hogy ő volt az, és nem a másik, és behúnytam szememet, hogy azt gondolhassam, Nanda ölel meg.

— De aztán, ha néha nem tehettem másképp és a gyönyörben annak a nevét dadogtam, kiről azt kívántam, bár ő ajándékozna meg vele, akkor Sridamán észrevette, hogy házasságtörést követtek el szelíd karjaiban. Mert, sajnos, az a szokásom, hogy álomban is beszélek és Sridamán fájdalmasan érintett füle előtt bizonyára olyan álmnyilatkozatokat tettem, melyek mindent elárultak neki. Ezt abból a mély szomorúságból következtetem, mellyel járt-kelt és abból, hogy

elfordult tőlem és többé nem nyúlt hozzám. És Nanda sem nyúlt hozzám — nem azért, mintha nem érzett volna kísértést, — érzett ő, bizonyosan érzett, nem hagyom magamon száradni, hogy ne érzett volna, igenis, erős kísértést! — de azért dacolt a kísértéssel, mert törhetetlen hűséggel viseltetett barátja iránt és én is, hidd el, örök Anya, legalább hinni akarom, — én is, ha kísértése kísértette fajult volna, a hitvesi fej iránt való nagy tiszteletből szigorúan elutasítottam volna. De így hát nem volt semmi férjem és mindnyájan nélkülöztünk.

— Ily körülmények közt indultunk útnak, mert tartoztunk szüleinknek ezzel a látogatással és így kerültünk, eltévedve, a te házadhoz. Csak egy kis időre akar nálad leszállni, mondta Sridamán, hogy bemutassa tiszteletét neked. — De a te mészárlási kamrádban, a körülmények nyomása alatt, elkövette a szörnyű tettet és tagjait megrabolta tiszteletreméltó testétől, azaz helyesebben mondva, tiszteletreméltó fejét megrabolta tagjaitól és engem nyomorúságos özvegyesgre juttatott. Bánatos lemondásból tette és jó véleménnyel irántam, a gonosztevő iránt. Mert, nagy Istennő, engedj meg egy igaz szót: nem neked áldozta fel magát, hanem nekem és barátjának, hogy aztán az érzéki örömek teljes élvezetében tölthessük napjainkat. Nanda azon-

ban, aki elindult, hogy megkeresse, nem akarta túrni az áldozatot és szintén leütötte a fejét Krisna-testéről, úgy, hogy az most nem ér semmit. — De értékelenné vált, sőt mélyen minden érték alá süllyedt ezzel az én életem is, le vagyok fejezve, úgyszólván, én is, mert nincs se férjem, se barátom. — Szerencsétlenségemet nyilván egy előbbi életemben elkövetett tetteimnek kell tulajdonítanom. De hogyan tudtál mindezek ellenére csodálkozni, hogy e mostani életemnek véget akartam vetni?

— Kiváncsi lúd vagy és semmi egyéb, — felelte az istennő mennydörgéshangján. — Nevetséges, hogy kíváncsiságodban mit faragtál magadnak ebből a Nandából, aki mindenképpen normális lény, de semmivel sem több. Ilyen karokkal és ilyen lábakkal milliónyi fiam szaladgál a földön, de te egy gandhávrot csináltál belőle! A dolog alapjánvéve megható, — tette hozzá az isteni hang és szelídebb lett. — Én, az Anya, az érzéki gyönyört tulajdonképpen meghatónak találok és azon a nézeten vagyok, hogy általában igen nagy ügyet csinálnak belőle. De persze, rendnek kell lenni! — És a hangja egészen hirtelen újra érdes és dörgedelmes lett. — Én magam ugyan a Rendetlenség vagyok, de épp azért kérlelhetetlenül ügyelnem kell a rendre és semmikép sem túrhetem, hogy a házasság intézménye

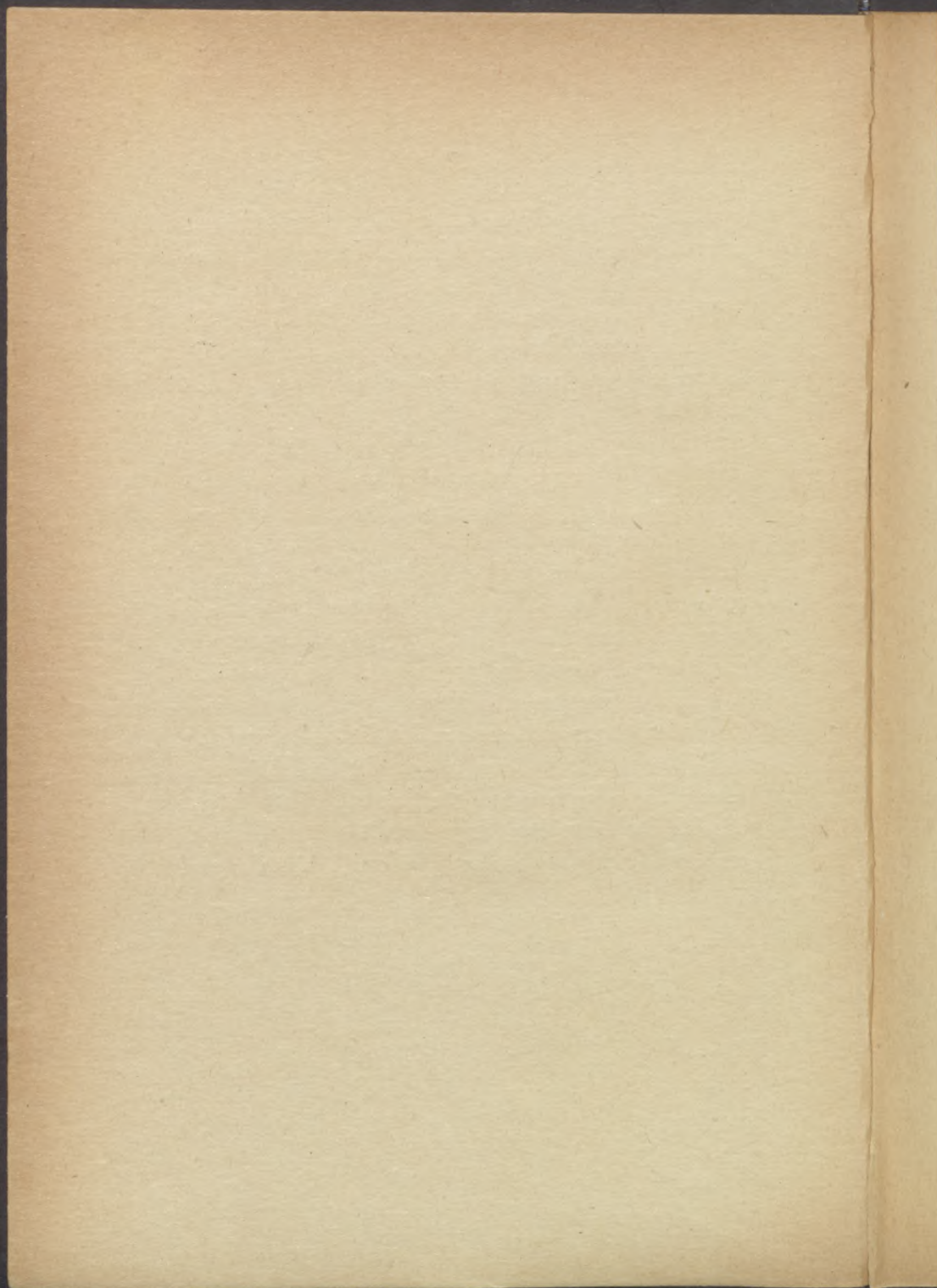
megsértessék, érted? Hiszen teljesen össze-vissza kavarodnék minden, ha csak a jólelkűségemre hallgatnék. De teveled aztán igazán elégedetlen vagyok, sőt! Te csináltad ezt az egész galibát és most ráadásul még illetlenségeket mondasz nekem! Mert értésemre adod, hogy fiaim nem énnekem áldozták fel magukat, úgy, hogy elfolyt hozzám a vérük, hanem az egyik neked, a második pedig az elsőnek. Micsoda hang ez? Szeretném látni, hogyan üti le egy ember a saját fejét — nemcsak torokátmetszésre gondolok, hanem szertartásszerű lefejezésre — főként egy olvasott férfi, mint Sridamán, aki még nem is nagyon ügyes a szerelemben — szeretném látni, hogyan vinné véghez ezt a tettet, ha nem merítené a hozzá szükséges erőt és vadságot abból a lelkesedésből, melyet én öntöttem belé! Kikérem tehát magamnak ezt a hangot, teljesen eltekintve attól, hogy van-e valamelyes igazság szavaidban vagy nincs. Mert az igazság valószínűleg az, hogy itt olyan tettről van szó, melynek vegyes indítékai vannak, azaz: egy homályos tettről. Sridamán fiam nem kizárólag azért áldozta fel magát nekem, hogy kegyelmemben részesüljön, hanem valóban azért is, mert bánkódott miattad, akár tisztában volt ezzel, akár nem. És a kis Nanda áldozata csak elmaradhatatlan következménye volt ennek. Azért nem is igen érzek hajlandóságot, hogy elfogad-

jam a vérüket és belenyugodjam az áldozatba. Ha a kettős áldozatot visszaadom és mindent újra helyreállítok, úgy, ahogy volt, elvárhatnám akkor, hogy jövőben tisztességesen fogsz viselkedni?

— Ah, szent Istennő és drága Anya! — kiáltotta Szita könnyek közt. — Ha tudnád és akarnád visszafordítani a rémes tetteket és visszaadnád férjemet és barátomat és minden úgy lenne, mint régen... Ó, hogy' áldanálak érte és még álmomban mondott szavaimon is uralkodnék, hogy a nemes Sridamánnak ne legyen több bánata! Kimondhatatlanul hálás lennék, ha sikerülne neked és mindent helyreállítanál, úgy, amint volt! Mert ha nagyon szomorúakká is váltak a dolgok ezelőtt, úgy, hogy mikor öledben álltam a szörnyű meglepetés előtt, tisztán és világosan láttam, hogy nem is végződhetett volna másképp, mégis gyönyörű volna, ha mód lenne a végét megmásítani, hogy legközelebb jobban oldódna meg minden!

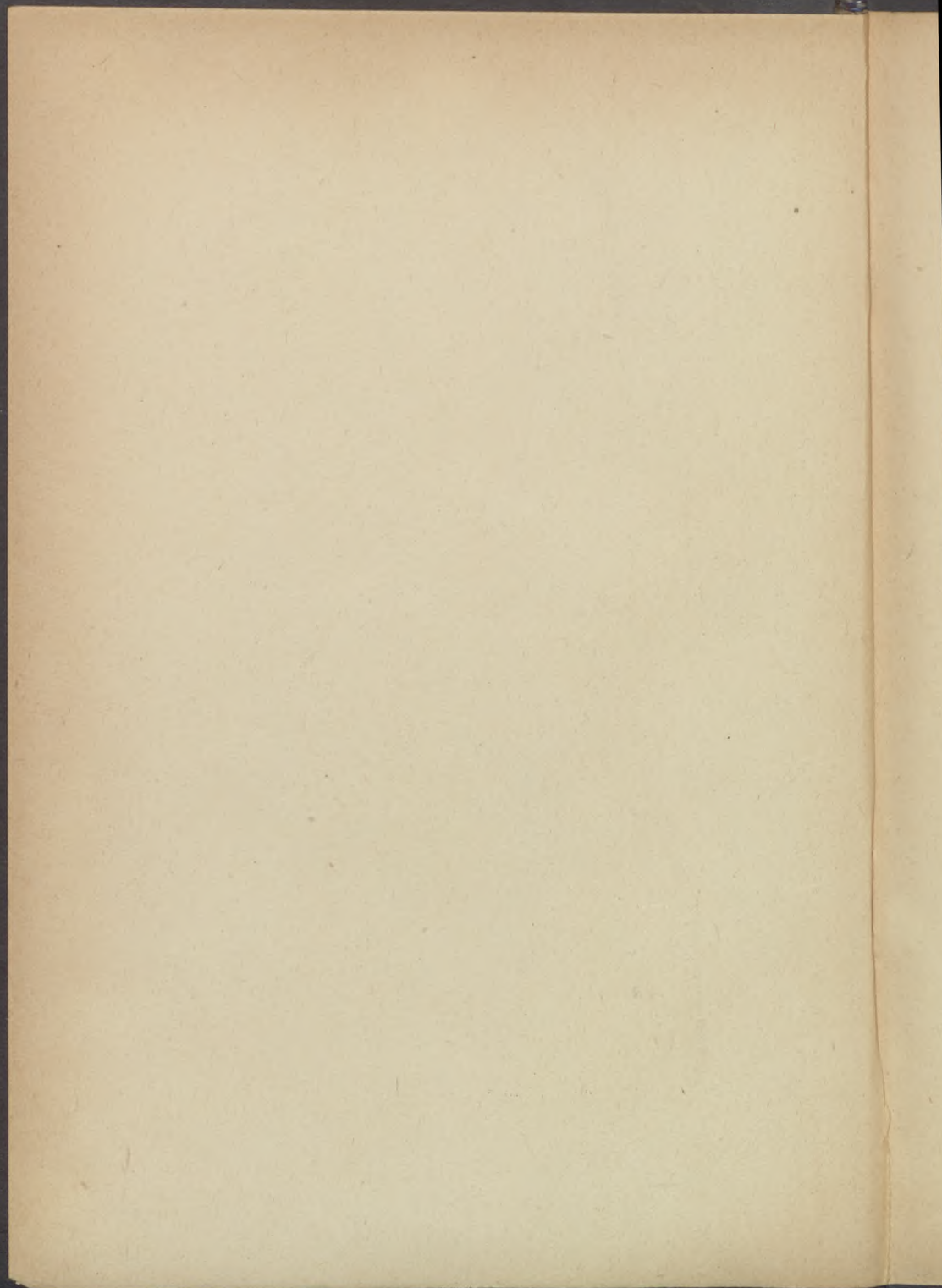
— Mi az, hogy: „tudnád“, mi az, hogy: „sikerülne neked“? — felelte az isteni hang. — Remélem, nem kételkedel benne, hogy hatalmam számára csekélység az egész! Nem egyszer bebizonyítottam ezt a világ folyásában. Mit tagadjam, sajnállak, bár nem érdemled meg, azzal a halvány és vak csirácskával az öledben és azt a

két fiút odabenn szintén sajnálom. Nyisd ki jól a füledet és figyelj szavaimra! Te most békében hagyod azt a kis csöves liánt és visszamész azonnal a szentélybe, a képem elé, a galibához, aminek oka vagy. És nem adod a kényes asszonykát és nem ájulsz el, hanem megfogod a fejeket üstöküknél és újra hozzáilleszted őket szegény törzseikhez. Ha a metszés helyét az áldozó karddal megáldod, az élet lefelé tartva és közben kétszer kiáltod a nevemet — Durgát mondhatsz vagy Kálit, vagy egyszerűen Dévit, mindegy —, akkor az ifjak ismét helyre lesznek állítva. Megértettél? Ne közelítsd a fejeket igen gyorsan a testekhez, ha nagy vonzást is fogsz tapasztalni a fej és a törzs közt, hogy a kiömlött vérnek ideje legyen visszatérni és ne igya be újra a föld. Mindez villámgyorsan megy, de pár percnyi idő mégis kell hozzá. Remélem, jól figyeltél. Szaladj hát! De rendesen végezd a dolgokat, nehogy szélességedben fordítva tedd rájuk a fejüket, hogy arcukkal hátrafelé fordulva szaladgáljanak és az emberek kicsúfolják őket! Indulj! Ha holnapig vársz, késő.

IX. FEJEZET

FEJEK ÉS TESTEK CSODÁJA

IX

A szép Szita nem szólt semmit se, még azt sem mondta, hogy „köszönöm“, hanem nekiiramodott és amilyen gyorsan csavart ruhája csak engedte, visszarohant az Anya házába. Átnyargalt a gyülekezési csarnokon, át az előcsarnokon, be a szent ölbe és az istennő rémítő ábrázata előtt lázas, ziháló sietséggel hozzálátott az előírt munkához. A vonzóerő a fejek és a törzsek között nem volt olyan erős, ahogy Dévi szavai után várni lehetett volna. Érezhető volt ugyan, de nem volt oly hatalmas, hogy veszélyeztette volna a vérnek idejében való visszatérését a csatornákon felfelé. Ez a visszafolyás varázsos gyorsasággal, élénk, cuppanó zajjal ment végbe. A

három kard-áldás és az istennő neve, melyet Szita visszafojtott ujjongással háromszor is idézett, mindegyik esetben tökéletesen megtette hatását: — odaerősített fejjel, sebhely és heg nélkül ott termettek Szita előtt az ifjak, ránéztek és végignéztek saját magukon; vagyis jobbanmondva, amikor ezt tették, egymáson néztek végig, mert, hogy sajátmagukon nézzenek végig, ahhoz át kellett volna nézniök egymásra — ilyen volt a helyreállításuk.

Mit tettél, Szita? Vagy: mi történt? Vagy: minek a megtörténtét okozta szelességedben? Szóval (és hogy kérdésünkénél a történet és tevésemosódó határára kellőképpen tekintettel legyünk): mit tettél, hogy ez megtörténhetett? Értethető, hogy izgalomban cselekedtél, de mégis, nem kellett-e volna kissé jobban kinyitnod a szemedet munkád közben? Nem, te nem tetted ifjaid fejét fordítva rájuk, hogy arcuk hátra felé állt volna nyakukon — nem, egyáltalában nem ez történt. De mondjuk hát ki, hogy mi esett meg veled, — nevezzük hát nevén a zavartkeltő tényt, a szerencsétlenséget, a malört, a galibát, vagy ahogyan nevezni óhajtják. Az egyiknek a fejét a másikra illesztetted és áldottad oda: Nanda fejét Sridamánra — ha a törzset a földolog nélkül ugyan még Sridamánként jelölhetjük — és Sridamán fejét Nandára, ha ugyan a

fejetlen Nanda még Nanda volt, — szóval férjed és barátod nem mint a régi férj és barát támadtak életre, hanem felcserélt elrendezésben: Nandát látod — ha ugyan Nanda az, aki az ő népies fejét viseli — ingkabátban, nadrágkötényben, s e ruhák Sridamán finom és hájas testét fedik, — és előtted áll Sridamán — ha szabad úgy nevezni az alakot, mely az ő finom fejét hordja, — Nanda derék lábain és a Szerencseborjú fürtjével a kőgyöngylánc keretében az „ő” széles és barnás mellén!

Milyen galiba a szelesség következtében! A feláldozottak élnek, de elcserélve élnek: a férj teste a barát fejével, a barát teste a férj fejével. Lehet-e csodálkozni azon, hogy percekig visszhangzott a sziklabarlang a három ember megdöbbent felkiáltásaitól? A nandafejű, a hozzátartozó tagokat vizsgálva, testét tapogatta, mely egykor Sridamán nemes fejének mellékes tartozéka volt; és ez, tudnillik Sridamán, elképedve vizsgálta azt a testet, mely Nanda csinos fejével kapcsolatban, valamikor annak az egész embernek legfontosabb része volt. Ami pedig az új rend okozóját illeti, ujjongás és jajgatás, bocsánatkérések és önvádak közt szaladt az egyikről a másikhoz, lábuk elé borult, hogy zokogva és nevetve meggyónja nekik élményeit és a megessett tévedést.

— Bocsássatok meg, ha tudtok! — kiáltotta. — Bocsáss meg drága Sridamán, — és hangsúlyozottan fejéhez fordult, szándékosan elnézve a vele kapcsolatos Nanda-test fölött — bocsáss meg te is, Nanda! — és újra az illető fejéhez beszélt, mivel azt, jelentéktelensége ellenére, a fődolognak tekintette és a vele összekapcsolt Sridamán-testet csupán közömbös függeléknek nézte. — Ah, meg kellene hogy bocsássatok nekem, mert ha a szörnyű tette gondoltok, melyet előbbi megtestesülésekben magatokon végrehajtottatok, mert ha meggondoljátok, hogy épp azon voltam, hogy megfojtom magam és aztán egy ámulatbaejtő beszélgetésem volt magának a láthatatlannak mennydörgésszerű hangjával, akkor meg kell értenetek, hogy parancsai végrehajtásánál nem voltam teljes ítélőképességem és lélekjelenlétem birtokában, — káprázott a szemem, nem láttam tisztán, kinek a feje és szempillája volt a kezem közt és a jószerencsére kellett bíznom, hogy egymáshoz kerüljön, ami egymáshoz való. A fele valószínűség amellettszólt, hogy eltalálom a dolgot, de épp annyi ellene is szólt — aztán hát ez lett belőle és ilyenek lettetek ti, mert hogyan tudhattam, hogy a fejek és tagok közti vonzerő kellő mértékű-e, mert világosan és erősen jelen volt, bárha más összeillesztésnél talán még erősebb lett volna. A

Megközelíthetlent is terheli némi hiba, mert csak attól óvott, hogy ne hátrafelé tegyem fel fejeteket és én erre vigyáztam is; de hogy úgy is történhetett, ahogy történt, arra a Fenséges nem gondolt! Mondjátok, kétségbeesettek vagytok-e, mert ilyen módon támadtatok életre és elátkoztok engem örökre? Akkor kimegyek és befejezem a tettet, melynek végrehajtását a Kezdetnélküli megszakította. Vagy pedig hajlandók vagytok-e megbocsátani és elképzelhetőnek tartjátok-e, hogy a vak véletlen előidézte körülmények közt új és jobb élet kezdődhetik hármunk számára — jobbat értek, mintha csak az előbbi állapot állt volna helyre, mely olyan szomorúvégű volt és amelynek emberi belátás szerint újból úgy kellett volna végződnie? Erre felelj, erős Sridamán! Erről világosíts fel, nemesalkatú Nanda!

Versenyezve a megbocsátásban, feléhajlotak a kicserélt ifjak, felemelték, az egyik a másik karjával és mindhárman sírás és nevetés közt átkarolva egymást, meghitt csoportban állottak és ezúttal két dolog lett teljesen nyilvánvaló. Először is bebizonyult, hogy Szita egész helyesen járt el, mikor a feltámadottakat fejük szerint szólította; mert ez volt irányadó, a fejek szerint határozták meg kétségkívül én- és enyémérzéseiket, és Nandának érezte s tudta magát az, aki Garga fiának népies fejét hordozta keskeny és vi-

lágos vállán; Sridamánként viselkedett magától érthető természetességgel az, akinek pompás, barna vállán a bramánunoka feje foglalt helyet. Másodszor pediglen világos lett, hogy valóban egyikük sem haragudott Szitára tévedése miatt, hanem nagyon örültek új állapotuknak.

— Feltéve, — mondotta Sridamán — hogy Nanda nem szégyenli a testet, amelyet kapott és Krisna mellfürtjét nem nélkülözi túlságosan, amit fájlalnék, — ami engem illet, csak azt mondhatom, hogy az emberek legboldogabbjának érzem magamat. Mindig ilyen testiségre vágytam és ha karom izmait vizsgálom, vállamra tekintek és lenézek pompás lábszáraimra, fékezhetetlen öröm fog el és azt mondom magamnak, hogy egészen máskép, mint eddig, büszkén, emelt fővel fogok járni ezentúl, először is, mert tudatában leszek erőmnek és szépségemnek, másodszor, mert szellememnek hajlamai most összhangban lesznek testi alkatommal, úgy, hogy semmiképpen sem lesz helytelen és visszás, ha jövőben az egyszerűség javára beszélek és a tanácsfa alatt a szent ígék istentisztelete helyett amellelt nyilatkozom, hogy jártassák körül a tehenekkel a Tarkacsúcs-hegyet, mivelhogy mindez illik most hozzám és ami idegen volt számomra, most az enyém lett. Kedves barátaim, van abban ragadhatatlanul valami szomorúság is, hogy az idegen

az enyém lett és már nem a vágyakozás és csodálat tárgya, hacsak nem annyiban, hogy enmagamat csodálom és nem másokat, hanem enmagamat szolgálom, mikor a hegyi istentiszteletet ajánlom az Indra-ünnep helyébe. Igen, nem tagadom, az a bizonyos szomorúság, hogy most az vagyok, aki lenni vágytam, valóban megvan bennem. De teljesen háttérbe szorul, ha rád gondolok, édes Szitám, azokra az előnyökre tudniillik, melyek új alkatomból következnek és már előre is mondhatatlanul büszkévé és boldoggá tesznek, úgyhogy, ami engem illet, ezt az egész csodát csak ezzel a szóval áldhatom meg: Szijá, ám legyen!

— Igazán „sziját“-ot mondhatnál a helyes beszéd szerint — szólalt meg most Nanda, aki barátja utolsó szavainál lesütötte a szemét — és nem kellene, hogy szájadat ezektől a paraszti tagoktól befolyásoltasd, melyekért igazán nem irigyellek, mert nagyonis soká voltak az enyéme. Én sem haragszom a legkevésbé sem rád, Szita, hanem „sziját“-ot mondok a csodára, mert mindig ilyen finom testet kívántam magamnak, amilyen most az enyém és ha jövőben Indra igemondó tiszteletét fogom védeni az egyszerűséssel szemben, akkor az illeni fog hozzám, legalábbis a testemhez, mely számodra, Sridamán, mellékes dolog lehetett, de számomra a fődolog.

Egy percre sem csodálkozom azon, hogy fejünk és testeink, ahogy te, Szita, összeillesztetted őket, olyan erősen vonzották egymást, mert ebben a vonzásban az a barátság nyilvánult meg, mely engem és Sridamánt összekapcsolt, és csak azt kívánhatom, hogy a történetek által ne essék csorba ezen a barátságon. De egyet meg kell mondanom: Szegény fejem nem teheti, hogy ne gondolkozzék a testért, mely részéül jutott és ne örökdjék jogai fölött, és épp ezért csodálkozom és elszomorodom, Sridamán, néhány szavadon, mellyel, mintha magától értődnének, az imént Szita hitvesi jövőjére céloztál. Nem mennek a fejembe, mert úgy látom, hogy nem magától értődő ez a dolog, hanem ellenkezőleg, nagy kérdés és az én fejem másképp válaszol rá, mint ahogy a tied válaszolni látszik.

— Hogyan?! — kiáltották Szita és Sridamán egyszerre.

— Hogyan? — ismételte a finomtagú barát. — Hogy' is kérdezhetitek? Nálam a test a fő-dolog és ebben a házasság értelmé szerint gondolkodom, ahol szintén a fő a test, mert vele nemzik a gyerekeket és nem a fejjel. Szeretném látni, ki vitathatná, hogy én vagyok az apja annak a magzatocskának, melyet Szita ölében hord!

— De kérlek, szedd össze a fejedet — kiáltotta Sridamán, miközben haragosan mozgatta

erős tagjait — és eszmélj magadra. Nanda vagy, mondd, vagy ki vagy?

— Nanda vagyok, — felelte amaz — de hitemre mondom, ahogy igaz, hogy ezt a hitvesi testet, melyről azt mondom: „Én“, enyémnek nevezem, olyan igaz, hogy a köröskörül szépséges Szita a feleségem és hogy magzatocskájának én vagyok a nemzője.

— Igazán? — felelte Sridamán kissé remegő hangon. — Az vagy valóban? Én ezt nem mertem volna állítani, mikor a te jelenlegi tested még az enyém volt és Szita mellett pihent. Mert amint suttogásából és gügyögéséből végtelen fájdalomra kitűnt, nem azt a testet ölelte meg valóban, hanem ezt, amelyet most az enyémnek nevezek. Nem szép tőled, barátom, hogy ezeket a fájdalmas dolgokat érinted és kényszerítesz, hogy szóvá tegyem őket. Hogy' is ragaszkodhatsz így a fejedhez, vagyis jobban mondva a testedhez és hogy' tehetsz úgy, mintha te Sridamánna lettél volna, én pedig Nandává? Hiszen világos, ha itt valóban ilyen csere történt volna és belelőled Sridamán vált volna, Szita férje, belőlem pedig Nanda, — akkor nem is lehetne szó elcserélésről, hanem minden a régiben maradt volna. A boldogító csoda éppen abban áll, hogy csak a fejek és tagok cserélődtek el Szita keze alatt, aminek a mi irányadó fejünk

örülnek és aminek célja mindenekelőtt az, hogy a szépcsípőjű Szitának öröme teljék benne. Amidőn te, konok hivatkozással hitvesi testedre, férjének tolod fel magad és nekem csak a házaselek barátjának szerepét juttatod, megrovandó önzésről teszel tanuságot, mert csak magadra és képzelt jogaidra gondolsz, nem pedig Szita boldogságára és azokra az előnyökre, melyeket ebből a cseréből kifolyólag élveznie kellene.

— Olyan előnyök ezek, — válaszolta Nanda nem minden keserűség nélkül — melyekkel büszkélkedni akarsz, úgy, hogy épp annyira a te előnyeid is, és önzésed nyilvánvaló. Ez az önzésed az oka annak is, hogy ilyen rosszul értesz. Mert valóságban nem is hivatkozom a hitvesi testre, amely részemül jutott, hanem megszőkott és saját fejemre, ennek döntő szerepét pedig magad is elismered, hisz kapcsolatban az új és finomabb testtel, ez tesz engem Nandává. Nagyon helytelenül úgy állítod be a dolgot, mintha én nem törődnék Szita boldogságával és előnyével éppannyira mint te. Mikor az utóbbi időben rámtékitett és beszélt hozzám, édesen csengő és zengő hangon, melytől féltem, mert nagy volt a veszély, hogy rokonhanggal felelek neki, akkor az arcomba nézett — a szemembe nézett és olvasni akart benne az övével és Nandának nevezett és édes Nandának, amit én felesleg-

nek tartottam, de nem volt felesleges, ahogy most világosan látom, hanem a legnagyobb jelentőséggel bírt. Mert annak a kifejezése volt, hogy nem a testemre értette, mely magában nem érdemli meg ezt a nevet és erre te magad vagy a legjobb bizonyíték, mert ime, még e test birtokában is Sridamánnak nevezted magad. Nem feleltem neki, csak a legszükségesebbet mondtam, nehogy az én hangom is csengésbe és zengésbe tedjedjen, sosem szólítottam nevén és szememet elrejtettem előle, nehogy belőlük olvasni tudjon — és mindezt irántad való barátságból tettem és mert tiszteltem benned a férjet. De most, mikor a fej, melynek oly mélyen és kérdően nézett a szemébe, melyet „Nandának“ és „kedves Nandának“ szólított, mikor ez a fej megkapta a hitvesi testet is és a hitvesi test a Nanda-fejet: a helyzet teljesen megváltozott a javamra és Szita javára. Az ő javára mindenekelőtt! Mert éppen, ha az ő boldogságát és megelégedettségét fontosabbnak tartjuk mindennél, nem lehet tisztább és tökéletesebb viszonyokat elképzelni, mint amiket én most ismertettem.

— Nem, — mondta Sridamán — ezt nem vártam volna tőled. Attól tartottam, hogy szégyelni fogod a testemet, de hiszen előbbi testem a fejedet szégyelhetné, — lám, ilyen ellentmondásokba keveredel, ha hol a fejnek, hol a test-

nek akarod a legnagyobb fontosságot tulajdonítani a házasságban, aszerint, hogy mi alkalmasabb neked. Mindig szerény fiú voltál, és most egyszerre felhágsz az elbizakodottság és önhittség csúcsára, mikor kijelented, hogy viszonyaid a legtisztábbak, holott világos, mint a kétszerkettő, hogy én vagyok az, aki a legjobb, azaz a legboldogítóbb és legmegnyugtatóbb feltételeket nyújthatom neki! De teljesen kilátástalan és nincs semmi célja, hogy még sok szót váltsunk. Itt áll Szita. Mondja meg ő, hogy kié és ítélkezzék ő a mi és saját boldogságáról.

Szita zavartan járatta tekintetét az egyiktől a másikhoz. Aztán arcát a kezébe rejtette és sírni kezdett.

— Nem tudok ítélkezni — zokogta. — Kérlek, ne kényszerítsetek, hogy elhatározzam magamat, csak egy szegény asszony vagyok és túlnehezemre esik. Eleinte persze könnyűnek tetszett és bármennyire is szégyeltem tévedésemet, mégis boldog voltam miatta. Különösen, mert benneteket boldognak láttalak. De beszédetek megzavarta a fejemet és széthasítottatok szívemet s most egyik fele harcol a másikkal, ahogy ti harcoltatok egymással. A te szavaidban, drága Sridamán, sok igazság van és amellet még nem is említetted meg azt, hogy hiszen csak egy olyan férjjel érkezhetem haza, aki a te vonásaidat vi-

seli. De Nanda nézetei is hatnak reám részben és ha visszaemlékszem, milyen szomorú és jelentéktelen volt számomra a teste, amikor már nem volt feje, igazat kell neki adnom abban, hogy én is a fejére értettem és talán elsősorban a fejére, mikor egyszer „kedves Nandának“ szólítottam. De hogyha megnyugtatóról beszélsz, kedves Sridamán, a boldogságban való megnyugvásról, mégis csak roppant nehezen lehetne válaszolni arra a nagy kérdésre, hogy mi nyugtatja inkább meg boldogságomat: a hitves teste, vagy a hitves feje. Nem, ne kínozzatok, teljesen képtelen vagyok rá, hogy vitákat békésen elintézzem és nem tudom eldönteni, hogy kettőtök közül melyik a férjem!

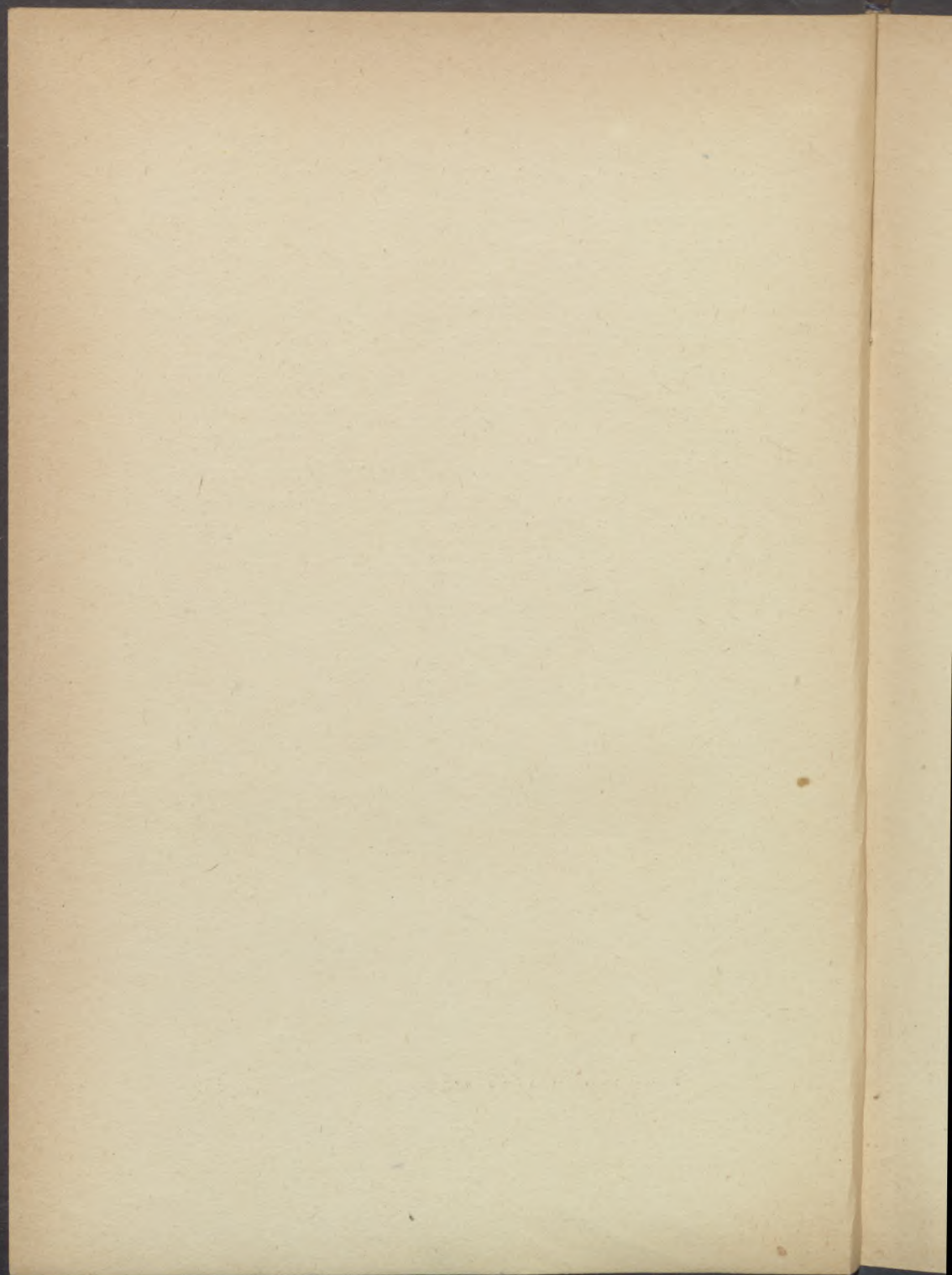
— Ha így vagyunk — mondta Nanda, miután egy darabig tanácstalanul hallgattak — és Szita nem tudja elhatározni magát és nem tud ítélni kettőnk közt, akkor az ítéletnek egy harmadik oldalról, vagy helyesebben mondva, egy negyedik oldalról kell jönnie. Mikor Szita az imént említette, hogy csak olyan férjjel érkezhetik haza, aki Sridamán vonásait viseli, azt gondoltam magamban, hogy hát én és ő nem fogunk hazatérni, hanem a magányban élünk majd, ha megnyugtató boldogságát bennem, testi hitvesemben megtalálná. Én már régen megbarátkoztam a magány és a vadon gondolatával, mert

már gyakran foglalkoztam azzal a tervvel, hogy erdei remete leszek, mikor Szita hangjától féltettem baráti hűségemet. Azért egy Kamadamana nevű aszkétának, az önmegtagadás mestérének ismeretségét kerestem, hogy tanítson meg, hogyan kell élni ott, ahol nincsenek emberek; meglátogattam Dankaka erdejében, ahol sok szent lakik. Születési neve egyszerűen Guha, de felvette a Kamadamana aszkétanevet és azt kívánja, hogy így hívják, amennyiben egyáltalában megengedi, hogy megszólítsák. Sok év óta lakik a Dankaka-erdőben, szigorúan betartva a fürdés és a hallgatás fogadalmát és azt hiszem, már nincs távol a felmagasztosulástól. El fogunk menni ahhoz a bölcshez, aki ismeri az életet, elmondjuk neki a történetünket és megtesszük bírónak Szita boldogsága fölött. Határozza el ő, ha ti is hozzájárultok, hogy kettőnk közül melyik a Szita férje és az ítélete legyen végérvényes.

— Igen, igen, — mondta Szita megkönynyebbülten, — Nandának igaza van, induljunk el a szent emberhez!

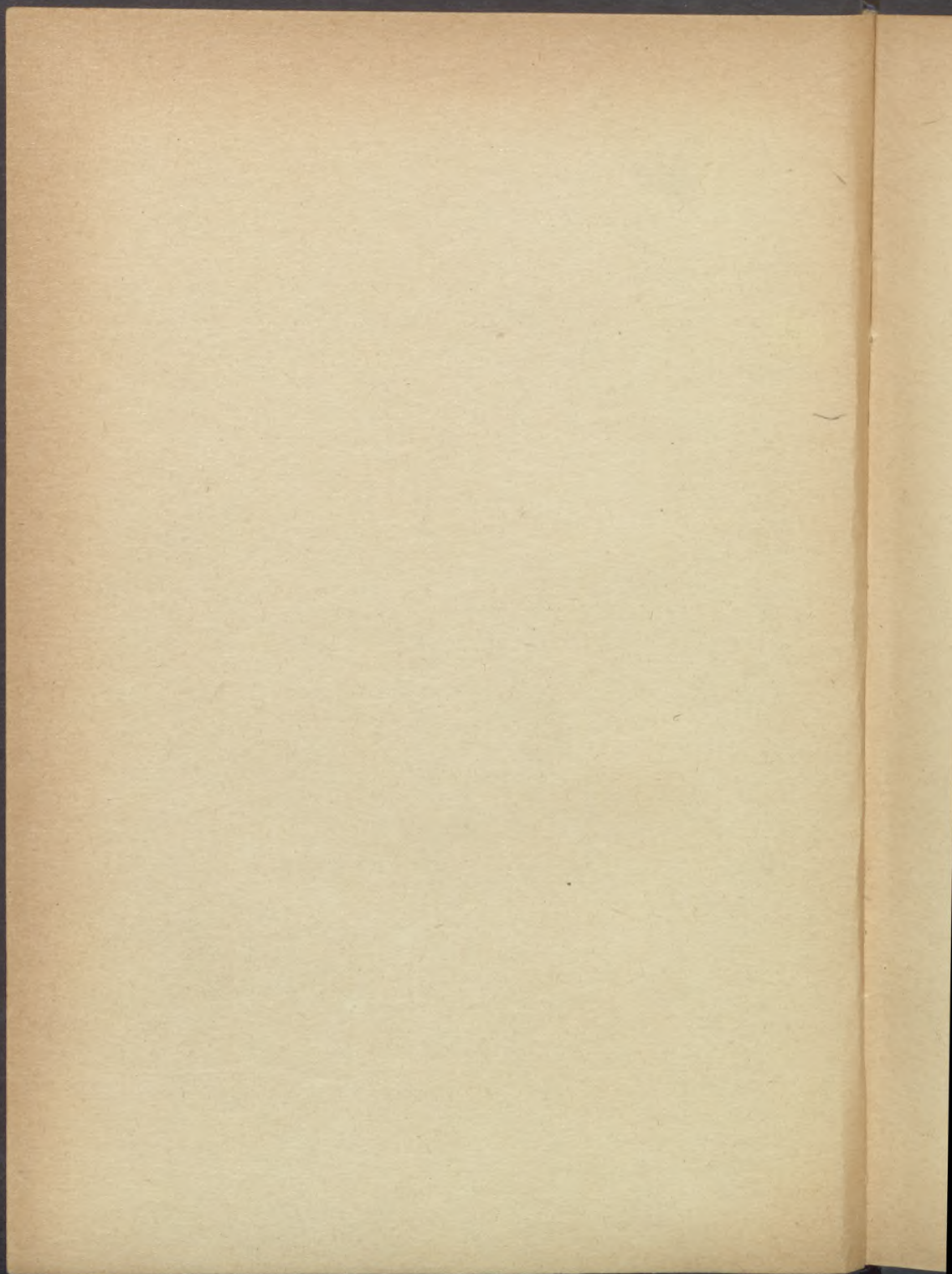
— Mivel belátom, — szól Sridamán, — hogy itt egy tárgyi problémával állunk szemben, mely saját kebelünkben egyikünk által nem oldható meg, hanem csak külső ítélet által, helyeslem az indítványt és kész vagyok magamat a bölcs ítéletnek alávetni.

Minthogy tehát ebben a kérdésben meg-
egyeztek, elhagyták együttesen az anyaházat,
visszamentek kordéjukhoz, mely még mindig
várt rájuk a mélyúton. Itt mindjárt felvetődött
a kérdés, hogy a férfiak közül melyik hajtson,
mert ez testi dolog és egyben a fej dolga is, és
Nanda ismerte az utat a kétnapi járásnyira lévő
Dankaka-erdőhöz, a fejében volt az út; de testre
nézve Sridamán alkalmasabb volt a gyeplő tar-
tására, mert hisz eddig is Nanda látta el ezt a
munkát. Most azonban átengedte Sridamánnak,
Szitával mögéje ült és hátulról mondogatta neki,
hogy milyen utakon kell hajtania.

X. FEJEZET

AZ ITÉLET

X

Az esőtől frissenzöld Dankaka-erdőt, melyet barátaink harmadnapra értek, sok szent lakta, de mégis elég nagy volt ahhoz, hogy valamennyinek lehetővé tegye a kellő egyedüllétet és jókora félelmetes elhagyatottságot nyújtson mindenegyres remetének. Nem volt könnyű dolga a zárándokok számára magányról magányra eltudakolózni a hiú vágyak legyőzőjéhez. Mert a köröskörül lakó aszkéták nem akartak egymásról tudni és mindegyik makacsul ragaszkodott ahhoz a képzethez, hogy egyedül van a rengetegben és tökéletes kihaltság veszi körül. Különbözőfokú szentek voltak a magány lakói: részben olyanok, akik túljutottak a Családapa élet-

fokán és most, némely esetben még feleségük társaságában is, életüket a csendes szemlélődésnek szentelték; de részben igen vad és a végső átszellemülésre elszánt jogik is voltak itt, kik érzékeik csődöreit szinte teljesen megfékeztek, húsukkal megtartóztatás és tettelegesség által késhegyig menő harcot vívtak és kegyetlen fogadalmak megtartásában a legbőszebb teljesítményeket érték el. Rettenetesen böjtöltek, esőben meztelenül feküdtek a földön és a hideg évszakban csak vizes ruhát hordtak. A nyár forróságában ellenben négy tűz között foglaltak helyet, hogy megemésztődjék földi materiájuk, mely részben lecsurgott róluk, részben elpárolgott az aszaló hőségben és amelyet még pótfenyítésekkel is sujtottak, úgy, hogy naphosszat ide-odagurultak a földön, órákon át lábujjhegyen álltak vagy szüntelen mozgásban tartották magukat, azáltal, hogy állandó és gyors változtatásban felkeltek, leültek. Ha ilyen szokások következtében hamaros felmagasztalással kecsegtető betegség támadta meg őket, a remeték elindultak az utolsó zárandokútra, egyenesen északkeleti irányban és akkor többé már nem táplálkoztak füvekkel és gumókkal, hanem csak vízzel és levegővel, míg megtört a testük és a lélek Brámával egyesült.

A tanácsotkeresők ilyen- és olyanfajta szentekkel találkoztak, miközben az elhagyatottság

telkein át vándoroltak és fogatjukat előzőleg a vezeklők erdejének szélén egy remetecsaládnál hagyták, mely nem zárkozott el teljesen az emberek külső világától és viszonylag laza életet folytatott. Amint mondtuk, csak nehezen tudta három emberünk azt a pusztaságot felkutatni, melyben Kamadamana lakott; mert ha Nanda előbb egyszer már meg is találta az úttalanságon át a hozzá vezető utat, mégiscsak más testben volt akkor és ez most hely-memóriáját és találékonyságát tetemesen korlátozta. A fa- és barlanglakók pedig benn az erdőben tudatlanságot mímelték, vagy valóban tudatlanok is voltak, de néhány egykori családapa feleségének segítségével, kik férjük háta mögött jószívűségből megmutatták az irányt, a vándorok, miután egész nap barangoltak és a vadonban töltötték az éjszakát, mégis elérkeztek szerencsésen a szent ember kerületébe és végre megpillantották fehérre pingált fejét a feltűzött hajtekerccsel és égnek nyújtott, kiszáradt ágakhoz hasonló karjait, amint egy mocsaras tócsából kimere.ltek, melyben nyakig süppedve és szellemét egyetlen pontba sűrítve, ki tudja már mióta állott mozdulatlanul Kamadamana.

Olyan tiszteletet éreztek aszkézisének izzó hatalma iránt, hogy nem merték megszólítani; türelmesen vártak, hogy ájtatos gyakorlatát

félbeszakítsa, ami azonban, talán, mert nem vette észre őket, vagy éppen azért, mert észrevette őket, még sokáig nem történt meg. Csaknem egy óráig kellett még félénk távolságban a vízgödör szélétől várakozniok, míg az aszkéta egész meztelenül, iszappal teli szakállal és testi szőrzettel, kijött a mocsárból. Mivel teste jóformán már mentesült a hústól és csak bőrből és csontból állott, meztelensége úgyszólván nem számított semmit.

Miközben a várakozók felé közeledett egy seprűvel, melyet a partról emelt fel, folyton sepregette a talajt, amit azért tett, ezt a jövevények mindjárt megértették, nehogy valami élőlényt, mely esetleg ott tartózkodhatott, léptével elpusztítson.

De nem mutatkozott ily szelídnek eleinte a hivatlan vendégekkel szemben, hanem közeledésében fenyegetően emelte ellenük seprűjét, úgy, hogy az ő hibájukból könnyen történhetett volna lábainál valami jóvátehetetlen. Ezt kiáltotta felőlük:

— Takarodjatok báméskodók és naplopók! Mit kerestek az én nagy magányomban?!

— Kamadamana, vágyak legyőzője, — felelte Nanda minden szerénységgel — bocsásd meg nekünk, inségeseknek, közeledésünk vakmerőségét! Ide csábított enmagad diadalmas legyő-

zésének híre, de idehajtottak a húsban való életnek bajai, ezek miatt kérünk tőled, bikája a bölcseknek, tanácsot és érvényes ítéletet, ha kegyesen leereszkednél hozzánk. Kérlek, légy oly jó és emlékezz reám. Egyszer már elmerészkedtem hozzád, hogy tanításodban részesüljek az elhagyatottságban való életre vonatkozólag.

— Meglehet, hogy ismerősnek tetszel nekem, — mondta a remete, szemöldöke bozótja alól mélygödrű szemével vizsgálva őt. — Legalábbis arcvonásaid tekintetében lehetséges ez, de termeted, úgy látszik, a közbeeső idő alatt bizonyos tisztuláson ment át, amit, gondolom, akkori látogatásodnak szabad tulajdonítanom.

— Nagyon jót tett nekem az a látogatás — felelte Nanda kitérően. — De az elválkozásom más dologgal is összefügg és egy szenvedéssel és csodákkal teljes történethez kapcsolódik, mely éppen hármunknak a története. Olyan kérdés elé állított, mit magunk nem tudunk megoldani, úgy, hogy nem nélkülözhetjük döntésedet és ítéletedet. Csodáljuk nagy önuralmadat, hogy erőt tudsz venni magadon és meghallgatsz minket.

— Ám legyen — felelte Kamadamana. — Senki se mondhassa, hogy nem volt elég nagy az önuralmam. Az első pillanat ugyan arra ösztönzött, hogy elkergesselek benneteket roppant magányomból, de ezt az ösztönt is tagadom és en-

nek a kísértésnek is ellent akarok állni. Mert, ha aszkézis az, hogy kerüljük az embereket, még nagyobb aszkézis, hogy befogadjuk magunkhoz. Elhihetitek nekem: közelségetek és az az élet-pára, melyet magatokkal hoztok, nagyon nyomja a mellemet és kelletlenül hevíti az arcomat, amit láthatnátok is, ha nem fedtem volna be illőképpen hamuréteggel. De hajlandó vagyok tűrni párás látogatástokat, különösen azért is, mert már rég észrevettem, hogy hármatok közt egy fehérszemély is van, olyan termetű, amelyet az érzékek gyönyörűnek mondanak, líánkarcsúságú, lágy combokkal és telt emlőkkel, ó igen, ó piha. Dereka szép, arca bájos és fogolymadár-szemű és emlői, hogy még egyszer mondjam, teltek és meredekek. Jó napot, te nő! Ugyebár, ha látnak a férfiak, kéjtől felborzad testükön a szőr és hármatok baja kétségkívül a te műved, te csapda és csalétek. Légy üdvözölt! Ezeket a fiúkat bizony az ördögbe küldtem volna, de mivel te velük vagy, drágaságom, azt mondom, maradjatok csak itt, maradjatok, ameddig akartok, — igazi előzékenységgel meghívlak az odvas fám elé és meg foglak vendégelni benneteket jujubabogyóval, melyet leveleken gyűjtöttem, nem azért, hogy megegyem őket, hanem hogy lemondjak róluk és miközben szemlélem, földes gumókat fogyasszak el, mert ennek a csontvá-

zamnak időről-időre szüksége van rá, hogy mindig még egyszer táplálják. Meg is foglak hallgatni, meghallgatom azt a történetet, melyből bizonyosan fullasztó életgőz árad majd felém, meghallgatom minden szavát, meg én, mert gyávasággal ne vádolhassa senki se Kamadamanát. Nehéz dolog ugyan a bátorság és a kíváncsiság közt különbséget tenni és visszautasítandó az a sugallat, hogy csak azért akarlak meghallgatni, mert roppant magányomban mohó éhséggel kívánom az élet párás történeteit; visszautasítandó az a további sugallat is, hogy az ellenvetés visszautasítása és elfojtása éppenséggel a kíváncsiság kedvéért történt, úgy, hogy tulajdonképpen azt kellene elfojtani, — de hol maradna akkor a bátorság? Éppen úgy van az ember ezzel, mint a jujubabogyókkal. Miattuk is kísért a gondolat, hogy odategyem őket magam elé, nem annyira a lemondás tárgyaként, hanem, hogy szememet legeltessem rajtuk, — de erre bátran azt felelem, hogy épp a szemlegeltetésben van a kísértés, hogy megegyem a bogyókat s hogy tehát túlságosan könnyítenék az életemen, ha a gyümölcsöt nem tenném magam elé. Itt persze megint elfojtandó az a gyanú, mintha ezt a választ csak azért eszeltem volna ki, hogy mégis csak részem legyen az ingerlő látványban, — aminthogy ha a bogyókat ugyan nem magam eszem meg, ha-

nem odaadom, hogy egyétek meg ti, mégis megtalálom élvezetemet, látva, hogyan majszoljátok őket, ami, tekintettel a világ sokrétűségének és az Én és Te közötti különbségnek csalóka jellegére, majdnem ugyanaz, mintha magam enném meg a bogyókat. Szóval, az aszkézis feneketlen hordó, végejárhatatlan valami, mert benne a szellem kísértései az érzéki kísértésekkel vegyülnek és olyan nagy munka van vele, mint a gyógyóval, amelynek két feje nő ki, ha egyet levágunk. Azért csak gyertek velem, ti mindkétnemű életgőzös emberek, gyertek csak a fabarlangomhoz és mondjátok nekem amennyi életszennyt csak akartok, — önsanyargatásomra meg foglak hallgatni benneteket és el fogom fojtani azt a sugallatot, mintha szórakozásom végett tenném, — nem is lehet elég elfojtanivaló ezen a rossz világon.

E szavak után a szent, folyton gondosan söprögetve maga előtt a földet, egy darabig a hozóton át lakóhelyéhez vezette őket, egy hatalmas és nagyon öreg kadambafához, mely még zöldelt, bár tátongóan odvas volt. Földes-mohás belsejét választotta magának Kamadamana otthonul, nem azért, hogy védelmet találjon benne az időjárás ellen, mert a remete testiségét állandóan feláldozta, a forróságot tűzzel, a hidegséget pedig nedvességgel támogatva, — hanem csak

azért, hogy tudja, hová tartozik, hogy a gyökereket, gumókat s gyümölcsöt, melyek táplálékra kellettek, valamint az áldozásra szükséges tűzelőfát, virágot és fűvet az üregben őrizhesse.

Leültette vendégeit, akik tudván magukról, hogy csupán az aszkézis tárgyai, a legnagyobb szerénységet tanúsították. A bölcs, amint ígérte, jujubabogyóval vendégelte meg őket, melyek igen felüdítették mindhármukat. Ő eközben azt az aszkétikus helyzetet foglalta el, melyet kajot zarga helyzetnek neveznek: mozdulatlan tagokkal, feszesen lefelé tartott karokkal és előre nyomott térdekkel állt és nemcsak ujjait, hanem lábujjait is különös módon választotta el egymástól. Szellemét egyetlen pontba sűrítve, így maradt meztelenségében, amely nem számított, míg a pompás termetű Sridamán, akinek feje miatt jutott ez a feladat, elmondta a történetet, idejövetelük okát, mivel az olyan vitás kérdésben csúcsosodott ki, melyet csak egy kívülálló személy, király vagy szent tudott eldönteni.

Az igazsághoz híven mondotta el a történetet, úgy, ahogy mi is elmondtuk, részben ugyanazokkal a szavakkal. A vitás ügy megvilágítására egyébként elegendő lett volna, ha csak utolsó fejleményeit ismerteti; de hogy mégis nyújtson valamit a szent embernek az ő roppant magárahagyottságában, hát kezdettől fogva kö-

zölte a történetet, éppúgy, ahogy mi is itt tettük. Saját életformájának elmagyarázásával kezdte, aztán beszélt Sridamánnal való barátságáról, közös utazásukról és pihenésükről az Aranylegyecske-folyó partján, folytatta szerelmes kórságával, a leánykéréssel és a házassággal. A régebben történeteket, mint például Nanda hintáztatási ismeretségét a bűbajos Szitával, kellő helyen szötte be, vagy pótolta utólag, egyebeket pedig, mint például házasságának keserű tapasztalatait, csak szomorúan sejtette és gyengéd tapintatossággal éppen csak érintette, — nem annyira, hogy önmagát kímélje, hisz most már övéi voltak a deli karok, amelyek Szitát hintáztatták és övé az életttest, amelyről a nő az ő hajdani karjaiban álmodott, hanem inkább Szitára való tekintettel járt el így, mert annak mindez nem lehetett kellemes, miért is, az elbeszélés tartama alatt, fejecskéjét hímzett kendőjébe rejtette.

Az erős Sridamán, hála fejének, tehetséges, művészi elbeszélőnek bizonyult. Még Szita és Nanda is, akik pedig már mindent pontosan ismertek, saját történetüket, bármily szörnyű is volt, szívesen hallották még egyszer az ő szájából, és feltehető, hogy Kamadamanát, bár kajot zarga helyzetéből nem árult el semmit érzéséből, szinte lekötötte az elbeszélés. Miután a tu-

dósító a saját és Nanda szörnyű tettét elmondta, és azt is, hogyan kegyelmezett meg az istennő Szitának, továbbá Szita megbocsátható balfogását a helyreállítás műveleténél, előadása végére ért és feltette a kérdést:

— Hát így történt, — mondotta — a férj feje a barát testét, a férj teste pedig a barát fejét kapta. Légy oly jó, szent Kamadamana, és ítélkezz a mi zűrzavaros állapotunkról, bölcseséged jogán! Döntésedet kötelezőnek fogadjuk el és aszerint fogunk berendezkedni, mert mi magunk nem találunk megoldást. Kié tehát ez a köröskörül szépséges nő és ki legyen jogszerűen a férje?

— Igen, ezt mondd meg nekünk, kívánságok legyőzője! — kiáltotta Nanda is, hangsúlyozott bizakodással, míg Szita csak gyorsan lehúzta a kendőt a fejéről, hogy lótusz-szemét feszült várakozással Kamadamanára szögezze.

Ez most szétválasztott ujjait és lábujjait összetette és mélyen sóhajtott. Aztán fogta seprűjét, egy kis helyecskéről a földön elseperte a sérülékeny teremtményeket, majd leült oda vendégei mellé.

— Nna, — lélekzett fel a szent. — Jó alakok vagytok, mondhatom. El voltam készülve ugyan egy életpárás történetre, de a tieteknek minden tapintható pórusából csak úgy dől a gőz, és nyáron négy tüzem közt bizony elviselhetőbb

a tartózkodás, mint ennek a történetnek kigőzől-
gésében. Ha nem volnék hamuval kendőzve,
észrevehetnétek a vörös forróságot, melyet ez
az elbeszélés illendően aszott arcomon, vagyis
jobbanmondva a csontjaimon kigyullasztott, mi-
közben aszkétikusan hallgattam. Ah gyermekeim,
gyermekeim! Mint az ökör, mely bekötött szem-
mel forgatja az olajmalmot, úgy keringtek ti a
folyvást születő lét kereke körül és amellet még
nyögtök is a buzgalomtól, mert a szenvedélyek
hat molnárlegénye tüzei vonagló húsokat. Hát
kell ez a szemezés, ez a nyelvezés, ez a nyála-
zás, mikor a kéjvágytól rogyganó térdekkel bá-
muljátok a szemfényvesztő jelenséget? Hát igen,
hát igen, tudom én, miről van szó! A szerelmes
test, mit keserű gyönyör harmatosít, — ingó
tagok, miket olajos bőrnek selyme borít, — a
vállak ívelt kupolája, mi csupa kellem és báj —
szaglászó orr és vonagló, tévelygő száj, — nyug-
talan, remegő kezek, forrók és lágyak — ruganyos
hát, lélekző has, szép csípő és ágyék, — s mind-
ettől dühödten, lázongva égve, — a szerelmi
szerszám tikkasztó szennyes éjbe — mit mutat-
nak egymásnak remegő borzadásba, — s őrijítik
vele egymást hetedik mennyországba — és ez,
és az, s még mi minden... ó! — tudom én,
tudom én, miről van szó...

— De hisz mindezt már magunk is tudjuk

és magunktól, nagy Kamadamana, — mondta Nanda némi elfojtott türelmetlenséggel. — Nem lennél szíves rátérni az ítéletre és felvilágosítani minket arról, hogy ki a Szita férje, hadd tudjuk meg végre, mihez tartsuk magunkat.

— Az ítélet, — felelte a szent — úgyszólván már meg is hozatott. Kézenfekvő dolog és csodálkozom, hogy olyan járatlanok vagytok a rendben és a jogban, hogy döntőbíróra van szükségtek egy ilyen világos és saját magát eldöntő ügyben. A csalétek természetesen annak a felesége, aki a barát fejét hordja a vállán. Mert az esküvőnél a jobb kezét nyújtják a menyasszonynak, az pedig a törzshöz tartozik, és az a baráté.

Örömkialtással pattant Nanda finom lábára, miközben Szita és Sridamán lehajtott fejjel csendesen ülve maradtak.

— De ez csak előljáró tétel, — folytatta Kamadamana emelt hangon — aztán jön a zárótétel, amely felhág rája, túlharsonázza és az igazsággal megkoronázza. Kérlek alássan, várjatok egy kicsit!

Azzal felkelt és a fa barlangjához ment, valami durva ruhadarabot, vékony fakéregből készült kötényt hozott ki és befedte vele meztelenségét.

Majd így szólt:

*Az a férj, aki a férjnek fejét hordja,
Hibát követ el, ki ezt kétségbe vonja,
Mert miként a nő az öröm és a dal forrása,
Úgy a fej a tagok büszke koronája.*

Most Szita és Sridamán emelhették fel fejüket és nézhettek boldogan egymásra. Nanda, aki már annyira örült, kishangon megjegyezte:

— De hisz az imént egész másképp mondtad!

— Az marad érvényben, amit utoljára mondtam, — felelte Kamadamana.

Igy hát megkapták a kívánt ítéletet és a finomult Nanda zúgolódhatott ellene legkevésbé, mert hisz ő maga vetette fel a gondolatot, hogy válasszák meg a szentet döntőbírónak; — teljesen eltekintve a kifogástalanul gáláns megokolástól, mellyel a nagy bölcs ítéletét indokolta.

Mindhárman meghajtották magukat Kamadamana előtt és távoztak otthonából. De mikor hallgatagon újra megtettek egy darab utat az esőtől frissenzöld Dankaka-erdőben, Nanda megállott és elbúcsúzott társaitól.

— Minden jót — mondta. — Én most megyek utamon. Keresek egy teljesen kihalt magányt és az erdő remetéje leszek, ahogy már

régebben tervezgettem. Különben is úgy érzem, ha jelenlegi megtestesülésemben világi éltet élnék, kissé kár volna értem.

A másik kettő nem rosszalhatta elhatározását; könnyed sajnálkozással egyetértettek vele és barátságosak voltak a távozó iránt, ahogy olyasvalakivel bánunk, aki a rövidebbet húzta. Sridamán bátorítóan megveregette jólismert vállát és régi ragaszkodásból és olyan gondoskodásból kifolyólag, melyet ritkán tanúsítunk másvalaki irányában, azt tanácsolta neki, ne tegye ki testét túlságos sanyargatásnak, ne egyék igen sok gumót, mert hiszen tudja, hogy ilyen egyhangú táplálkozás nem tesz jót neki.

— Bízd csak rám, — felelte Nanda elutasítóan és amikor Szita is vigasztaló szavakkal akarta megajándékozni, csak rázta keserűen és szomorúan kecskeorrú fejét.

— Ne vedd nagyon lelkedre — mondta Szita — és gondold meg, hogy alapjában nem sok híja és te magad lettél volna az, aki most a házassági örömök ágyát meg fogja osztani velem törvényes éjszakákban! Légy meggyőződve, hogy a legédesebb gyöngédséggel fogom elborítani tetőtől talpig azt, ami a tied volt és meg fogom hálálni neki az örömet kézzel és szájjal olyan válogatott módon, ahogy csak az örök Anya megtanít rá!

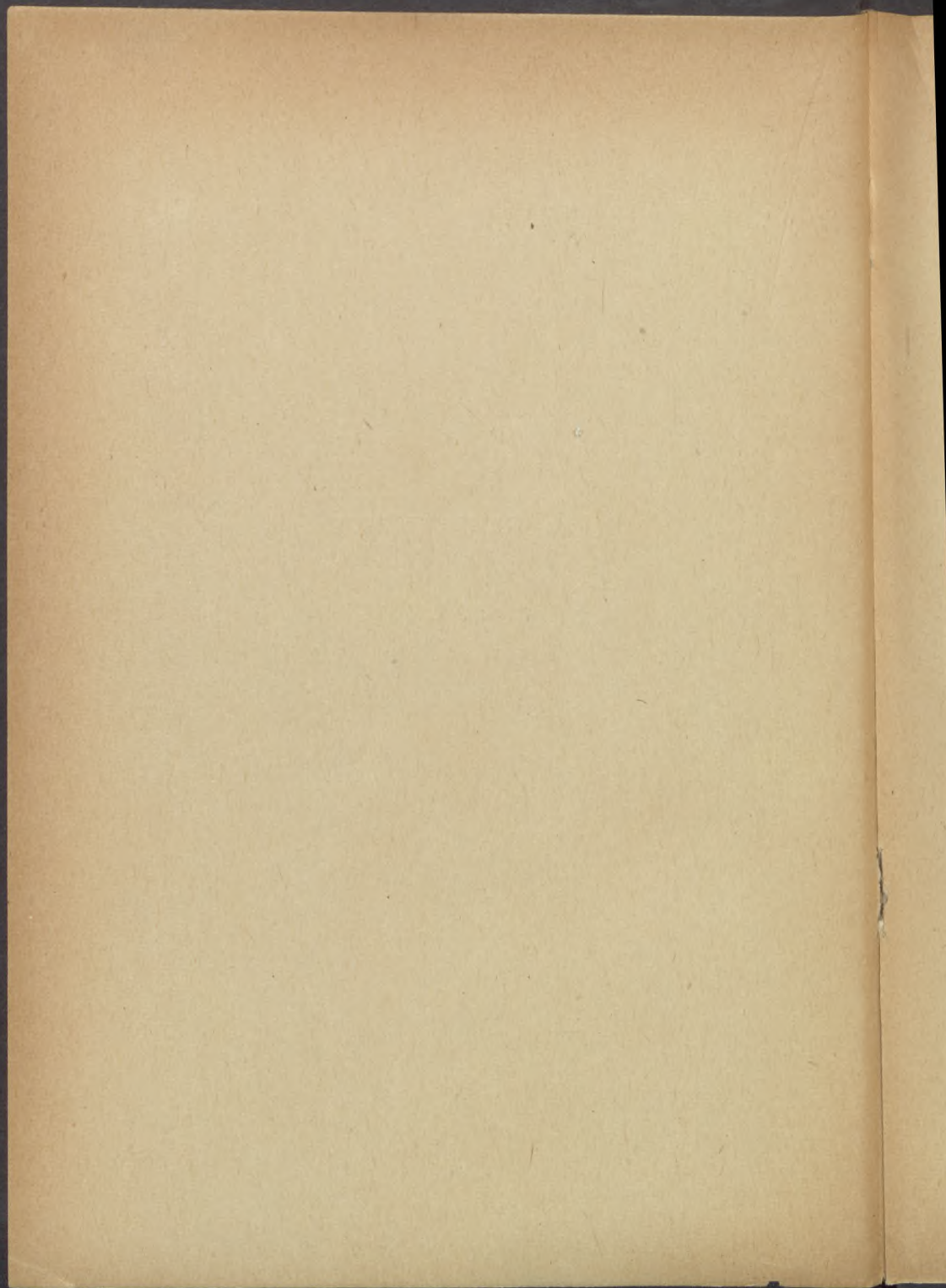
— Mit érek vele, — felelte konokul Nanda. Sőt mikor titkosan azt súgta neki: — Némelykor a fejedet is hozzá fogom álmodni, — még akkor sem engedett fel és újra csak azt mondta szomorú-makacsul: — Azzal sem érek semmit.

Igy váltak el egymástól az egyik és a másik kettő. De Szita még egyszer megfordult az egyik után, miután már elment egy darabig és átölelte.

— Isten veled — mondotta. — Mégis az első férjem voltál, aki felébresztett és megtanított a gyönyörre, már amennyire ismerem és bár, hogy is beszéljen és szóljon asszonyról és férjről az az aszott szent, a magzatocska szívem alatt mégis töledvaló.

XI. FEJEZET

A VÁLTOZÁS

XI

Aztán visszafutott a deréktestű Sridamánhoz.

Az érzéki gyönyör teljes élvezetében töltötték most Szita és Sridamán idejüket lakóhelyükön, a Tehenek Jólétén és semmiféle árnyék sem homályosította el egyelőre boldogságuk felhőtlen egét. Azt az „egyelőre“ szócskát, mely ugyan könnyű, sejtelmes homályként surran csak el a fény fölött, mi tettük hozzá, akik a történeten kívül állunk és csak elmondjuk; azok számára, akik benne éltek és akiknek valóban története volt, nem létezett az „egyelőre“, hanem csak a boldogságuk, mely rendkívülinek volt mondható.

Valóban, olyan boldogság volt ez, amilyen alig fordul elő a földön, hanem csak a paradicsomhoz illik. Az átlagos földi boldogság, a kívánságok teljesülése, mely az emberi lények nagy tömegének a rend, a törvény, a vallás és az erkölcsi kényszer keretei közt osztályrészül jut, korlátolt és mérsékelt, minden oldalról tilalmak és az elkerülhetetlen lemondás határolják körül. Megalkuvás, visszavonulás és nélkülözés az emberek sorsa. Vágyaink határtalanok, teljesülésük szűken korlátozott és a lelkendező „Hátha mégis“ reményével úton-útfélen szembenáll az élet tilalma, a bronzkemény „Nem lehet“ és a száraz „Érd be ennyivel“. Valami megadatik nekünk, de a legtöbbitől el vagyunk tiltva és általában pusztá álom marad, hogy ami tiltott, egyszer majd a teljesülés jegyét fogja viselni. Igen, paradicsomi álom, — mert éppen abban kell állnia a paradicsom boldogságának, hogy a tilalmas és a megengedett, melyek itt a földön olyannyira kettéválnak, ott majd egygyólvadnak és a szép tilalmas a megengedettnek szellemi koronáját fogja viselni, a megengedett pedig még azonfelül a tilalmasnak varázsát is. Hogyan is képzelhetné el másképp a nélkülöző ember a paradicsomot?

Épp ezzel a földöntúlinak nevezhető boldogsággal ajándékozta meg a sors szeszélye a

házas szerelmespárt, amely visszatért a Tehenek Jólétére és ott együtt élvezte a boldogságot mámorosan — egyelőre. Férj és barát kettő volt a felébresztett Szita számára — most eggyé lettek, és ez szerencsére úgy ment végbe — és másképp nem is történhetett volna, — hogy az, ami a legjobb volt annál a kettőnél és ami mindegyik egységében a fődolog volt, most összetalálkozott és egy minden kívánságot teljesítő új egységet alkotott. Éjjel, a törvényes nyoszolyán Szita a barát deli karjaiba simult és fogadta a gyönyör adományát, amiről ezelőtt a finom férj mellén csukott szemmel csak álmodni tudott, de hálából megcsókolta a bramánok unokájának fejét: így a világ legkegyesebben megajándékozott asszonya volt, mert olyan hitvessel bírt, aki, ha szabad így mondanunk, csupa fődologból állt.

De milyen boldog és büszke volt az átváltozott Sridamán is! Senki sem aggódhatik, hogy átváltozása akár atyjának Bavabhútinak, vagy anyjának (akinek neve itt elő sem fordul, mert egyáltalában szerény szerepet játszott), akár a bramán kereskedőház valamely más tagjának, vagy a templomfalu többi lakójának netán másképp tűnt volna fel, mint felette örvendetesnek. Az a gondolat, hogy testiségének kedvező megváltozásánál esetleg valami rendkívüli, azaz: nem

természetes dolog működött volna közre (mintha csak a természetes dolgok volnának rendesek!), — ez a gondolat még inkább felmerülhetett volna, ha a megfelelően átváltozott Nanda még mellette lett volna. De Nanda nem volt látható, erdei remete lett, aminek szándékát már korábban is nyilvánította; az ő megváltozását, mely a barátjával együtt talán valóban feltűnően hatott volna, senkisék vehette észre és csak Sridamán volt látható, tagjainak barnult meg-erősödésében és megszépülésében, melyet az emberek nyugodt helyesléssel a házaselet okozta férfias megérésnek tulajdoníthattak, amennyiben ugyan a változás egyáltalában szembeötlő volt. Mert magától értődik, hogy Szita ura tovább is feje törvényei szerint öltözködött, nem járt Nanda ölkendőjével, kargyűrűivel és kőgyöngy-ékszerével, hanem úgy, mint ezelőtt, bőredőjű nadrágkötényben és gyapotszövetből készült ingkabátban jelent meg, ahogy mindig is öltözködni szokott. De legnagyobb hatása mégis csak a fej döntő és kétséget nem hagyó jelentőségének volt, mely az ember egyéniségét mindenki számára meghatározza. Próbáljátok csak meg és léptessetek be az ajtón egy fivért, fiút vagy polgártársat közismert fejével a vállán, vajjon, még ha megjelenése más tekintetben el is térne a megszokottól, felmerülhetne-e a legcsekélyebb kétely

is aziránt, hogy az az egyén valóban az illető testvér, fiú vagy polgártárs!

Mi mindenekelőtt Szita hitvestársi boldogságát magasztaltuk, aminthogy Sridamán is átváltozása után mindjárt azt a gondolatot helyezte mindenek fölébe, hogy milyen előnyök származhatnak hites kedvesére nézve az új állapotból. De az ő boldogsága, magától értődik, teljesen megfelelt a Szitáénak és éppúgy paradicsomi jellegű volt, mint amaz.

Nem kérhetjük a hallgatót eléggé arra, hogy képzelje magát egy olyan szerető összehasonlíthatatlan helyzetébe, aki mélységes csüggedésben elfordult a kedvestől, mert látnia kellett, hogy az más ölelésre vágyik és most saját-maga azt nyujthatja neki, amit oly halálosan kívánt. Ha figyelmünket Sridamán boldogságára fordítjuk, szinte hajlandók volnánk ezt a boldogságot még a Szitáé fölé helyezni. A szerelem, melyet Sridamán, Szumantra aranyszínű leánya iránt érzett, miután ájtatos fürdőjében megleste, ez az annyira tüzesen komoly szerelem, hogy a szerelmes számára — és Nanda népies vidulására — egy halálos betegség alakját öltötte és arra a meggyőződésre bírta, hogy bele kell pusztulnia, — ez a heves, szenvedő és alapjában gyengéd megrendültség, melyet egy elbájoló, de azért mindig a személyi méltóságot megillető

tisztelettel szemlélt kép idézett elő, szóval: ez az érzéki szépség és szellem egyesüléséből született lelkesedés, magától értődik, Sridamán összegyéniségének ügye volt, de főleg mégis csak az ő bramán és Beszéd istennőtől a gondolat buzgóságával és képzelőtehetséggel megáldott fejének ügye, melyhez ennek függeléke, a szelid test, amint a házasságban nyilván kitűnt, nem társult teljesen méltó módon. De most nyomatékosan kéretik fel a hallgató, hogy érezze át egy egyéniség boldogságát és elégtételét, akinek oly tüzesen finom és mélyen komoly főhöz vidáman népies és együgyű erővel felruházott test adatott, mely arra van alkotva, hogy a fej szellemi szenvedélyeért teljesen és tökéletesen helyt álljon! Hiú kísérlet volna, ha valaki a paradicsom gyönyörét, teszem az istenek „Öröm“ nevű ligetében folyó életet, másképp akarná elgondolni, mint a tökéletesség képében.

Még az a zavaró „egyelőre“, mely odafenn persze nem fordul elő, sem okoz különbséget az itt és ott között, mert hiszen nem az élvező, hanem csak az elbeszélő öntudatához tartozik és így csak tárgyi, nem pedig személyi tekintetben homályosítja el a boldogságot. És mégis meg kell mondani, hogy nemsokára, nagyon korán, belopózott személyes térre is, sőt már kezdettől fogva itt is játszani kezdte földi korlátozó és

megszorító, a paradicsomi feltétlenségtől eltérő szerepét. Meg kell mondani azt, hogy a szépcsipőjű Szita tévedést követett el, mikor az istennő kegyes parancsát oly módon hajtotta végre, amint vele megesett, — tévedett, nemcsak annyiban, hogy ama parancsot vak sietségből, hanem annyiban is, hogy talán nem is kizárólag vak sietségből hajtotta végre úgy, ahogy tette. Ez a mondat jól megfontolt és jól értendő meg.

Mája világfenntartó varázsa az elvakultság, a csalás, a képzelődés alapélettörvénye, amely minden lényt hatalmában tart, sehol sem jelentkezik erősebben és csalafintább módon, mint a szerelmi vágyban, az egyének benső egymást-kívánásában, amely valóságban teljes foglalata és példázó mintája minden függésnek, elfogultságnak és kötöttségnek, minden, az életet folyvást megújító és folytatására csábító önámító tévedésnek. Nem hiába nevezik a gyönyört a szerelemisten ravasz házastársának, nem hiába hívják ezt az istennőt a „Májával Felruházott“-nak; mert ő az, aki a tüneményeket ingerlőkké és kívánatosakká teszi, vagy jobban mondva, ilyeneknek láttatja: aminthogy magában a „tünemény“ szóban a pusztá látszat értelmi eleme már bennfoglaltatik és ez viszont szorosan összefügg a csillogás és szépség fogalmaival. Gyönyör, az isteni szemfényvesztő volt az, aki Durga fürdőjé-

ben az ifjakkal s kiváltképpen a lelkesedni kész Sridamánnal oly csillogóan szépnek, oly tiszteletet parancsolóan imádandónak láttatta Szita testét. De csak szem előtt kell tartani, hogy milyen boldogok és hálásak voltak a barátok, amikor a fürdő leány oldalra fordította fejcskáját és ők észrevették, hogy az orrocska, a száj, a szemöldökök és a szemek is bájosak és hogy az édes alakot nem fosztja meg egy netán csúnya arcértékétől és jelentőségétől, — csak erre kell viszsza gondolni, hogy megértsük, mennyire örültje az ember elsősorban nem is annak, amire vágyik, hanem magának a vágnak; hogy nem józandásra, hanem mámorra és vágyra törekszik és semmitől sem fél jobban, mint attól, hogy várákozásában, azaz áhított megcsalásában csalódhatnék.

De most figyeljete, hogy a fiatal emberek aggódó kívánsága: „jaj, bárcsak csinos volna a meglepett leány pofácskája is!“ — mennyire bizonyítja a testnek májaértelemben és májaérték szerint való függését a fejtől, melyhez tartozik! Joggal nyilvánította Kamadamana, a vágyak legyőzője, a fejet a testrészek legkülönbjének és joggal alapította erre döntését. Mert a fej valóban döntő fontossággal bír a test jelenségére és szerelmi értékére nézve is, és keveset mondunk, ha azt mondjuk, hogy más a test, ha egy más

fejjel van összekapcsolva; változzék meg az arcnak csak egyetlen kifejező ráncocskája és az egész már nem az, ami volt. Itt volt a tévedés, melyet Szita tévedésében elkövetett. Boldog volt, hogy elkövette: mert paradicsomi boldogságnak tűnt fel neki, és talán már előre is, hogy a barát testét a hitvesi fej jegyében fogja bírni, de nem gondolt előre arra, és boldogságában egyelőre nem is akarta magának bevallani, hogy a Nanda-test, ha egységet alkot a keskenyorrú Sridamán-fejjel, szelídtekintetű szemével és enyhe legyezőalakú szakállával, már nem ugyanaz többé, már nem Nanda vidám teste, hanem más test.

Más volt azonnal és az első perctől kezdve a hozzátartozó Mája szerint. De nemcsak az istennőről van itt szó. Mert idővel — azt a időt értjük itt, melyet Szita és Sridamán az érzéki boldogság teljes élvezetében, hasonlíthatatlan szerelmi örömeikben töltötték el — a vágyott és elért baráti test (ha ugyan Nanda testét Sridamán fejével még a barát testeként jelölhetjük, mivel most tulajdonképpen a távoli hitvesi test lett a barát testévé), — idővel tehát, és nem is olyan hosszú idő alatt, a nagyrabecsült hitvesi fejjel koronázott Nanda-test magában véve és minden Májától eltekintve is mássá lett, azáltal, hogy a fej befolyása alatt és annak törvényei szerint hitvesszerűvé vált.

Ez általában a házasságok sorsa és rendes műve: Szita bánatos tapasztalata ebben a tekintetben nem különbözött más asszonyokétól, akik hasonlóképpen rövid idő múlva a kényelmes férjben nem ismerik fel az acélos tüzes ifjút, aki megkérte a kezüket. De ez a szokványosan emberi dolog itt még különös hangsúlyt és indokolást nyert.

A Sridamán-fej lényeges befolyása, mely már abban is mutatkozott, hogy Szita ura új testét úgy öltöztette, mint az előbbi, nem pedig Nanda-stílusban, — ez a befolyás megnyilvánult abban is, hogy Sridamán nem akarta pórusait mustármagolajjal átítatni, ahogy azt Nanda mindig tette, mert feje semmiképpen sem tűrte ezt a szagot sajátmagán; kerülte hát ezt a kozmetikumot, ami mindjárt bizonyos csalódást jelentett Szita számára. Sőt kis csalódás volt számára talán még az is, hogy Sridamán testtartását, mikor a földön ült, szinte felesleges említeni, nem a teste, hanem a feje határozta meg és így elutasította a népies guggolást, melyet Nanda megszokott és oldalt fordulva ült. De mindezek csak a kezdet apróságai voltak.

Sridamán, a bramánok unokája a Nanda-testben is megmaradt annak, aki volt és tovább is úgy élt, miként eddig. Nem volt sem kovács, sem pásztor, hanem vanidja és egy vanidja fia, aki

segített atyjának tisztes kereskedésében, melynek önálló vezetését, nemzőjének fokozódó ellankadása folytán csakhamar maga vette át. Nem forgatta a súlyos kalapácsot és nem legeltette a nyáját a Tarkacsúcs hegyen, hanem vásárolt multt, kámfort, selymet, gyapotszövetet és építőfát, rizszúzókat és csiholó fákat is, ellátta velük a Tehenek Jóléte lakosait és közbe-közbe a védákat olvasta. Nincs tehát abban semmi csodálnivaló, bármily csodálatos is egyébként az egész történet, hogy Nanda karjai Sridamánon csakhamar elgyengültek és vékonyabbak lettek, melle megkeskenyedett, elpetyhüdt és a hasacsckára újra némi háj rakódott, szóval, hogy az új Sridamán egyre hitvesszerűbb lett. Még a Szerencseborjú fürtje is kihullott, nem egészen, de meggyérült, úgy, hogy alig volt már Krisna-jelnek felismerhető: felesége, Szita, bánatosan állapította meg ezt. De nem lehet tagadni, hogy a tényleges és nem csupán májaszerű átalakulással, mely még a bőrnek világosabbá vált színárnyalatára is kiterjedt, finomodás és ha úgy tetszik, nemesedés is társult, a szónak részben bramáni, részben kereskedői értelmében: — mert kisebb lett a keze és a lába, finomabb a térde és bokája és mindent egybevéve: a vidám baráti test, mely előbbi összefüggésben a fődolog volt, most szelid tartozéka és függeléke lett egy olyan fejnek,

melynek nemes impulzusaiért csakhamar nem tudott és nem akart már paradicsomi tökéletességgel helytállni és csak bizonyos tunyasággal vett részt bennük.

Ezek voltak hát Szita és Sridamán házassági tapasztalatai, a mézesheteknek kétségkívül páratlan örömei után. E tapasztalatok nem voltak olyan messzemenők, hogy teszem, a Nandatest most igazán és teljesen Sridamán testévé változott volna, azt már nem. Ez a történet nem túloz, sőt inkább hangsúlyozza a testi átváltozás feltételes voltát és hogy arra korlátozódik, ami valóban félreismerhetetlen. A történet meg akarja így értetni, hogy a fej és a tagok kölcsönhatásáról volt szó és az én- és ényémérzésről határozó Sridamán-fej is alá volt vetve a hasonulásnak, melyet a természetes észjárás a fej és a test nedveinek összefüggéséből, a lényegismeret azonban magasabb összefüggésből magyarázhat meg.

Van szellemi szépség és van olyan, mely az érzékekhez szól. Egyes emberek azonban a szépséget teljesen az érzéki világ területére utalják és elvileg különválasztják a szellemtől, úgyhogy eszerint a világ ellentétesen szellemre és szépségre hasadna. Ezen alapszik a védák őstanítása: „Csak kétféle üdvösség van minden világokban: az, melyet a test örömei nyujtanak és az, melyet a szellem megváltó nyugalma nyujt.” Ebből az

üdv-tanból már kitűnik, hogy a szellem a szépségnek távolról sem olyan ellentétje, mint a rút-ság és hogy csak feltételesen vág egybe ezzel. A szellem nem egyértelmű a rút-sággal, vagy legalább is nem szükségképpen az, mert megszépülhet a szépség felismerése és szeretete által, mely mint szellemi szépség nyilvánul meg és azért nem reménytelen szerelem, mivel a különböző dolgok vonzódási törvénye alapján a szépség is törekszik a szellem felé, csodálja és hódolatát örömmel fogadja. Nincs az úgy elrendelve ezen a világon, hogy a szellem csak a szellemet, a szépség csak a szépséget szerethesse. Hanem a kettő közötti ellentét oly világossággal, mely éppenannyira szellemi, mint szép, azt mutatja, hogy a világ célja a szellem és a szépség egyesülése, azaz a tökéletes és többé már nem kettéhasadt üdvösség. Jelen történetünk csak azt példázza, hogy milyen bajok és kudarcok közt törekszenek az emberek e végcél felé.

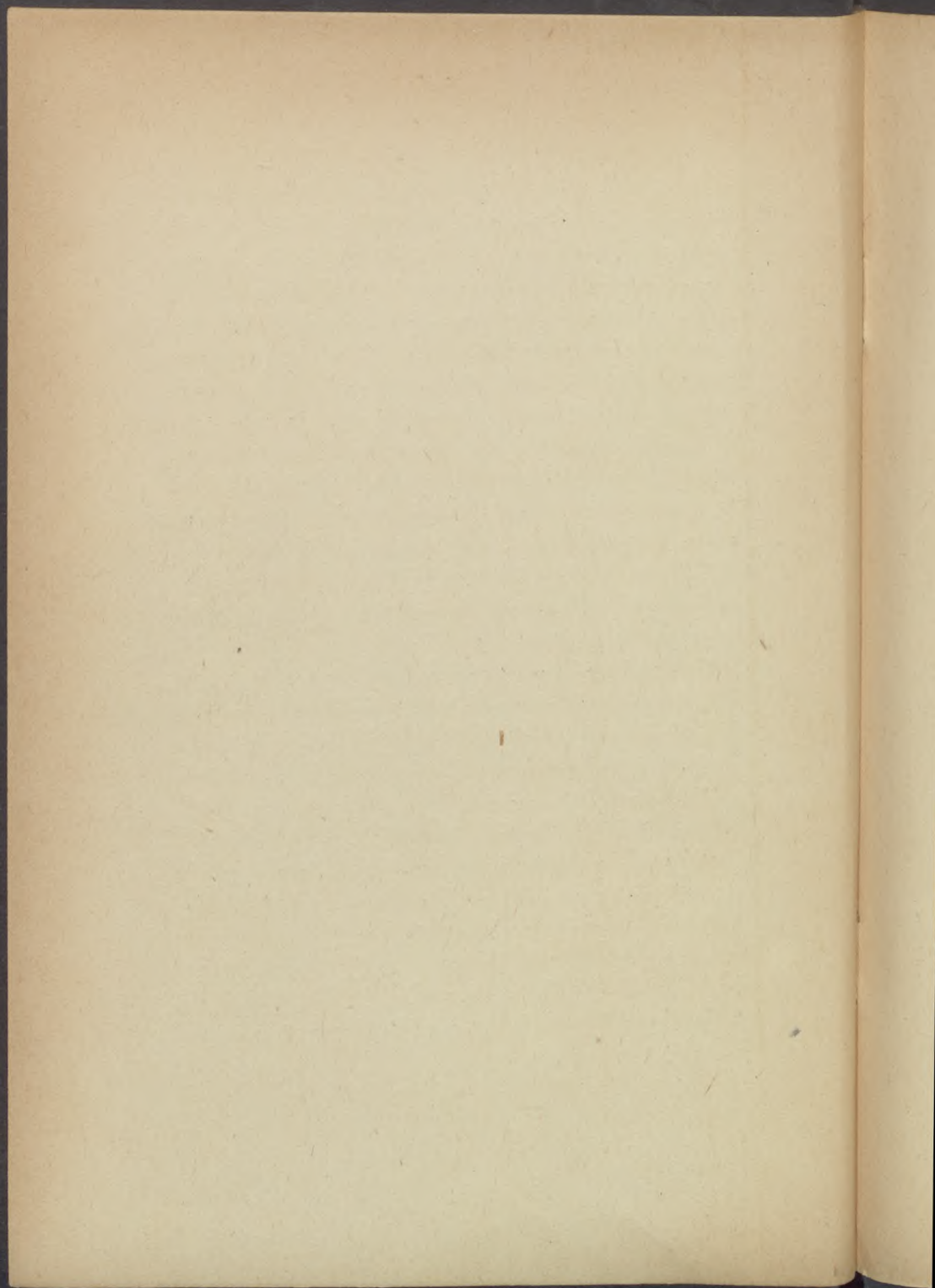
Sridamán, Bhavabhúti fia, tévedésből egy nemes fejhez, azaz olyanhoz, melyben a szépség szeretete lakozott, szép deli testet kapott; mivel pedig szellemmel rendelkezett, mindjárt úgy érezte, mintha valami szomorúság is volna abban, hogy ami idegen volt számára, most az övé lett és már nem tárgya a csodálatnak, — mászóval, hogy most ő maga volt az, ami után

vágyódott. Ez a „szomorúság“, sajnos, azokban a változásokban érvényesült, melyeknek az új testtel való összefüggésében a feje is alá volt vetve, hiszen e változások egy olyan fejen mennek végbe, mely a szépség bírása által a szépség iránt való szeretetet és ezzel a szellemi szépséget többé-kevésbé elveszítette.

Nyílt kérdés marad, vajjon nem így történt volna-e minden esetben, még a testi csere nélkül is, tisztán a szép Szita hitvesi bírlalása alapján: hiszen már rámutattunk arra, hogy mennyiben tekinthető általánosnak ez a sors, melyet ebben az esetben a különös körülmények csak még jobban kiéleztek. Mindenesetre érdekes lesz a természet tárgyilagos szemlélője számára megfigyelni azt, ami a szép Szita számára csak fájdalmas és kijózanító volt: hogy férjének egykor oly finom és keskeny ajka hogy' lett egyre teltebb, sőt hogyan fordult kifelé és közeledett mindinkább a duzzadtságához; hogyan húsosodott egyre hajdan késpengevékonyságú orra, sőt mutatott tagadhatatlan törekvést a kecskeszerű meghajlásra és hogyan vette fel szeme bizonyos együgyű vidámság kifejezését. Végeredményben egy finomodott Nanda-testtel és megdurvult Sridamánfejjel bíró Sridamán volt; nem ért sokat az egész. Ezért is, és pedig főleg ezért, fordul az előadó a hallgatók megértéséhez Szita érzései tekinteté-

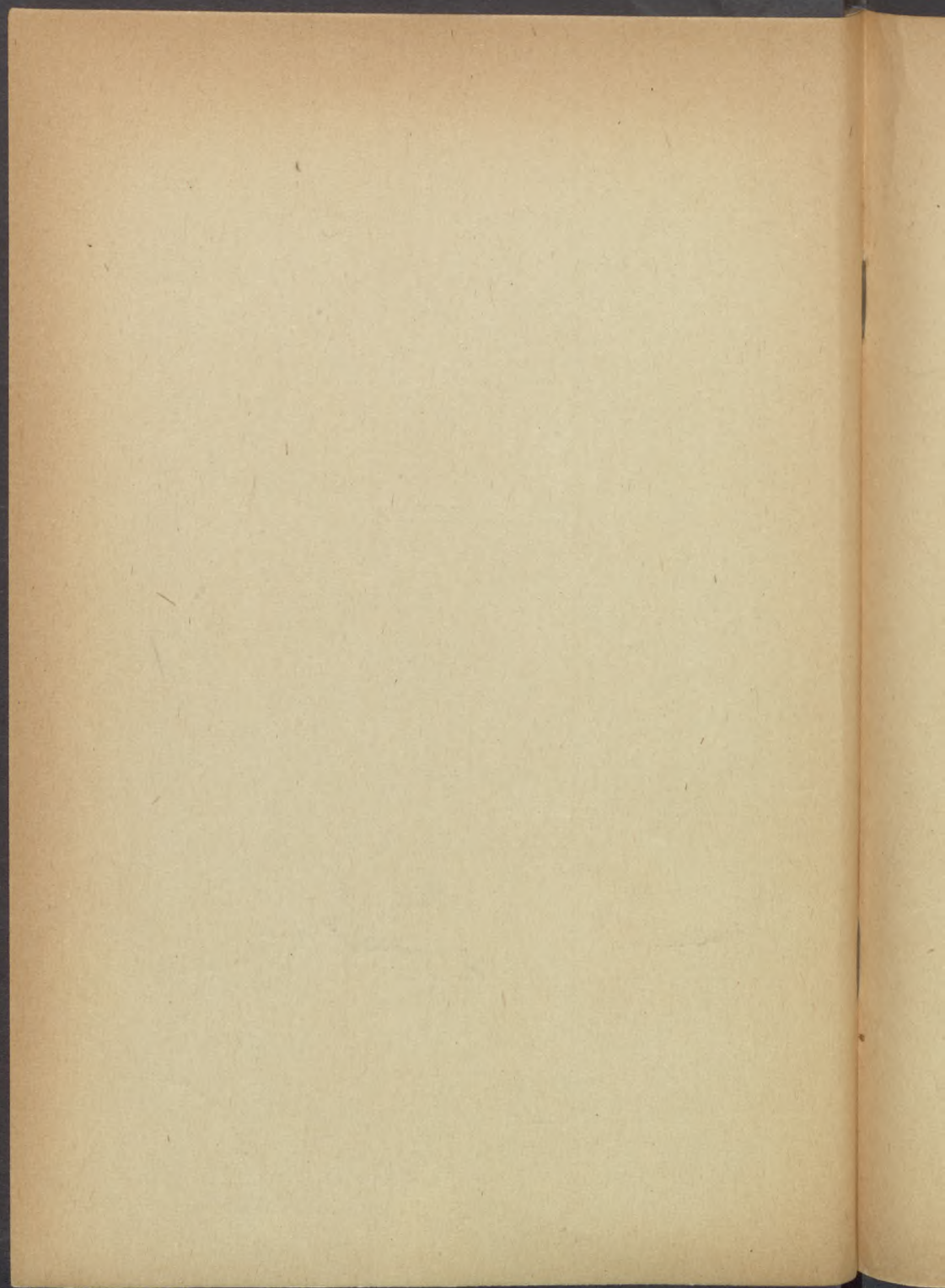
ben, mert őneki a férjnél megfigyelt változásokból szükségszerűen megfelelő változásokra kellett következtetnie, melyek közben a távoli barát személyén alighanem szintén végbementek.

Ha Szita a hitvesi testre gondolt, melyet nem is éppen túláradóan boldog, de azért mégis szent és felébresztő nászéjszakán átölelt és többé már nem, vagy ha úgy tetszik, még mindig nem bírt, mivel az most a baráti test volt, ha erre a testre gondolt, nem kételkedett abban, hogy a Nanda-testhez tartozó Mája most amarra ment át és nem volt kétes számára, hogy hol található meg most a Szerencseborjú nevű szőrfürt. Teljes határozottsággal tételezte fel azt is, hogy a hitvesi testet koronázó hűséges baráti fejnek most olyan változás jutott részül, mely a hitvesi fejjel megkoronázott baráti testnek felelt meg; és éppen ez az elképzelés hatotta meg még mélységebben, mint a másik és nem hagyta nyugodni sem nappal, sem éjjel, sőt még hites urának mérsékelt karjai közt sem. Előtte lebegett a magányban megszépült hitvesi test, amint összefüggésben a szegény kifinomodott baráti fejjel, szellemi módon szenved, mert el van választva tőle és nőttön nőtt benne a vágyódó szánalom a távoli férfi iránt, úgy, hogy Sridamán hitvesi ölelése közben becsukta a szemét és a kéjben elápadt a bánattól.

XII. FEJEZET

SZÖKÉS ÉS BETELJESÜLÉS

XII

Mikor elérkezett az ideje, Szita megszülte Sridamánnak kis magzatját, egy fiúcskát, akinek a Szamadi, azaz „Áhitat“ nevet adták. Egy tehénfarkot lóbáltak meg az újszülött felett, hogy elűzzék tőle a szerencsétlenséget és tehéntrágyát tettek a fejére, hasonló célból — mindent úgy, ahogy kellett. A szülők (ha ugyan ez a szó teljesen helyén van) nagyon örültek, mert a fiú nem volt se sápadt, se vak. Az igaz, hogy bőre nagyon világos volt, ami alighanem anyai kszatrija- vagy harcosvérből való származásával függött össze, azonkívül pedig, amint idővel kitűnt, igen rövidlátó is volt. Ily módon teljesülnek régi jóslások és népi hiedelmek, hozzávető-

legesen és kissé elmosódottan; lehet mondani, hogy beváltak, de tagadni is lehet.

„Rövid látása“ miatt Szamadit később Andhakának, azaz vaksinak is nevezték és ez a név idővel kiszorította az elsőt. De ez a tulajdonság gazellaszemének enyhe elbájoló fényt adott, úgy, hogy még szebb volt, mint Szita szeme, melyhez egyébként hasonlított, aminthogy a fiú a két apa egyikéhez sem volt hasonlatos, hanem határozottan az anyjára ütött; — lévén az különben is származásának világos és egyértelmű része; a gyermek megtestesülésénél nyilván reá volt utalva. Ennekfolytán rendkívül csinos volt és mihelyt a bepíszkított pelenkák görbe ideje elmúlt és ki tudott egyenesedni, kitűnt, hogy tökéletesen arányos és erőteljes a testalkata. Sridamán úgy szerette, mint tulajdon húsát és vérét és lelkében a lemondás hajlama jelentkezett, szerette volna életét a fiának átengedni, hogy csak benne éljen.

Miközben Szamadhi-Andhaka anyja mellette és függő bölcsőjében oly bájosan kifejlődött, Sridamán fejre és testre nézve a leírt módon alakult át és egész személye oly hitvesszerűvé lett, hogy Szita már nem tudta elviselni és számalma a távoli barát iránt, kiben fiacskája apját látta, teljesen elöntötte a szívét. A vágy, hogy viszontlássza, a megfelelés törvénye szerint való

átváltozásában s hogy megmutassa neki bájos magzatocskáját, örüljön ő is neki, végleg elhatalmasodott rajta, de a hitvesi fejnek nem mert szólani erről. Úgy, hogy midőn Szamadhi négyéves lett és már túlnyomóan Andhakának hívták és ha csak tipegve is, mégis már járni tudott, Sridamán pedig éppen üzleti úton volt, Szita elhatározta, hogy megszökik, minden áron felkutatja Nanda remetét és megvigasztalja.

Egy tavaszi reggelen, hajnal előtt, mikor még csillagok fénylettek az égbolton, felvette úti cipőjét, egyik kezébe hosszú botot fogott, a másikkal pedig fiacskáját fogta kézen, kire feladta gyolcsingecskéjét, és egy tarisznva elemózsiával a hátán, gyermekével észrevétlenül és a jószerecsére bízva magát, elhagyta a házat és a falut.

A bátorság, mellyel ennek az utazásnak fáradalmaival és veszélyeivel állta, bizonyítja, hogy milyen sürgető volt a vágya. Harcosi vére, bármily híg is volt már ereiben, szintén segítségére lehetett vállalkozásában, de bizonyosan segítette a szépsége és a fiáé is, mert mindenki örömet támogatta tanáccsal és cselekedettel a szép zarándoknőt és fényesszemű kísérőjét. Az embereknek azt mondta, hogy a gyermek apját keresi, a férjét, aki ellenállhatatlanul vágyván a lényegfelismerésre, erdei remete lett és akihez most el akarja vezetni a fiát, hogy tanítsa és áldja meg;

az emberek ezért is jóindulatúak, tiszteletteljesek és előzékenyek voltak iránta. A falvakban és a tanyákon tejet kapott a fiacskája számára és majdnem mindig éjjeli szállást is kettőjüknek, csűrökben, vagy a mezei tűzhelyek földlócáin. A juta- vagy rizstermeléssel foglalkozó parasztok gyakran felvették kordéjukra és jó darabig magukkal vitték és ha nem adódott alkalom ilyen utazásra, Szita, gyermekét kezén fogva, csüggedés nélkül haladt botjával az országút porában; Andhaka két lépést tett, amíg anyja egyet és fénylő szemével az útnak csak egészen kis darabját látta maga előtt, anyja azonban messze kilátott a távolba, ahová vándorolnia kellett és szeme előtt biztosan állott szánakozó vágyának uticélja.

Igy elérte a Dankaka-erdőt, mert sejtette, hogy barátja ott találta meg a kívánt magányt. De mikor odajutott, megtudta a szentektől, kiknél kérdezősködött, hogy Nanda nincs ott. Sokan csak ezt tudták, vagy csak ezt akarták neki megmondani, de néhány remete felesége, akik csókolgatták és etették a kis Szamadhit, jószívvel még egyebet is tudattak vele, azt ugyanis, hogy hol van, akit keres. Mert a visszavonultak világa is csak olyan világ, mint a másik; aki hozzátartozik, az járatos benne, sokat pletykálnak itt is, megszólják egymást, féltékenykednek.

kíváncsiskodnak, túl akarnak tenni egymáson és az egyik remete igenis jól tudja, hol lakik a másik és mit művel. Így hát azok a jó asszonyok Szitának el tudták árulni, hogy Nanda remete a Gomati vagy „Tehénfolyó“ közelében telepedett meg hétnapi járásnyira délnyugati irányban innen, igazi szívderítő helyen, mindenféle fával, virággal és kúszónövénnyel, madárdallal és állatfalkákkal teli vidéken, — a folyó partján pedig bőven teremnek gyökerek, gumók és gyümölcsök. Mindent összevéve, Nanda, véleményük szerint, visszavonulására talán kissé túlságosan szívderítő helyet választott ahhoz, hogy a szigorú remeték aszkézisét egész komolyan vehessék, tekintettel arra is, hogy fürdésen és hallgatáson kívül lényeges rendszabályokat nem követ, túrhatően táplálkozik erdei gyümölccsel, az esős évszakban vadon termő rizzsel, sőt néha sült-madarakkal is — csakhogya éppen egy szomorú és csalódott ember szemlélődő életét éli. Ami pedig a hozzávezető utat illeti, az nincs különös fáradsággal és akadályokkal összekötve, kivéve a Rablók Szorosát, a Tigrisbarlangot és a Kígyó-völgyet, ahol valóban vigyázni kell az embernek és szívét meg kell fognia mind a két kezével.

Miután így kioktatták, Szita elbúcsúzott a Dankaka-erdő derék asszonyaitól és tele újrélédt reménnyel, szokott módján folytatta az

utazását. Szerencsésen tette meg az utat napról napra és talán Káma, a szerelem istene és Sri-Laksmi, a boldogság istennője együtt őrizték lépéseit. Zaklatás nélkül haladt át a Rablószerorson, barátságos pásztorok megtanították, hogyan kerülje ki a Tigrisbarlangot és a viperák völgyében, mely kikerülhetetlen volt, a kis Szamadhi-Anhakát az egész időn át karjában vitte.

De mikor a Tehénfolyóhoz érkezett, újra kézen vezette és másik kezével vándorbotját emelgette. Harmatosan csillogó reggel volt, amikor odaért. Egy darabig a virágos part mentén haladt, aztán, ahogy megtanították, befordult a rétre egy erdősáv felé, amely mögött épp most emelkedett fel a nap és az erdő az asóka és a kimsukafa virágaitól úgy ragyogott, mint a tűz. Szita szeme káprázott a reggeli fénytől, de mikor ernyőként föléje tette kezét, az erdőszélen egy szalmával és fakéreggel fedett kunyhót pillantott meg, mögötte pedig egy ifjút, faháncsból készült ruhában, füvekkel övezve, aki baltával valamit javított a kunyhón. És amikor még jobban közeledett, látta, hogy karjai erősek voltak, olyanok, mint azok, melyek egyszer a nap felé hintáztatták, de azt is látta, hogy anéllett az orra egyáltalán nem volt kecskeszerűnek nevezhető, hanem igen nemes vonalban hajlott mérsékeltén domborodó ajka fölé.

— Nanda! — kiáltotta és szíve vérvörös volt az örömtől. Mert az ifjú olyannak tetszett neki, mint Krisna, akiben áradva buzognak az erőteljes gyengédség nedvei. — Nanda, ide nézz, Szita jött el hozzád!

Ekkor az ifjú elejtette baltáját, elébefutott és ott volt a mellén a Szerencseborjú-fürt. Száz üdvözlő és szerelmes szóval szólította, mert nagyon vágyott a teljességére szívvel és lélekkel. — Eljöttél végre, — mondta — te holdfény-szépségű, te őzszemű, te köröskörül szépséges, aranyszínű Szita, gyönyörűcsipőjű feleségem! Hány éjjelen álmodtam rólad, hogy majd eljössz így a kitaszítotthoz, a magányoshoz, hegyen és völgyön át és most igazán te vagy az, és megálltad a Rablószerost, a Tigrisdzsungelt és a Kígyó-völgyet, melyeket szándékosan raktam közénk haragomban, hogy úgy döntött a sors. Ó, milyen nagyszerű asszony vagy te! De mondd, mi féle gyerek ez itt?

— Ő a magzatocska, — felelte Szita — mellyel megajándékoztál az első szent hitvesi éjszakán, mikor még nem voltál Nanda.

— Első éjszaka? Nem lehetett valami különös dolog, — mondta Nanda. — És mi a neve?

— Szamadhinak hívják, de mindinkább az Andhaka nevet veszi fel.

— Miért? — kérdezte Nanda.

— Ne hidd, hogy vak! — felelte Szita. — Oly kevésbé az, ahogy nem is lehetne sápadtnak mondani, fehér bőre miatt. De valóban nagyon rövid a látása, három lépésre se tud látni.

— Annak megvan az előnye, — mondta Nanda. És leültették a kisfiút kissé távol a kunyhótól a friss fűbe, virágot és diót adtak neki, hogy játsszon vele. Így el volt foglalva és amit ők maguk játszottak, a mangóvirágok illatában, mely tavasszal növeli a szerelmi kedvet, miközben a kokil-madár trillázott a fák napfürösztött sudarában — az kívületes a gyermek látókörén.

Továbbá elmondja a történet, hogy a szerelmesek hitvesi boldogsága csak egy napig és egy éjjelig tartott, mert még nem emelkedett fel a nap a bíborvirágos erdőszáv mögül, amelyre Nanda kunyhója támaszkodott, mikor odaértkezett Sridamán, aki elárvult házába visszatérve mindjárt világosan látta, hogy hova ment a felesége. A lakótársak a Tehenek Jólétén, kik féltékenyen jelentették neki Szita eltűnését, azt várták, hogy haragja fel fog lángolni, mint a tűz, melybe vaját öntenek. De nem így történt, csak bólintott lassan a fejével, mint aki mindent tud és nem rohant felesége után dühös bosszúvágyban, hanem haladéktalanul ugyan, de izgatott sietség nélkül elindult Nanda remetesége felé.

Mert, hogy merre volt az, már régen tudta és csak titkolta Szita előtt, hogy ne siettesse a végétet.

Csendesen jött, lehajtott fejjel ült egy jak-ökrön, a hajnalcsillag világánál leszállt a kunyhó előtt és nem is zavarta meg odabenn a pár ölelkezését, hanem csak ült és várt, míg a nappal majd feloldja. Mert féltékenysége nem volt közönséges természetű, amelyet tajtékozva szenvednek el az egyénekké különült lények; ez a féltékenység megtisztult abban a tudatban, hogy saját hajdani teste volt az, mellyel Szita újra felvette a házasságot, amit éppúgy a hűség aktusának, mint az árulásának lehetne nevezni. A lényegismeret megtanította, hogy alapjában teljesen közönyös volt, kivel hált Szita, a baráttal vagy vele, — mivel, ha az egyiknek nem is volt semmi haszna belőle, mindig mindkettőjükkel tette.

Innen Sridamán higgadtsága az út közben és nyugalma és türelme, mellyel a kunyhó előtt ülve a napkeltét bevárta. Hogy mindemellett nem volt hajlandó a dolgoknak szabad folyást engedni, megmutatják a történet további fejleményei. Szita és Nanda az első napsugárnál, mikor a kis Andhaka még aludt, kiléptek a kunyhóból, nyakukról törülközőkendők lógtak le, mert az volt a szándékuk, hogy megfürdenek a

közeli folyóban. Megpillantották a barátot és férjet, aki háttal ült feléjük és közeledtüknél nem fordult meg, eléje léptek, tiszteletteljesen köszöntötték és a következők alatt akarukat teljesen egyesítették az övével, mert szükségesnek ismerték el, amit Sridamán útközben mindhármukra vonatkozólag határozott, hogy zűrzavaros helyzetük megoldódjék.

— Sridamán, uram és mélyen tisztelt hitvesi fő! — mondta Szita és meghajtotta magát előtte. — Légy üdvözölt és ne hidd, hogy eljöveteled rémületes és nem kívánatos számunkra! Mert ahol kettő közülünk együtt van, ott mindig hiányozni fog a harmadik, így hát bocsássad meg nekem, hogy nem bírtam ki veled és nagy szálnalمام a magányos baráti fejhez vonzott!

— És a hitvesi testhez, — jegyezte meg Sridamán. — Megbocsátok neked. És teneked is megbocsátok, Nanda, valamint viszont te is megbocsáthatsz nekem, hogy a szent döntéséhez ragaszkodtam és Szitát magamnak tartottam és csak a saját én- és ényémérzését követtem, a tieddel pedig nem törődtem. Te ugyan éppen úgy cselekedtél volna, ha a szentnek végső határozata a te javadra szól. Mert ennek az életnek kábulatában és elkülönültségében az a teremtmények sorsa, hogy egymás útjában álljanak és hiába vágyakoznak a jobbak olyan életre, amely-

ben az egyik nevetése ne legyen a másik sírása. Túlságosan ragaszkodtam a fejemhez, mely a te testednek örvendhetett. Mert ezekkel a most kissé lesóványodott karokkal hintáztattad Szitát a nap felé és én újabb elkülönésünkben azt képzeltem, hogy megadhatok neki mindent, amire vágyott. De a szerelemnek teljesség kell. Azért meg kellett élnem, hogy Szitánk a te fejedhez ragaszkodott és megszökött a házamból. Ha azt hihetném most, hogy benned, barátom, meg fogja találni állandó boldogságát és a megelégedettséget, mennék az utamon és az apám házáat tenném meg vadonnak. De nem hiszem; mert ahogy Szita a baráti test hitvesi fejétől elkívánczozott a hitvesi test baráti fejéhez, úgy minden bizonynyal a szánakozó vágy a baráti test hitvesi fejéhez fogja vonni és nem lesz nyugta és kielégülése, mert a távoli férj mindig baráttá fog változni, akit szeret, hozzá fogja elvinni Andhaka fiacskánkat, mert benne látja az apját. Kettőnkkel azonban nem élhet, mert többférjűségéről magasabb lények között nem lehet szó. Mondd Szita, igazam van abban, amit mondok?

— Fájdalom, úgy van, ahogy szavad ki-mondja, uram és barátom — felelte Szita. — Sajnálkozásom azonban, melyet a „fájdalom“ szóval fejezek ki, beszédednek csak egy bizonyos részére vonatkozik, de arra például nem,

hogy a többférjűség förtelméről egy olyan aszszonynál, amilyen én vagyok, nem lehet szó. Erre nem mondom, hogy „fájdalom“, hanem büszke vagyok rá, mert atyám, Szumantra részéről még némi harcosvér folyik ereimben, és az olyan aljasság ellen, amilyen a többférjűség, felázad egész lényem. A hús minden gyönyörűségében és zűrzavarában az ember mégis megőrzi a büszkeségét, mint magasabb lény!

— Nem is vártam mást tőled — mondta Sridamán — és biztosíthatlak, hogy ezzel az érzületteddel, mely független női gyengeségedtől, már eleve számítottam megfontolásaimban. Tudniillik: minthogy nem élhetsz kettőnkkel, bizonyos vagyok benne, hogy ez az ifjú, Nanda barátom, kivel fejet cséreltem, vagy ha úgy tetszik, testet, megegyezik velem abban, hogy mi sem élhetünk tovább, és más nem marad hátra számunkra, minthogy leteszünk elcserélt elkülönülésünkről és lényünket újra egyesítjük a Minden lényével. Mert ott, ahol az egyes lény oly zűrzavarba került, mint a mi esetünkben, ott a legjobb, ha elolvad az élet lángjában, mint a vajáldozat az áldozati tűzben.

— Teljes joggal számíthatsz, Sridamán testvérem, arra, hogy szavaidat helyeslem — mondta Nanda. — Helyeslésem a legőszintébb. Nem is tudnám, hogy mit kereshetnénk még a testben,

hisz vágyainkat már mindketten levezekeltük és pihentünk Szita mellett: testem örülhetett neki fejed tudatában és a tied az enyém tudatában, amint ő is örült nekem a te fejed jegyében és neked az enyém jegyében. Becsületünk pedig megmentettnek tekinthető, mert én csak a fejedet csaltam meg a testeddel, ami úgyszólván kiegyenlítődik azáltal, hogy Szita, a szépcsipőjű, testemet a fejemmel csalta meg; attól pedig hogy én, aki egykor a bételtekereszt ajánlottam fel neked barátságunk jeléül, megcsaltalak volna vele, mint test és fej szerinti Nanda — attól szerencsére megóvott bennünket Bráma. Mindamellett a dolog becsületesen így nem mehet tovább, mert ahhoz, hogy többférjűségben és asszonyközösségben éljünk, elvégre mégis csak igen magasrendű emberek vagyunk: Szita bizonyosan az és éppoly bizonyosan te is, még az én testemmel is. De még én is, különösen a te testeddel. Azért fenntartás nélkül helyeslem mindazt, amit a beolvasásról mondtál és felajánlom, hogy ezekkel a vadonban megerősödött karokkal elkészítem a máglyakunyhót. Tudod, hogy egyszer már ajánlkoztam rá. És azt is tudod, hogy mindig el voltam határozva, hogy nem éllek túl és habozás nélkül követlek a halálba, mikor az istennőnek áldoztad fel magad. Megcsalni pedig csak akkor csaltalak meg, mikor hitvesi testem bizonyos jo-

got adott rá és Szita elhozta nekem a kis Szamadhít, akit test szerint fiamnak kell tekintenem, mikor egyben szívesen és teljes tisztelettel engedem át neked a fej szerint való apaságot.

— Hol van Andhaka? — kérdezte Sridamán.

— A kunyhóban fekszik — felelte Szita — és álmában erőt és szépséget gyűjt az élete számára. Ideje, hogy már róla is beszéljünk, mert az ő jövője fontosabb kell hogy legyen nekünk, mint az a kérdés, hogy miképpen fogunk becsülettel menekülni ebből a zűrzavarból. De mindkét dolog szorosan összefügg egymással és az ő becsületéről gondoskodunk akkor, ha a mienkről gondoskodunk. Ha egyedül maradnék mellette, amint szeretném, amikor ti az öszlénybe visszatértetek, akkor mint özvegy gyermeke, nyomorultan, becsülettől és barátoktól elhagyatva bolyongana az életem át. Csak hogyha a nemes Szatik példáját követem, akik halott férjük testéhez csatlakoztak és vele mentek a tűzbe, úgyhogy emlékezetükre kőlapokat festettek le és obeliszeket emeltek a máglya helyén: csak hogyha Szamadhít veletek együtt hagyom el, akkor fog becsületben élni és az emberek jóindulatában részesülni. Azért követelem, én, Szamandra leánya, hogy Nanda három ember számára készítse a tűzkunyhót. Ahogy az élet nyoszolyáját

megosztottam veletek, úgy egyesítsen bennünket a halál véres ágya is. Mert voltaképpen már amazon is harmadmagunk voltunk.

— Sohasem vártam mást tőled — szólta Sridamán — és már eleve számoltam a büszkeséggel és fenkölséggel, melyek a hús gyöngesége mellett benned lakoznak. Fiunk nevében köszönöm szándékomat. De hogy igazában helyreállítsuk a becsületet és büszkeséget a zavarból, melybe a hús miatt keveredtünk, vigyáznunk kell nagyon a helyreállítás mikéntjére és útközben megérlelődött gondolataim és terveim e tekintetben eltérnek a tieitektől. A halott férjjel a büszke özveggy hamvasztja el magát. Te azonban nem vagy özveggy, amíg egyikünk életben van és igen kérdéses, hogy vajjon özveggyé lennél-e, ha velünk, élőkkel beülnél a lángkunyhóba és velünk együtt égnél el. Azért, hogy özveggyé tegyünk, nekünk, Nandának és nekem, meg kell ölnünk magunkat, amit úgy értek: hogy meg kell ölnünk egymást; mert „magunkat“ és „egymást“ egyaránt megfelelnek a helyes beszédnek és a mi esetünkben egy és ugyanazt jelentik. Mint szarvasok az ünnöért, úgy kell küzdenünk egymással, két karddal, melyekről gondoskodtam, ott függenek a jak-ökröm hevederén. De nem szabad azért küzdenünk, hogy az egyik győzzön és elnyerje a szépcsipőjű Szitát; azzal

semmisem javulna, mert mindig a halott volna a barát, akiért vágyakozva epedne és elsápadna a férj karjában. Nem, mindkettőnknek el kell esni, úgy, hogy az egyiket szíven találja a másik kardja — mert csak a kard a másé, de nem a szív. Így jobb lesz, mint hogyha ki-ki kardját saját jelenlegi elkülönülése ellen fordítaná, mert véleményem szerint, fejeinknek nincs arra joguk, hogy a hozzájuk kapcsolt testet halálraítéljék, valamint — gondolom — testeinknek sem volt joguk idegen fejjel élvezni a gyönyört és a hitvesi kéjt. Igaz, hogy nehéz harc lesz, amennyiben mindegyik fejnek és testnek majd vigyáznia kell, nehogy sajátmagáért és Szita kizárólagos birtokáért küzdjön, hanem a kettősségre figyelve oszszák és fogadják a halálos kardcsapást. De nehezebb, mint levágni saját fejünket, amire pedig mindketten képesek voltunk, ez a kétoldalú öngyilkosság sem lesz.

— Ide a kardokkal! — kiáltotta Nanda. — Kész vagyok erre a harcra, mert így intézhetjük el, mi vetélytársak, a leghelyesebben ezt az ügyet. Igazságos harc ez, mert mikor fejeink testeinket tulajdonukba vették, mindkettőnk karjai körülbelül egyforma erősek lettek, az enyémekek gyöngültek rajtad, a tied erősbödtek énrajtam. Örömmel tartom oda neked szívemet, mert Szitával megcsaltalak, a tiedet pedig keresztül fo-

gom szűrni, nehogy Szita karjaidban énmiattam elsápadjon, hanem mint kettős özvegy, csatlakozzék hozzánk a tűzben.

Mivel Szita is hozzájárult a dolgoknak ehhez a rendjéhez, mely, mint megjegyezte, harcos vérének rokonszenves volt, úgy, hogy nem is akart elbújni a harc elől, hanem szemrebbenés nélkül tanuja akart lenni a kunyhó előtt, melyben Andhaka aludt, azonnal meg is történt a halálos összetűzés, ott, a virágos gyepen, a Téhénfolyó és a pirosan ragyogó erdősáv között — és mindkét ifjú a virágokba bukott, mindegyik a másik szívéen találva. Temetésükből pedig nagy ünnep lett, mert egy özvegy elégetésének szent eseménye kapcsolódott hozzá. Az emberek ezrével özönlöttek össze a hamvasztás helyén, hogy megfigyeljék, hogyan fogja a kis Szamadhi, más néven Andhaka, mint legközelebbi férfitrokon, rövidlátó szemét közele tartva, a fáklyát odaértetni a mangófából és illatos szantáltuskókból rakott máglyához, melynek száraz szalmából álló rézstömetét bőségesen megöntözték olvasztott vajjal, hogy gyorsan és hatalmasan tüzet fogjon a halálkunyhó, ahol a púposbikafalvi Szita a férj és a barát között megtalálta a maga helyét. A máglyaház úgy lángolt fel az égre, ahogy még ritkán látták, és ha a szép Szita egy ideig kiáltozott is volna, mert a tűz, ha még nem

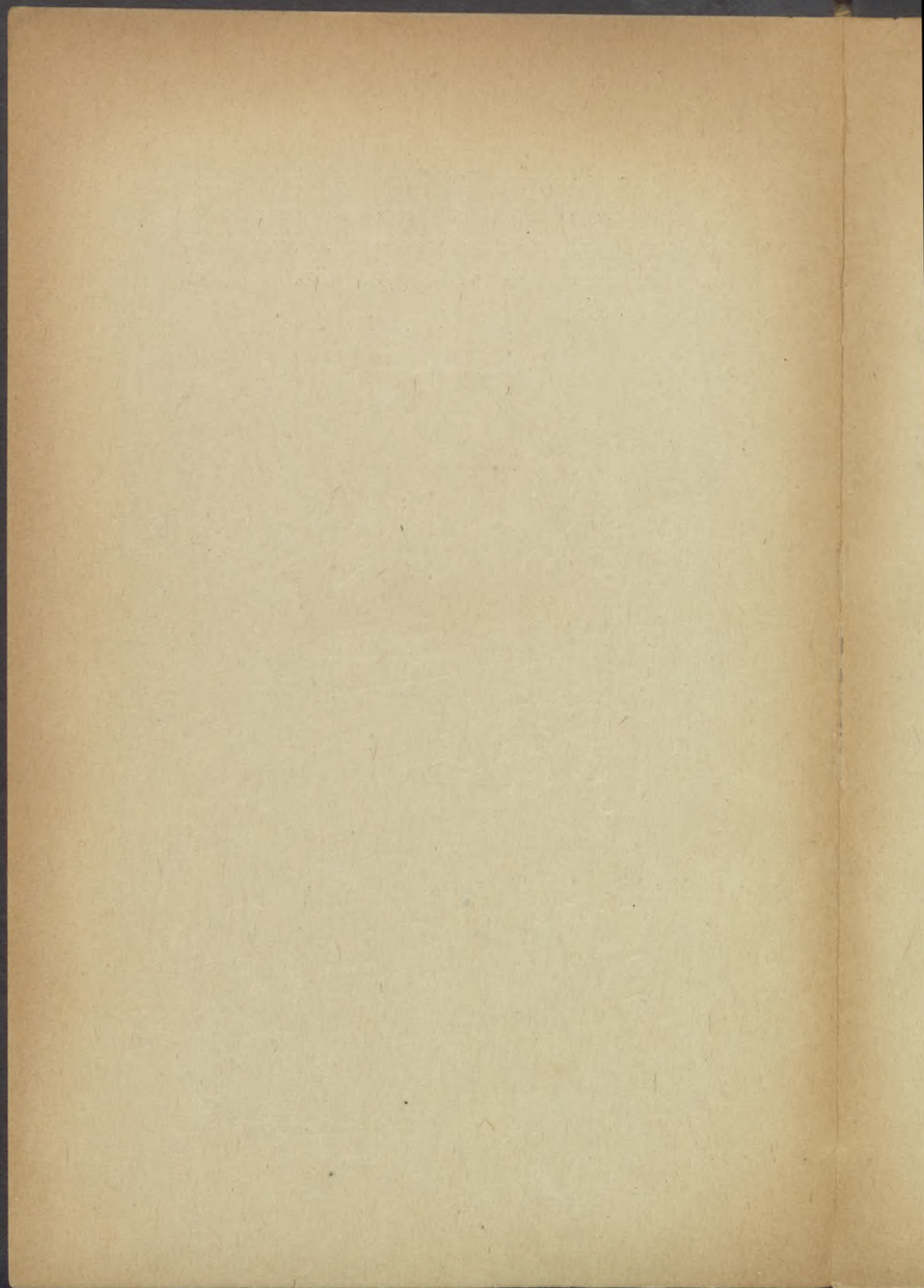
halott az ember, borzasztóan fáj, hangját túlhar-
sogta 'a rikoltó kagylókürtök és a pergő dobok
lármája, — úgy volt tehát, mintha nem is kiál-
tott volna. A történet azonban azt meséli és mi
is hinni akarunk neki, hogy hűvösnek érezte a
tüzet, mert örült, hogy a szeretett lényekkel
egyesülhetett.

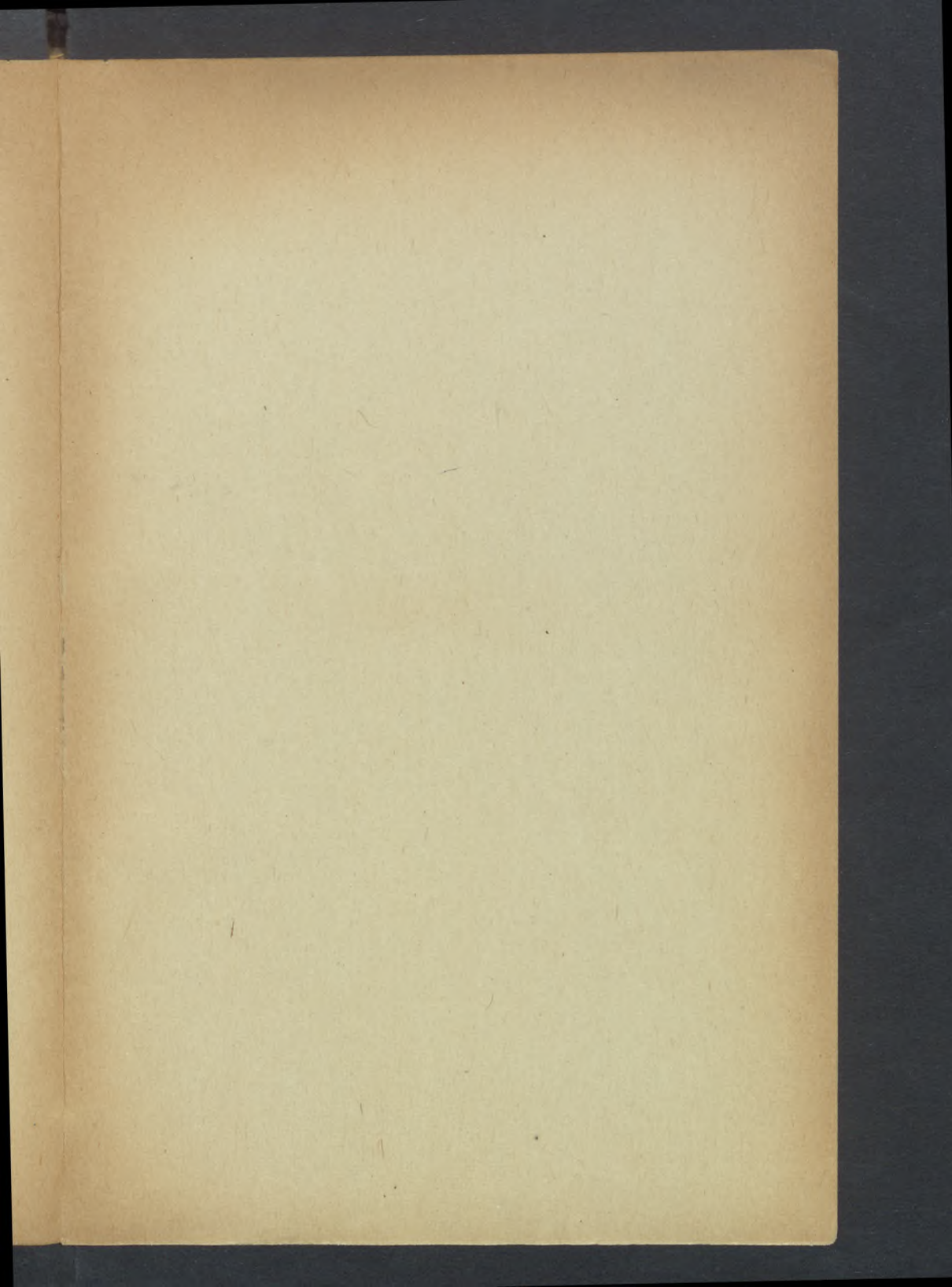
Aldozata emlékezetül egy obeliszket ka-
pott a helyszínen és ami a hármuk csontjából
nem égett el teljesen, azt összegyűjtötték, meg-
öntözték tejjel és mézzel és egy agyagkorsóba
tették, melyet a szent Gangába süllyesztettek.

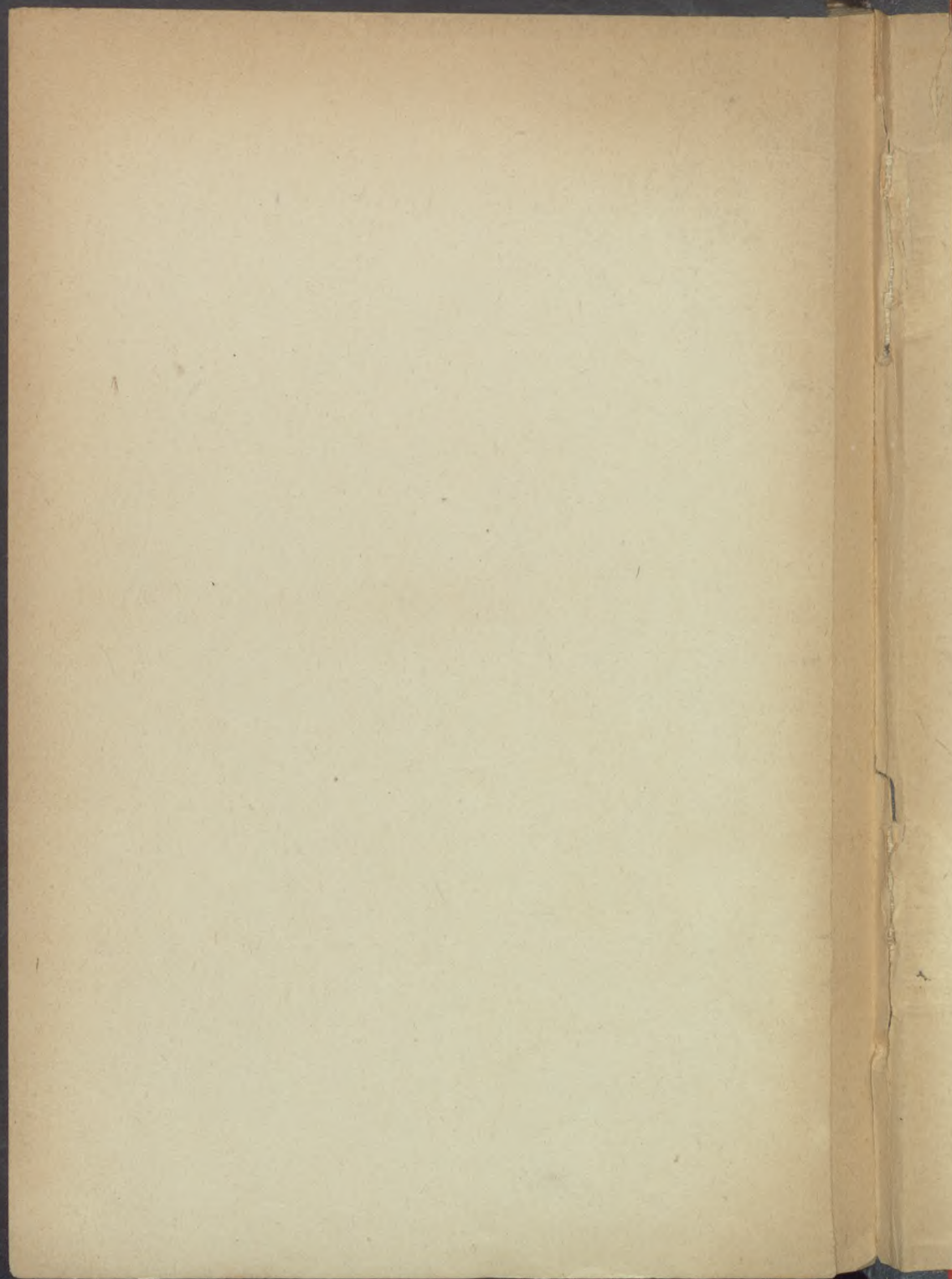
Magzatocskájuknak pedig, a kis Szamadhi-
nak, kit most már csak Andhakának hívtak, na-
gyon jól ment dolga a földön. Híressé tette a
tűzünnap és mint egy obeliszkes özvegy fia, min-
denkinek jóindulatát élvezte, melyet fokozódó
szépsége a gyengéd szeretetig növelt. Tizenkét
éves korában megtestesülésre, bájra és sugárzó
erőre nézve, egy gandhárvhhoz hasonlított és mel-
lén a Szerencseborjú fürtje kezdett kirajzolódni.
Vaksisága nemhogy kárára lett volna, hanem
még megakadályozta, hogy túlságosan a testben
éljen és fejét a szellemiekre utalta. A hétéves fiút
egy védatudós bramán vette oltalmába, akinél
helyes beszédet, gramatikát, asztronómiát és gon-
dolkodásművészetet tanult, és már húszéves ko-
rában Benáresz királyának felolvasója volt. Gyö-

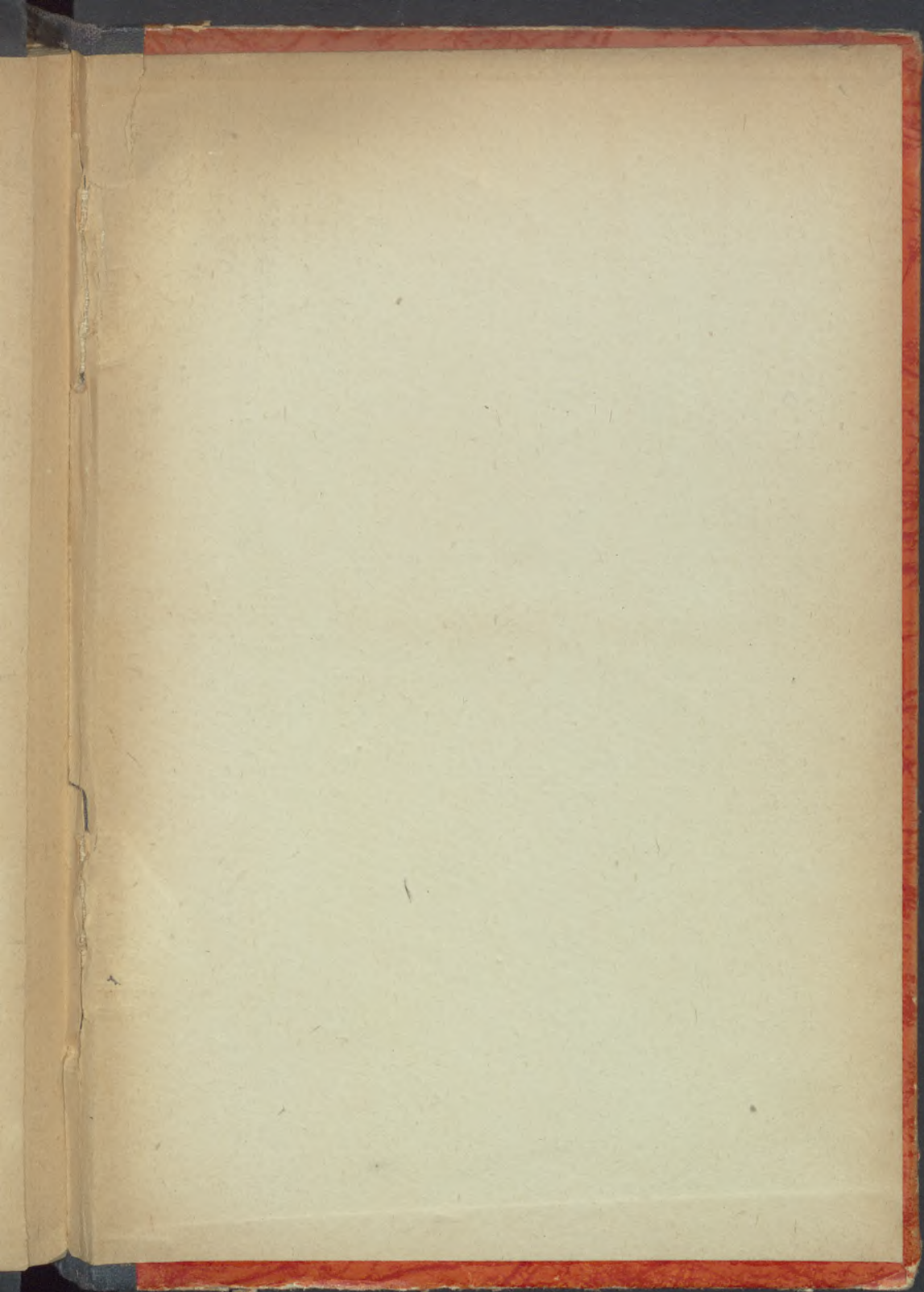
nyörű pálmateraszon ült, finom ruhában, fehér
selyemnapernyő alatt és megnyerő hangján a
szent és profán írásokból olvasott a fejedelem-
nek, miközben a könyvet nagyon közel tartotta
fénylő szeméhez.

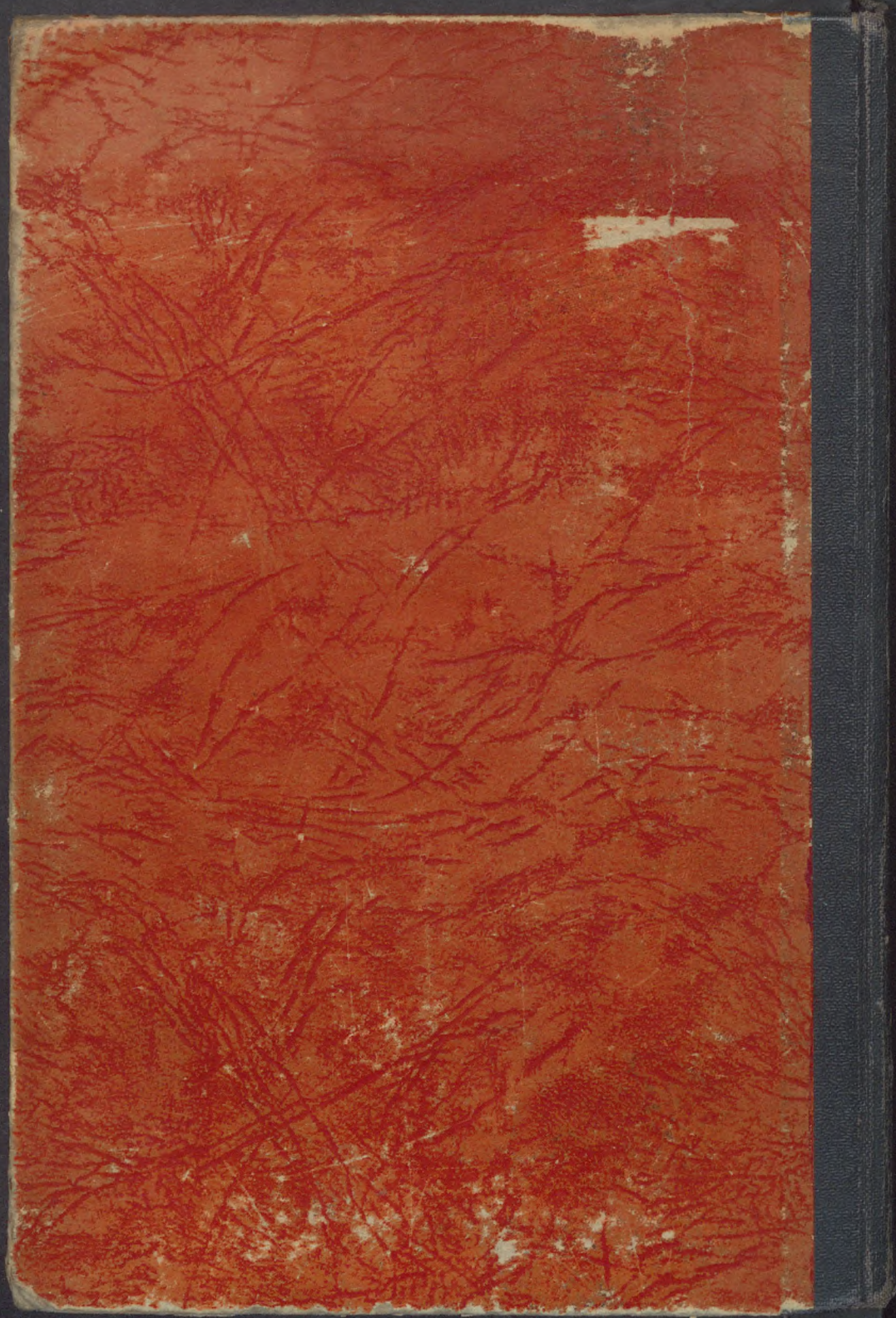

THOMAS
MANN

AZ
ELCSEBÉLT
FEJEK

BÉTA